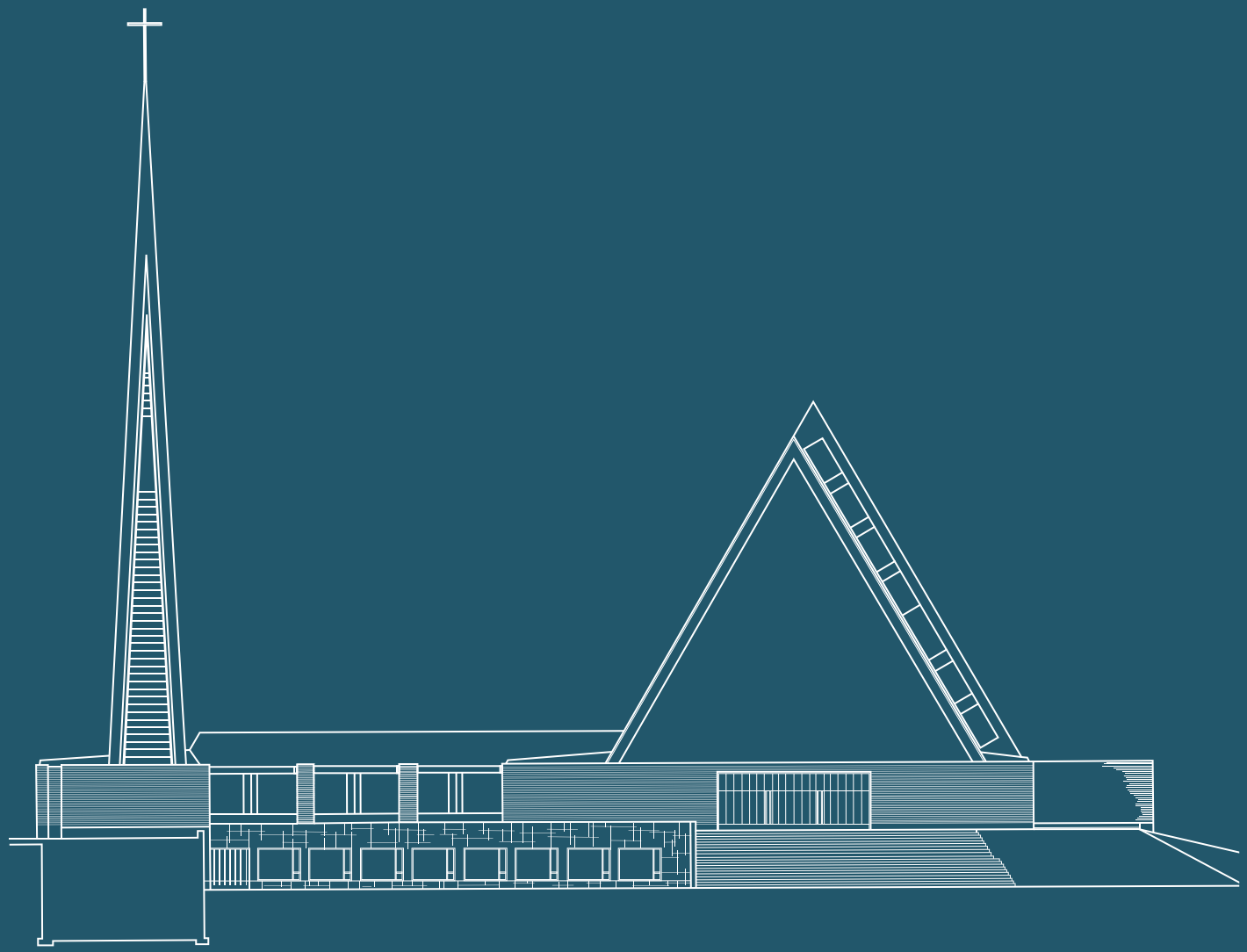

Unto Ojonen: Lahtelaisen arkkitehdin perintö
Joutjärven kirkon rakennushistoriaselvitys

Kohde: Joutjärven kirkko

Tilaaja: Lahden seurakunnat

Tekijä: Eetu Salminen

Julkaisija: Lahden seurakunnat

Paino: Grano

Unto Ojonen: Lahtelaisen arkkitehdin perintö
Joutjärven kirkon rakennushistoriaselvitys

Eetu Salminen

2024

Sisällys

1 Johdanto **6**

1.1 Kohde ja perustiedot 9

1.2 Kaavatilanteen historia ja nykytilanne 10

2 Unto Ojonen: Lahtelainen arkkitehti **14**

2.1 Nuoruus ja opinnot 14

2.2 Uran alkuvaihe 17

2.3 Toimiston perustaminen ja lukuisat työt 18

2.4 Unto Ojosen seurakunnallinen suunnittelutyö 20

3 Modernismi muuttaa suomalaista kirkkoarkkitehtuuria **30**

3.1 Modernin arkkitehtuurin kehitys ja sen vaikutus Suomalaiseen arkkitehtuuriin 30

3.2 Jälleenrakennuskaudesta hyvinvointivaltion rakentamiseen 34

3.3 Kirkot ja seurakuntatalot uudistuvat hyvinvointivaltion myötä 36

3.4 Modernit kirkkorakennukset Suomessa 38

4 Kasvava Lahti tarvitsee lisää seurakuntia ja kirkkoja **48**

4.1 Puisesta kauppalasta moderniksi teollisuuskaupungiksi 48

4.2 Uudet seurakunnat syntyvät Lahden väestönkasvun myötä 50

5 Joutjärven kirkko **52**

5.1 Tonttikaupat ja alkuvaiheen suunnittelu 54

5.2 Luonnossuunnitelmat ja ensimmäiset ehdotukset 58

5.3 Uudisrakennusvaihe 69

5.4 Toteutussuunnitelmat ja ratkaisut 72

5.5 Rakenteet ja materiaalit 88

5.6 Sisustus- ja valaisinsuunnittelu, urut sekä reliefikilpailu 94

5.7 Muutokset ja korjaustyöt 118

5.8 Joutjärven kirkon säilyneisyys ja ajantasapiirustukset 128

5.9 Joutjärven kirkon nykytila 128

6 Joutjärven kirkon arvot ja merkityksellisyys **174**

Lähteet **176**

1 Johdanto

Joutjärven kirkon rakennushistoriaselvityksessä selvitetään, miksi Joutjärven kirkko on aikoinaan rakennettu, miten se on rakennettu ja minkälaiseksi rakennus on muodostunut vuosien saatossa. Selvityksessä perehdytään kattavasti historiaan ennen kirkon rakentamista ja mietitään, miten modernismi on vaikuttanut suomalaiseen kirkkoarkkitehtuuriin. Joutjärven kirkko on hieno esimerkki uudistuneesta kirkkoarkkitehtuurista, josta on huomattavissa 1960-luvun uudistuneet käsitykset hyvinvointiyhteiskunnasta ja seurakunnan osallisuudesta siihen.

Joutjärven kirkon suunnitteli lahtelainen arkkitehti Unto Ojonen, jonka elämään ja suunnittelutyöhön paneudutaan selvityksen toisessa osiossa. Unto Ojonen oli taitava ja tuottelias arkkitehti, jonka työluetteloon kuuluu peräti 1000 suunnitelmaa ympäri Suomea. Selvityksessä on haluttu nostaa esille kirkon suunnittelija kirkkorakennuksen lisäksi, sillä hän ei kattavasta suunnittelu-urasta huolimatta ole saanut riittävästi huomiota. Hänen elämätyönsä on ollut hyvin merkittävä Suomen ja varsinkin Lahden jälleenrakennuksen näkökulmasta. Joutjärven kirkon suunnittelussa on ollut myös mukana muita aikansa merkittäviä ja taitavia suomailaisia muotoilijoita ja suunnittelijoita, joiden työhön perehdytään.

Selvitys perustuu arkisto- ja kenttätutkimukseen ja kirjallisuus lähteisiin. Lahden museoista on löytynyt tietoa Lahden seurakuntien kasvusta ja perustamisesta, joka on ollut yksi merkittävä syy Joutjärven kirkon rakentamiselle. Lahden seurakuntien omasta arkistosta on taas löytynyt kattavasti yksityiskohtaista tietoa Joutjärven kirkon rakentamisajankohdasta ja suunnittelijoista. Unto Ojosen elämästä kertovan julkaisun vuodelta 2009 ”Koivun ja tähden alla” on kirjoittanut rakennustutkija Riitta Niskanen, mikä on ollut yksi tärkeimmistä avainlähteistä ja tärkeä väline tämän selvityksen teossa.

Joutjärven kirkkoon liittyy oleellisesti myös kirkon lisäksi rakennettu kirkkoherran asuinrakennus kirkon tontin pohjoispuolella. Rakennus on seurakunnan omistuksessa, jota vuokrataan yksityiseen käyttöön, jonka vuoksi asuinrakennuksen tarkempi tarkastelu on jätetty pois selvityksestä. Asuinrakennus on kuitenkin rakennettu samoista laadukkaista materiaaleista ja istuu Joutjärven kirkon arkkitehtuuriin ja ympäristöön hyvin. Asuinrakennuksen arkkitehtuuri ei ole muuttunut oleellisesti vuosien saatossa ja kuuluu Joutjärven kirkon arvokkaaseen kokonaisuuteen.

Selvitystä tehdessä on perehdytty perinpohjaisesti rakennuksen arkkitehtuurin ja tilan tuntuun paikan päällä ja suoritettu kirkon valokuvausdokumentointi sen nykytilasta. Työhön on myös sisällytetty pelkistetyt ajantasapiirrokset, joista käy ilmi tilojen nykytilanne sekä muutokset.

Joutjärven kirkon korkea pääosa erottuu selkästi matalasta osasta, luoden kirkosta modernin seurakuntakeskuksen. Joutjärven kirkko vuonna 1964. Kuva: Kuvakiila, 1964. Lahden museot.

1.1 Kohde ja perustiedot

Kohteen nimi: Joutjärven kirkko

Kaupunki: Lahti

Kaupunginosa: Möysä

Kortteli: 480

Tontinnumero: 1

Osoite: Ilmarisentie 1, 15170 Lahti

Tontin pinta-ala: 9731 m^2

Rakennusaika: 1961-1962

Omistaja: Lahden Seurakunnat

Rakennuttaja: Lahden Seurakunnat

Pinta-ala: 2300 m^2

Kokonaistilavuus: 17 370 m^3

Kerrokset: 2 + parvi

Käyttö: Kirkkorakennus

Joutjärven kirkon kellotorni seisoo vakaasti paikoillaan, luoden Möysän kaupunginosaan tunnistettavan maamerkin. Kuva: Eetu Salminen 2024.

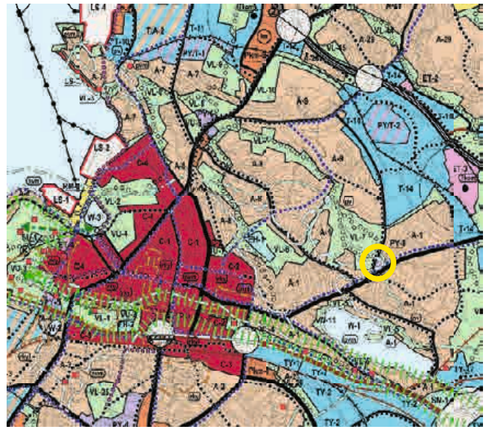
1.2 Kaavatilanteen historia ja nykytilanne

Lahden yleiskaava Y-203 sai lainvoiman 2.12.2022. Yleiskaavassa Joutjärven kirkko sijoittuu julkisten palvelujen ja hallinnon alueeseen PY-8. Joutjärven kirkkoa ympäröi asuinalueeksi luokiteltu alue A-1 sekä lähivirkistysalue VL-7. Joutjärven kirkko sijaitsee asemakaavoitetulla alueella (39819526/A), joka on saanut lainvoiman 13.2.1961 ja se on tyypiltään asemakaavamuutos. Kaavassa se kuuluu YK alueeseen, joka on kirkon ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue.

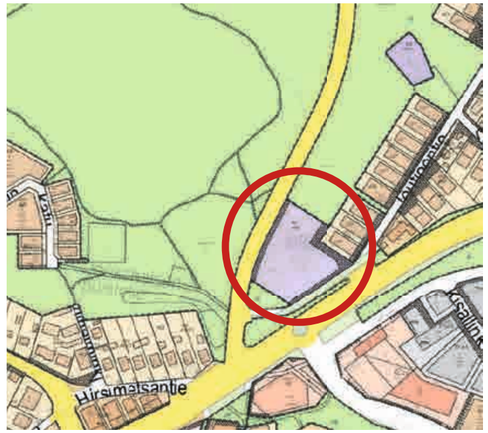
Lahden kaupungin Joutjärven kaupunginosan kortteli No. 498, muutettiin kortteliksi No. 480 toukokuussa vuonna 1960. Korttelin No. 480 tontti No. 3 määrättiin kirkkotontiksi, jolle saa rakentaa B-paloluokkaan kuuluvia, enintään kaksi kerroksisia rakennuksia. Tonttitehokkuusluku ei saa ylittää lukua 0.3.

Joutjärven kirkon alueella on käynnissä asemakaavamuutos, jonka tavoitteena on liittää kirkon vieressä oleva puistoalue tonttiin toteutuneen paikoitusalueen mukaisesti.

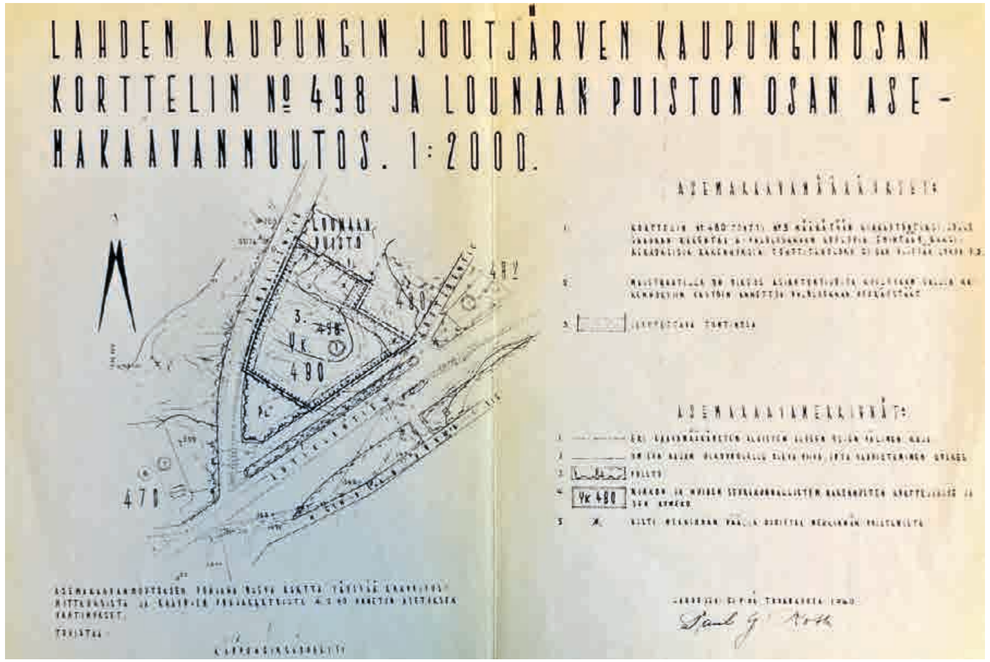
Joutjärven kirkko on paikallisesti merkittävä kulttuuriympäristön kohde ja se kuuluu kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet listaukseen. Ilmakuvassa sivulla 11 vihreät alueet ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita. Ilmakuvassa esitetty ristinmuotoisella alueella sijaitsi 1960-luvulla rakennettu koulurakennus, joka purettiin vuonna 2015.

Lahden yleiskaava. Joutjärven kirkko ympyröity keltaisella. Kuva: Lahden kaupungin karttapalvelu.

Ajantasa-asemakaava. Kuva: Lahden kaupungin karttapalvelu.

Asemakaavamuutos Joutjärven uutta kirkkoa varten vuodelta 1960. Kuva: Lahden seurakunnat.

Joutjärven kirkko ja ympärillä olevat vihreällä merkityt kulttuurihistorialliset kohteet. Ristinmuotoiselta alueelta on purettu 1960-luvulla valmistunut koulurakennus. Kuva: Lahden kaupungin karttapalvelu.

Ilmakuva Joutjärven kirkon tontista ja lähiympäristöstä vuodelta 1946. Kuva: Lahden kaupungin karttapalvelu.

Ilmakuva Joutjärven kirkon tontista ja lähiympäristöstä vuodelta 2005. Kuva: Lahden kaupungin karttapalvelu.

Ilmakuva Joutjärven kirkon tontista ja lähiympäristöstä vuodelta 1960. Kuva: Lahden kaupungin karttapalvelu.

Ilmakuva Joutjärven kirkon tontista ja lähiympäristöstä vuodelta 2016. Kuva: Lahden kaupungin karttapalvelu

Ilmakuva Joutjärven kirkon tontista ja lähiympäristöstä vuodelta 1986. Kuva: Lahden kaupungin karttapalvelu.

Ilmakuva Joutjärven kirkon tontista ja lähiympäristöstä vuodelta 2021. Kuva: Lahden kaupungin karttapalvelu

Ilmakuva Joutjärven kirkon tontista ja lähiympäristöstä kaakosta kuvattuna 1960-1970-luvulla. Kirkon ympäristö oli tuolloin hyvin avonainen ja se avautui komeasti Lahden keskustan suunnasta tulevalle Ahtialantielle. Kuva: Suomen Ilmakuva Oy, Lahden museot.

2 Unto Ojonen: lahtelainen arkkitehti

Lahti on tunnettu sen upeista luontomaisemista ja maastonmuodoista, urheilusta sekä sodan jälkeisen teollisuuden kasvusta. Sotien jälkeisen jälleenrakennuskauden aikana Lahti kasvoi alueliitosten ja teollisuuden myötä hyvin nopeasti. Lahden seutu tarvitsi ripeästi asuntoja, kouluja, kauppoja, kirkkoja, teollisuus- ja urheilurakennuksia. Kaupungin kasvuun voimakkaasti vaikuttaneen arkkitehti Unto Ojosen ansiosta Lahteen suunniteltiin lukuisia uusia ja sen ajan moderneimpia rakennuksia, jotka vaikuttavat suuresti kaupunkikuvaan tänäkin päivänä.

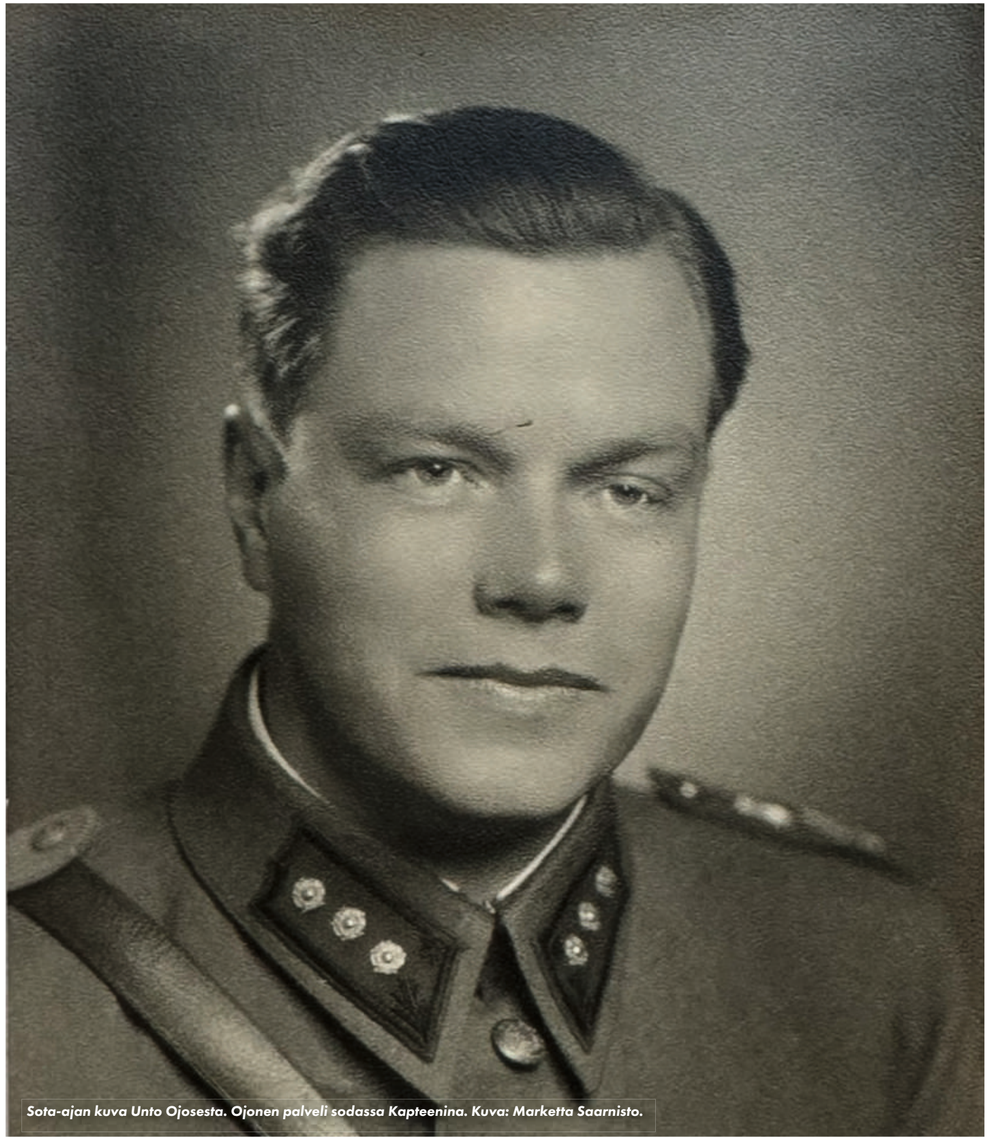
Ojosen suunnittelema Askon tehdasalue on osa Lahden sodan jälkeistä teollisuuden kasvua 1940–1950-luvulla. 1960-luvulla valmistuneessa Ojosen suunnittelemassa Salpausselän peruskoulussa pääsi moni nuori aloittamaan opinahjonsa, kun Suomesta alkoi muodostua hyvinvointivaltio. Monet Ojosen suunnittelemat kerrostalot olivat varusteltu uudella tekniikalla sekä erinomaisilla materiaaleilla. Teologian opintojakin suorittaneelle arkkitehdille kirkollisten rakennusten suunnittelu oli kuitenkin mielekkäintä. Syntyperäisen lahtelaisen arkkitehdin laadukas kädenjälki on nähtävissä ympäri kaupunkia hienoina maamerkkeinä.

2.1 Nuoruus ja opinnot

Unto Ojonen syntyi Lahdessa 23.8.1909, puuseppäisän Kaarlo Ojosen rakentamaan pieneen puutaloon Lahden keskustan liepeille Aleksanterinkadun ja Kauppakadun kulmaan. Pian Ojosen syntymän jälkeen perhe muutti Espoon Leppävaaraan, josta taas Tampereen ja Viipurin kautta takaisin synnyinmaille Lahteen. Perhe vietti kuitenkin vielä joitakin aikoja Tampereella, missä sisällissodan synkät tapahtumat koettelivat perhettä, sillä Ojosen isä ja setä vangittiin lyhyeksi aikaa. Unto Ojosen äiti Lempi Ojonen sai työpaikan Lahden puhelinlaitoksesta, jolloin perhe asettui lopullisesti asumaan Lahteen.[1]

Ojonen aloitti koulutiensä silloisesta Lahden kansakoulusta, joka tunnetaan nykyään paremmin Vuorikadun kouluna. Vuonna 1921 perustettiin Lahden Lyseon koulu, jossa Ojonen jatkoi opintojaan aina ylioppilaaksi valmistumiseen saakka vuoteen 1928. Arkkitehtuurin opinnot Ojonen aloitti Teknillisessä korkeakoulussa vuonna 1929, jossa hänen vuosikurssillaan aloitti lukuisia sen ajan nimekkäitä arkkitehtejä, muun muassa Viljo Revell, Aulis Blomstedt, Niilo Kokko, Jorma Järvi, Kaj Englund, Martta ja Ragnar Ypyä, Heimo ja Paavo Riihimäki, Vera Rosendahl ja Olli Saijonmaa.[2]

1 Niskanen 2009, 9
2 Ibid

Sota-ajan kuva Unto Ojosesta. Ojonen palveli sodassa Kapteenina. Kuva: Marketta Saarnisto.

Arkkitehtuurin opintojen alkaessa Teknillisen korkeakoulun professorina toimi arkkitehti Armas Lindgren, joka oli jugendin ja kansallisromantiikan edustaja. Hän oli kuitenkin perehtynyt uusiin tyylisuuntauksiin ja esitteli opiskelijoilleen mm. Le Corbusierin ja Frank Lloyd Wrightin töitä. Armas Lindgrenin kuoltua vuonna 1929 arkkitehtuurin opetusta jatkoi J.S Siren, joka oli saanut kilpailuvoiton perusteella kunniakseen suunnitella eduskuntatalon. Tuolloin hän oli suunnittelu-uransa huipulla ja hyvin kunnioitetussa asemassa.[3]

Ojonen oli innostunut piirtämisestä jo nuorena. Lahden lyseon viimeisinä vuosina piirustusta opetti tunnettujen arkkitehtien Elsi Borgin ja Kaarlo Borgin sisar Ester Borg, jonka opetus oli kannustavaa ja taiteenmerkitystä korostavaa[4]. Piirtämisestä innostunut Unto Ojosen kiinnostus arkkitehtuurin opintoihin oli jo tuolloin selvä, sillä olihan isänsä myös rakentaja ja ennen opintojen alkua oli hän perehtynyt lukuisiin arkkitehtuurijulkaisuihin.[5]

Ojosen ollessaan 17-vuotias hän suunnitteli ensimmäisen rakennuksen, jyrkkäkattoisin kesähuvilan, jonka hänen Kaarlo isänsä rakensi Lahdessa sijaitsevan Joutjärven rannalle. Huvila valmistui vuonna 1927. Huvilan symmetrinen muoto jyrkkineen kattoineen ja pilareineen muistuttaa jugendia ja klassismia, mikä oli lähellä Untoa ja hänen isäänsä. Eliel Saarisen työt innoittivat Unto Ojosta, mikä on nähtävissä hänen alkutuotannossaan. Ojosen myöhemmät työt edustivat suurimmilta osin kuitenkin funktionalismia ja modernismia, mitä hänen isänsä ei arvostanut.[6]

3 Niskanen 2009, 13
4 Ibid, 10
5 Ibid, 13-15
6 Ibid, 9

1930-luvulla rakennusala oli hyvin suhdanneherkkä ja rakentaminen oli vähäistä. Rakennusalan tulevaisuuden näkymät olivat hyvin epävarmoja. Ojonen ei koskaan valmistunut Teknillisestä korkeakoulusta, mutta oli omien sanojensa mukaan opiskellut noin neljä vuotta. Viimeisen tentin Ojonen suoritti vuonna 1933. Arkkitehtuurin opintojen aikana Ojonen oli ollut piirtämässä maanviljelysseuran rakennustoimistossa, sekä toiminut käytännön töissä muun muassa Lahden rautatieaseman työmaalla betonin tampparina. [7]

Huono työllisyystilanne sai Ojosen suuntautumaan uusien opintojen ääreen. Lähetyskoulussa olleen setänsä innoittamana Ojonen aloitti teologian opinnot Helsingin yliopistossa, missä hän oli kirjoilla vuodesta 1933 vuoteen 1938. Teologian opinnot jäivät kuitenkin kesken, sillä Ojosen mielestä hän ei ollut tarpeeksi antaumuksellinen sananjulistaja. Arkkitehtuuri sentään veti edelleen puoleensa ja se tuntui hänelle luontevammalta.[8] Teologian opintojen aikana Unto Ojonen oli kuvittamassa Hämäläis-Osakunnan ylioppilaslehteä. Tuolloin häntä kutsuttiin Lahtelais-pastoriksi[9] Vuonna 1939 Unto Ojonen avioitui Sirkka Mäkisen kanssa ja heille syntyi tyttäret Marketta ja Kirsikka.[10]

7 Ibid, 14
8 Ibid
9 Ylioppilaslehti 1.10.1938 No 9B
10 Niskanen 2009, 14

Unto Ojosen suunnittelema Petsamon Osuuskauppa, hänen ollessaan töissä Erkki Huttusen toimistossa. Rakennuksen nauhaikkunat sekä pelkistetyt- ja kaarevat muodot ilmentävät funkitonalismin tyypillisiä piirteitä. Kuva: Otso Pietinen 1938, Museovirasto.

2.2 Uran alkuvaihe

Unto Ojosen varsinainen suunnittelu-ura alkoi Osuuskauppojen Keskuskunnan SOK:n rakennusosastolla. Funktionalistisista rakennussuunnitelmistaan tunnettu Erkki Huttusen toimisto oli saanut toimeksiannon Helsinkiin tulevasta uudesta hotellista. Vuonna 1938 Erkki Huttunen palkkasi Unto Ojosen suunnittelemaan Helsingin Vaakunahotellia ja Sokos-tavarataloa. Hänen ensimmäinen suunnittelutyönsä oli suunnitella hotelli Vaakunan ravintolaan ruokahissin piirustukset.[11]

11 Ibid

Ojosen ura SOK:ssa jatkui ja hän pääsi suunnittelemaan Varubodenin myymälärakennuksia. Varubodenin myymärakennus Kauniaisiin oli Ojosen ensimmäinen toteutunut työ. Yhteishyvä-lehti julkaisi kuvan vastavalmistuneesta rakennuksesta vuonna 1940. Myös Petsamon osuuskauppa oli Ojosen suunnittelema.[12] Molemmat rakennukset ovat kuitenkin vahvasti Erkki Huttusen SOK:lle 1930-luvulla luomaa uutta, modernia ja funktionalistista tyyliä.

12 Ibid

2.3 Toimiston perustaminen ja lukuisat työt

Ojonen palveli talvisodassa tykistön huoltoupseerina ja rintamalla ollessaan hän myös suunnitteli divisioonan komentajalle huvilan Maaselän kannakselle. Sodan päätyttyä Ojonen palasi vaimon ja tyttäriensä luokse.[13]

Sodan päätyttyä Ojosen oli ruvettava hankkimaan perheelle elantoa. Lahtea jälleenrakennettiin nopeasti, mikä loi suotuisat suunnitteluolosuhteet Ojoselle, ja hän saikin perheen muuttamaan Helsingistä jälleen Lahteen. Ojosen työt jatkuivat Lahdessa Kivipuu Oy:ssä rakennuspiirtäjänä ja toimistoarkkitehtina. Kivipuu Oy oli Askon huonekalutehtaiden omistajan Aukusti Asko-Avoniuksen 1944 perustama yhtiö. Aukusti Asko-Avonius oli Kaarlo isän opiskelukaveri ja äiti Ojosen veli Paavo Mäkinen oli yksi Asko yhtiöiden päälliköistä. Ojosella oli siis hyvät suhteet Aukusti Asko-Avoniukseen, mikä antoi Ojoselle lukuisia suunnittelutöitä. [14]

Askon tehdasrakennukset ja tehdastyöntekijöille suunnittelemat asuintalot työllistivät Ojosta 1940-luvun lopulta aina 1960-luvun alkuun saakka. Ojosella oli hyviä suhteita ja paljon tuttavia Lahdessa, mitkä loivat hyvät lähtökohdat oman toimiston perustamiselle. Ojonen sai lukuisia suunnittelutöitä Lahden seudulle lääkäreiltä, leipomon omistajilta ja vanhoilta tutuilta. [15]

Ojonen osallistui vuosien ajan Oululaisen kahvilassa sijanneeseen ”Pyöreänpöydän” keskusteluihin, jossa solmittiin yhteistyö- ja avunantosopimuksia. Suuri osa Ojosen töistä oli saatu tämän ansiosta. Ojonen liittyi myös useisiin keskustelufoorumeihin sekä Lahden rakentajiin, ja oli yhdistyksessä mukana sen perustamisesta saakka. Oman toimiston perustamista tukivat myös lukuisat kilpailuvoitot, joita Ojonen oli saanut jo 1930-luvulta lähtien.[16] 1940-luvun lopulla Lahdessa oli vain kahdeksan arkkitehtiä, joista monet olivat ikätovereita ja vanhoja tuttuja kouluajoilta. Vuonna 1947 jälleenrakennus Lahdessa oli vilkasta, jonka vuoksi suunnittelijoiden työllistyminen oli hyvin varmaa. Samana vuonna Unto Ojonen perusti oman toimistonsa.[17]

Ojosen toimisto alkoi saamaan lukuisia suunnittelutöitä, joista ensimmäiset olivat sen ajan moderneimpia kerrostaloja Lahden keskustaan. Töitä oli paljon ja Ojonen piirsi taloja yötä päivää. Ojoselle perhe oli hyvin tärkeä ja vaikka työtä oli paljon, ehti hän seurustelemaan myös perheensä kanssa. Tosin työ ja perhe oli yhtä, sillä perhe oli mukana ja tukena toimistotyössä. Unto Ojosen vaimo Sirkka Ojonen toimi aluksi toimiston sihteerinä ja seurasi paljon Unton työskentelyä. Hän antoi suunnitelmista mielipiteitä ja tuki siten Unto Ojosta suunnittelutyössä.[18]

Omakoti- ja kerrostalojen suunnittelu työllisti Ojosen toimistoa, jossa parhaimmillaan työskenteli viisi tai kuusikin työntekijää. Asuintuotannon lisäksi Ojonen suunnitteli Lahteen koulu-ja ja lastentaloja. Ojonen otti suunnittelussa taitavasti huomioon lasten mittakaavan ja hänen työssään näkyi myös leikkisyys ja huumori. Tehdasrakennukset olivat myös yksi suuri työllistävä kohderyhmä Ojosen toimistossa.[19]

Ojosen suurin osa suunnittelutöistä ajoittuu 1940-luvun lopulta 1960-luvulle, jonka aikana Lahteen syntyi lukuisia laadukkaita rakennuksia. Ojosen suunnitelmissa on otettu huomioon ajan muutokset ja uudistukset, luonto sekä ihmiset. Ojonen käytti rakennuksissa laadukkaita materiaaleja ja loi jälleenrakennuskauden aikaista arkkitehtuuria, jolla on suuri merkitys Lahden kaupunkikuvalle.

13 Ibid
14 Ibid, 15
15 Ibid
16 Ibid, 17
17 Ibid
18 Ibid, 21
19 Ibid, 23-67

Unto Ojosen suunnittelma kerrostalo Olavinlinna, jossa sijaitsi kaupunginjohtajan asunto. Talo nimettiin Lahden kaupunginjohtajan Olavi Kajalan mukaan. Olavinlinna on tärkeä osa Lahden kaupunkikuvaa tänäkin päivänä. Kuva: Lahden Museot.

2.4 Unto Ojosen seurakunnallinen suunnittelutyö

Unto Ojonen opiskeli arkkitehtuurin opintojen ohella teologiaa Helsingin yliopistossa, millä on ollut vaikutusta hänen arkkitehtiurallaan. Se näkyy erilaisten sakraalirakennusten suunnittelussa 1960-luvulla. Joutjärven kirkkoa pidetään Ojosen päätyönä ja se jäi ainoaksi Ojosen suunnittelemaksi kirkoksi. Ojonen sai tehtäväkseen suunnitella myös Valkeakosken kirkon, mutta se jäi toteuttamatta eriävien mielipiteiden takia kirkon arkkitehtuurista. Ojonen kertoi suunnitelleensa mieluiten seurakunnallisia rakennuksia, joka näkyy isona osana Ojosen suunnittelutöitä. Ojonen suunnitteli Joutjärven kirkon lisäksi viisi kappelia.[20]

20 Niskanen 2014, 33

Iitin siunauskappeli

Ensimmäisen seurakunnallisen rakennuksen suunnittelutyön Ojonen sai 1950-luvun lopulla, kun Iitin seurakunta tilasi uuden kappelin piirustukset Ojosen toimistolta. Vuonna 1958 valmistuneella kappelilla oli 1950-luvun tyypillinen jyrkkäharjainen rakennusmassa, joka noudatteli perinteisen harmaakivikirkon muotoa modernismin keinoin.[21]

Kappelin perusmassa muodostui tasakylkisistä kolmioista, jonka sivuille muodostui matalammat rakennusosat. Katon materiaalina oli paanupinta ja julkisivua koristi kuvioitu valkoinen roiskerappaus. Ojoselle rappauksen kuviointi oli hyvin tärkeä, minkä vuoksi hän halusi itse näyttää miten rappaus tuli suorittaa. Sokkelissa ja ulkoportaissa käytettiin liuskekiveä.[22]

21 Niskanen 2009, 101-105
22 Ibid

Unto Ojosen suunnittelema Iitin siunauskappeli. Ojosen mukaan Iitin siunauskappeli on kuin pienoismalli Joutjärven kirkosta. Kuva: Eetu Salminen 2024.

Unto Ojosen suunnitelmat eivät jääneet ainostaan piirtämiseen, vaan hän halusi osallistua ja olla mukana rakennusten toteuttamisessa, jotta varmasti päästiin haluttuun lopputulokseen. Kuten tässä Iiti siunauskappelin julkisivurappauksessa, johon Unto Ojonen osallistui. Kuva: Eetu Salminen 2024.

Ojosen kirkkoarkkitehtuurissa on huomattavissa samoja piirteitä, kun arkkitehti Erik Bryggmanin arkkitehtuurissa, sillä Ojonen kiinnitti huomiota rakennuksen ja luonnon vuoropuheluun sekä valon käyttöön. Bryggman oli Ojoselle esikuva ja korosti tämän taidokasta valonkäyttöä ja luonnon huomiointia suunnittelussa.[23]

Iitin siunauskappeli valmistui hiukan ennen Joutjärven kirkon suunnittelua. Joutjärven kirkossa on paljon samoja elementtejä kuin Iitin siunauskappelissa, kuten jyrkkä kolmion muotoinen massa ja materiaalien käyttö. Unto Ojonen onkin itse sanonut sen olevan melkeinpä Joutjärven kirkon "pienoismalli".[24]

Iitin siunauskappeli edustaa tyypillistä 1940–1950-luvun jälleenrakennuskauden aikaista rakennusperintöä ja kirkkoarkkitehtuuria. Sen muotokieli ja materiaalit, kuten liuskekivi ja valkoinen rappaus tuo mieleen vuonna 1950 valmistuneen Sallan kirkon. Ojosen panostus sakraalirakennuksia kohtaan on huomattavissa hänen henkilökohtaisesta osallistumisestansa rakennustöihin.

23 Niskanen 2014, 36

24 Niskanen 2009, 97

Pääskylahden siunauskappeli

Ojonen suunnitteli Pääskylahden siunauskappelin Savonlinnaan. Ojosen suunnitelmissa luonto oli vahvasti mukana suunnittelussa, joka näkyy myös Pääskylahden siunauskappelissa, joka on istutettu keskelle mäntymetsää. Siunauskappeli on valmistunut vuonna 1963.[25]

Kappelin perusmassa perustuu pulpettikaton muotoon ja erilaisten aitausten sekä katosten muodostamasta sisäpihasta, jonka pihalla on vesiallas. Kappelin sisätilasta on suuret ikkunat sisäpihalle, joka yhdistää sisätilan ja pihan yhteen. Isojen ikkunoiden lisäksi luonnonvaloa pääsee kappelisaliin alttarin vieressä olevasta korkeasta ikkunarivistä, joka nousee katonrajaan. Kappelisalin sisäkatto kohoaa vinosti ylöspäin katon suuntaisesti, joka on tehty teräsbetonikehien varaan puurakenteisena. Sisätilan kalustus on tehty erityispiirustusten mukaan männystä ja lattiamateriaalina on klinkkeri.[26]

Pääskylahden kappeli on taidokas näyte 1960-luvulla uudistuneesta kirkkoarkkitehtuurista, jossa on käytetty laadukkaita materiaaleja, luonnonvaloa sisätiloissa sekä otettu huomioon luonnon vaikutus niin sisä- kuin ulkoarkkitehtuurissa. Kappelin pulpettikattoinen massa ja valkoinen rappaus tekee siitä hyvin modernin. Kappelin sisätilojen materiaaleissa on paljon yhtymiä Joutjärven kirkkoon, kuten sisäkaton palkit ja niiden väliin asettuva sisäkatto, mäntypuiset penkit sekä pitkä lasijulkisivu. Joutjärven kirkko valmistui juuri ennen Pääskylahden kappelin suunnittelua.

25 Niskanen 2009, 106

26 Ibid

Pääskylahden siunauskappeli Lappeenrannassa. Unto Ojonen käytti suunnittelussaan jyrkän kolmion muotoisen massan lisäksi viistokattoa. Kuva: Savonlinnan seurakunta.

Pääskylahden siunauskappelissa Lappeenrannassa on käytetty samoja materiaaleja kuin Joutjärven kirkossa. Sisäkatto muistuttaa hyvin paljon Joutjärven kirkon sisäkattoa. Kuva: Savonlinnan seurakunta.

Pääskylahden siunauskappeli Lappeenrannassa. Sisätila aukeaa suurten lasi-ikkunoiden avulla sisäpihalle. Kuva: Savonlinnan seurakunta.

Vuolenkosken siunauskappeli

Puurakenteinen siunauskappeli valmistui vuonna 1965 Iitin Vuolenkoskelle Unto Ojosen piirustusten mukaisesti. Se rakennettiin metsäiselle tontille Vuolenkosken hautausmaan yhteyteen, joka oli perustettu vuonna 1930.[27]

Suorakulmaisenkolmion muotoinen rakennusmassa kätkee sisäänsä eteistilan ja kappelisalin, sakariston, omaistenhuoneen sekä vainajien säilytystilan. Pulpettikaton sisäkatossa kulkee liimapuupalkit, jonka välissä on tummaksi käsitelty lomalaudoitus. Sisäseinät ovat valkoiseksi maalattua pystylaudoitusta ja kappelisalin seinää koristaa puinen risti. Alttaripäädyn oikealla puolella on kattoon saakka ulottuva valoaukko, josta päivän valo pääsee alttarille.[28]

27 Ibid

Vuonna 2019 valmistuneessa peruskorjauksessa kappelin ulkomuotoa on muutettu sen kylkeen rakennetun uuden kellotornin vuoksi. Peruskorjauksen yhteydessä rakennuksessa on parannettu esteettömyyttä, julkisivuja on kunnostettu ja ovia sekä portaita on uusittu.[29] Peruskorjauksessa tehdyn lisäosan takia Vuolenkosken siunauskappelin suorakulmaisenkolmion muotoinen perusmassa rikkoutui, eikä se ole enää Unto Ojosen suunnitelmien mukainen.

29 Iitin seurakunta

Vuolenkosken siunauskappeli. Vuonna 2019 tehdyssä perukorjauksessa kappelin sisäänkäynnin oikeanpuoleiseen julkisivuun lisättiin kellotorni, joka on muuttanut rakennuksen alkuperäistä ideaa. Kuva: Eetu Salminen 2024.

Vuolenkosken siunauskappelin sisätiloissa toistuu Unto Ojoselle ominaiset suunnitteluratkaisut. Kuva: Johanna Pankakoski 2014, Museovirasto.

Kalkkisten siunauskappeli

Toukokuussa vuonna 1965 Asikkalan seurakunnan kirkkovaltuusto hyväksyi uuden Kalkkisten siunauskappelin rakentamisen, ja rakennustyöt alkoivat uuden kappelin osalta ripeästi. Uusi kappeli valmistui jo samana vuonna ja piispa E.G. Gulin vihki kappelin käyttöön.[30]

Hautausmaan itäpäädyn pieneen mäntymetsikköön sijoitettu kappeli on rakennettu betonista ja puusta. Rakennuksen muoto perustuu jyrkkään kolmion muotoon ja mataliin pieniin siipiosiin. Korkeat päätykolmiot ovat muurattu kevytbetonikappaleista ja rapattu valkoiseksi sekä ulkoa että sisältä. Jyrkkä katto on päällystetty galvanoidulla pellillä.[31]

Kappelin sisätilat muodostuvat kappelisalista, eteistilasta, omaisten huoneesta, kylmätilasta, jäähdytetystä huoneesta ja varastosta. Sisäänkäynti rakennukseen on sen itäpäädystä. Sisätilaa koristavat kattoa kannattavat liimapuupalkit ja mäntyverhoiltu sisäkatto, jonka taakse jää osa rakenteista. Sisätilan kalusteet ja risti on myös mäntyä.[32]

Kappelia on kunnostettu vuonna 1999. Matalien osien kattomuotoa on muutettu, sekä julkisivuväritystä on muutettu alkuperäisestä, minkä vuoksi ne ovat muuttaneet Unto Ojosen alkuperäisiä suunnitelmia.[33]

30 Niskanen 2009, 109
31 Ibid
32 Ibid
33 Ibid

Kalkkisten siunauskappelin sisätila. Sisätilassa toistuu jälleen Unto Ojoselle tuttu jyrkkä kolmiomainen muoto. Kuva: Asikkalan seurakunta.

Kalkkisten siunauskappelin ympäristö koostuu korkeista männyistä ja hautausmaasta. Kuva: Eetu Salminen 2024.

Nuoramoisten siunauskappeli

Nuoramoisten siunauskappelin piirustukset valmistuvat lähes samaan aikaan kuin Kalkkisten siunauskappelin piirustukset. Piirustukset ovat hyvin samankaltaiset kuin Kalkkisissa, minkä vuoksi tilat ja materiaalit ovat hyvin yhtäläisiä. Kappeli valmistui vuonna 1967 alkuvuodesta.[34]

Itä-länsisuuntaiselle tontille sijoitettua kappelia ympäröi jälleen kaunis mäntymetsä. Sisätilan rakenteet ja kalusteet ovat myös suurilta osin mäntyä. Kattoikkunoista ja isommasta eteläjulkisivussa olevasta korkeasta valoaukosta luonnonvalo pääse tulvimaan kappelisaliin.[35]

Unto Ojosen kirkko- ja kappeliarkkitehtuurissa on huomattavissa ajan uudistunut käsitys seurakunnallisista rakennuksista. Kirkkoarkkitehtuurin modernisoitunut muutos on huomattavissa uudistuneina rakennusmassoina sekä uusien ja käytännöllisten tilojen suunnittelussa. Unto Ojosen suunnitelmissa on otettu huomioon laadukkaat materiaalit ja taidokas sisätilojen käsittely yhdessä valon sekä luonnon vuoropuhelun kanssa.

Unto Ojosen suunnitelmissa on paljon variointia, vaikka monissa niissä toistuu samoja aiheita ja yksityiskohtia. Tämä osoittaa mielestäni sen, ettei hän jämähtänyt yhteen tiettyyn tapaan toteuttaa arkkitehtuuria.

34 Niskanen 2009, 111

35 Ibid

Myös Nuoramoisten siunauskappeli asettuu kauniisti mäntymetsän viereen. Kuva: Eetu Salminen 2024.

Nuoramoisten siunauskappeli kutsuu kävijän luokseen hautausmaan poikki.
Kuva: Eetu Salminen 2024.

3 Modernismi muuttaa suomalaista kirkkoarkkitehtuuria

Rakentamisen historia Suomessa on verrattain nuorta muihin Euroopan maihin nähden. Maan vanhimmat säilyneet rakennukset ovat keskiaikaisia kivikirkkoja ja erilaisia sotilaallisia linnoituksia. Vaikka ympäri Suomen löytyy lukuisia arvokkaita ja kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennuksia eri vuosisadoilta, merkittävin rakentamisen nousukausi koettiin kuitenkin vasta 1900-luvulla, erityisesti sotien jälkeisenä aikana. Tämä ajanjakso oli seurausta tarpeesta uudistaa maan rakennuskantaa, joka oli kärsinyt sodan aiheuttamista vaurioista. Arkkitehtuurialaan vaikutti niukat taloudelliset puitteet, sosiaaliset muutokset sekä kansainväliset tyylisuuntaukset. Kaikki tämä tarkoitti myös sakraalirakennusten uudistumista.

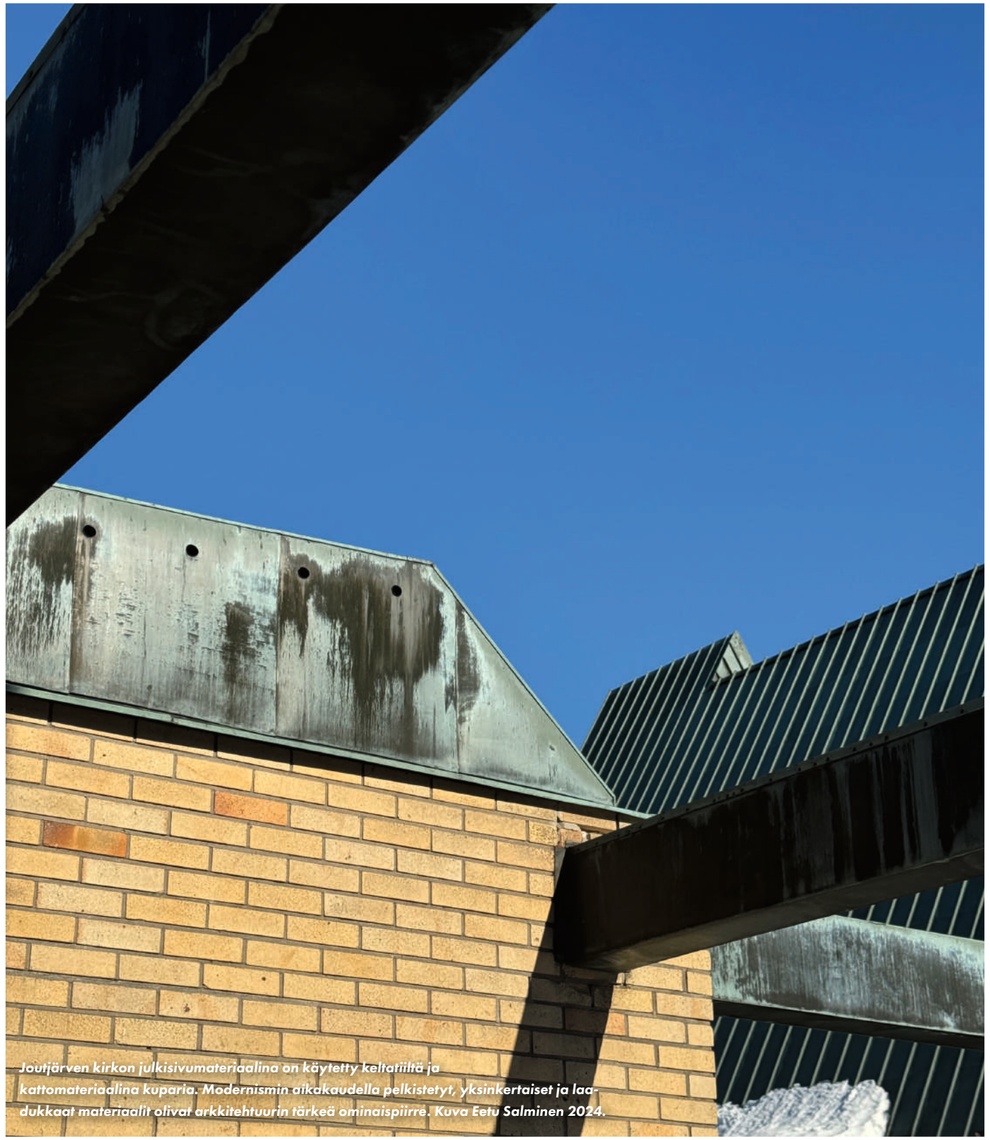
3.1 Modernin arkkitehtuurin kehitys ja sen vaikutus suomalaiseen arkkitehtuuriin

Modernismin juuret ulottuvat 1800-luvulle saakka teollisen vallankumouksen synnyttäneeseen teollisuuden kasvuun ja rakennustekniikan kehittymiseen. Se muutti käsitystä arkkitehtuurista, koska pystyttiin luomaan uudenlaisia tiloja kehittyneiden rakenneratkaisujen avulla. Myös materiaalien käyttö kehittyi. Tämä synnytti uusia tyylisuuntauksia, joissa pystyttiin käyttämään uusia rakennusmateriaaleja kuten lasia, rautaa ja betonia, ennen näkemättömällä tavalla.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Euroopassa koettiin keskeinen vaihe modernismin kehityksessä. Sodan jälkeen oli tarpeen kehittää uusia, entistä edullisempia rakennustekniikoita ja samalla korostettiin rationaalista sekä kustannustehokasta rakentamista sodan aiheuttamien tuhojen korjaamiseksi. Arkkitehti Walter Gropiuksen perustama arkkitehtikoulu Bauhaus Saksan Weimarissa oli modernistisen arkkitehtuurin ja muotoilun suunnan näyttäjä[36].

Arkkitehtikouluna Bauhaus kerkesi toimia vain 14 vuoden ajan vuodesta 1919 vuoteen 1933, jolloin kansallissosialistiset toimijat eivät katsoneet uudistuneen koulun toimintaa soveliaaksi[37]. Vaikka koulu ei kerennyt toimia pitkään, oli sen uudet ihanteet levinneet maailmalle nopeasti aina Suomeen saakka.

36 Delius 2008, 30-31
37 Ibid, 33

Joutjärven kirkon julkisivumateriaalina on käytetty keltatiiltä ja kattomateriaalina kuparia. Modernismin aikakaudella pelkistetyt, yksinkertaiset ja laadukkaat materiaalit olivat arkkitehtuurin tärkeä ominaispiirre. Kuva Eetu Salminen 2024.

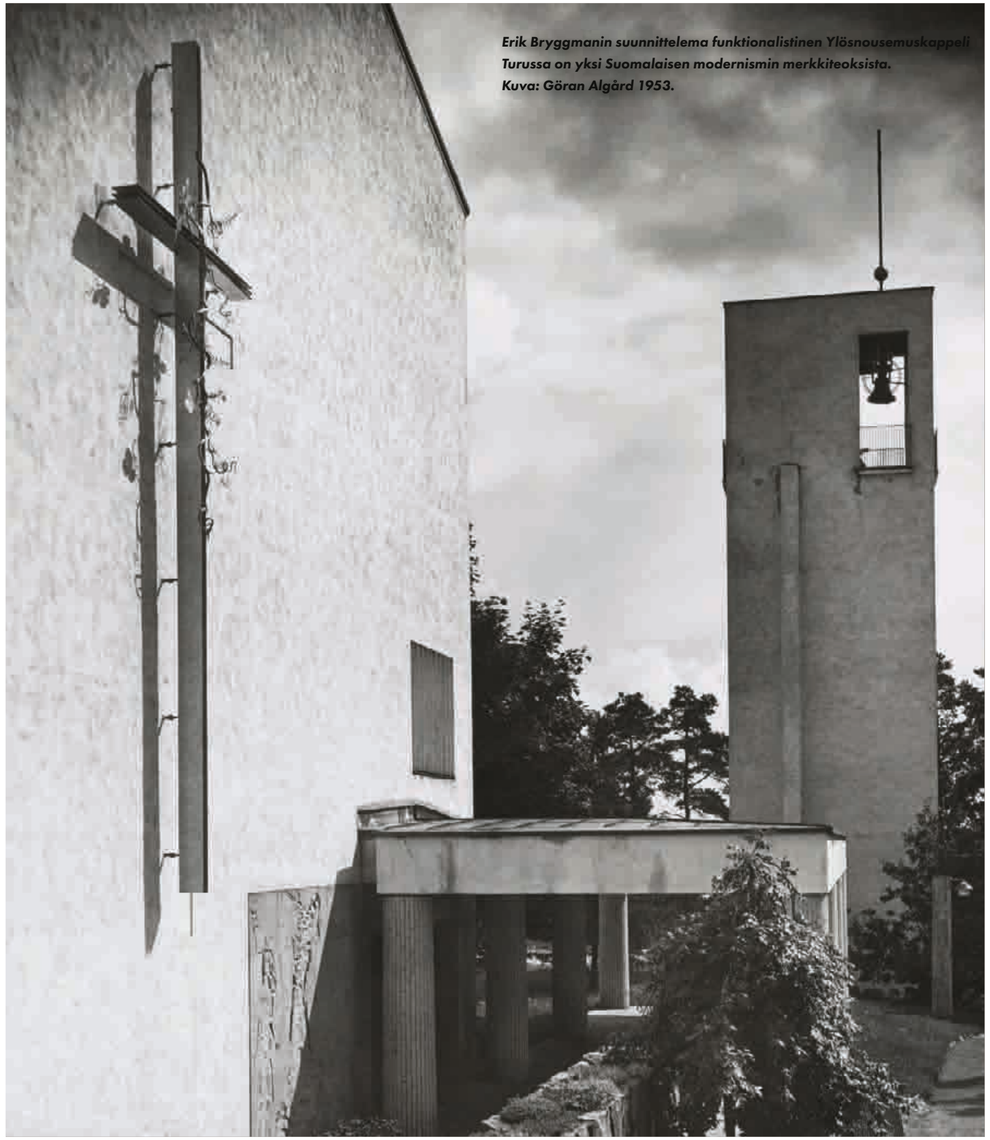
Suomessa modernismin alkuvaiheessa haluttiin irtautua historiallisista tyylisuuntauksista, johon jugendin voidaan katsoa kuuluvan. Tyylihistoriallisin perustein funktionalismia edeltävät vuosikymmenet luokiteltiin välikaudeksi, jolloin arkkitehdit tiedostivat uuden yhteiskunnan ja kokivat arkkitehtuurinsa sen funktiona. Varsin nopeasti valmistauduttiin rakentamisen ja suunnittelun tapaan, jota funktionalismi toteutti. Funktionalismin ensimmäinen vaihe oli alkanut Suomessa jo 1920-luvulla Alvar Aallon ja Erik Bryggmanin käyttäessään tanskalaisen Poul Heningsenin valaisimia sekä samoja wieniläistuoleja kuin Le Corbusier omissa suunnitelmissaan. Samoihin aikoihin Sigurd Frosterus oli hankkinut Le Corbusierin varhaisimmat arkkitehtuurikirjat, jotka käsittelivät rakenteellisuutta, insinööriarkkitehtuuria, esteettisiä tekijöitä ja standardisointia.[38]

38 Salokorpi 1971, 5-14

Funktionalismi ei aluksi saanut laajaa julkisuutta Suomessa, eikä arkkitehtuurilehdet julkaisseet kuvia funktionalistisista rakennuksista ennen Alvar Aallon Turkuun suunnittelemaa Standardivuokrataloa, joka julkaistiin vuonna 1929. 1920-luvun lopussa rationaalisten ratkaisujen löytyminen alkoi tuntua pakottavalta.[39] Vaikka suomalainen moderniarkkitehtuuri alkoi olla hyvin tunnustettua, sen soveltaminen kirkkoarkkitehtuurissa herätti aluksi varsin kovaa kritiikkiä.[40]

Tuolloin funktionalismin katsottiin soveltuvan uuden tyyppisiin rakennuksiin kuten tehtaisiin, bensa-asemiin, urheilurakennuksiin ja sairaaloihin. Funktionalismin yleistyttyä Suomessa, toteuttivat arkkitehdit Erik Bryggman, Hilding Ekelund, Alvar ja Aino Aalto, Pauli E. Blomsted ja Erkki Huttunen lukuisia funktionalistisia rakennuksia ympäri Suomea, jotka ovat merkittävä osa Suomalaista modernismin syntyä. Funktionalismi otti vallan kirkkoarkkitehtuurissa vasta myöhemmin. Yksi merkittävimmistä modernistisista sakraalirakennuksista on Erik Bryggmanin suunnittelema ylösnousemuskappeli Turussa, joka valmistui vuonna 1941.

39 Ibid, 15-16
40 Knapas 2008, 15

Erik Bryggmanin suunnittelema funktionalistinen Ylösnousemuskappeli Turussa on yksi Suomalaisen modernismin merkkiteoksista. Kuva: Göran Algård 1953.

3.2 Jälleenrakennuskaudesta hyvinvointivaltion rakentamiseen

Suomessa sodan jälkeinen jälleenrakentamisaika on Suomalaisen modernismin kasvun tärkeä aikakausi ja yksi merkittävimmistä arkkitehtuurityylisuuntauksista Suomen historiassa. 1930-luvulla nopeasti noussut funktionalismi alkoi herättää vastustusta sen liiallisen järkiperäisyyden vuoksi, mikä synnytti vastareaktiona entistä vapaamuotoisempaa suunnittelua ja luonnonläheisempien materiaalien käyttöä.[41]

Sodan runtelema Suomi alkoi nousta jaloilleen 1950-luvulla, kun maata jälleenrakennettiin nopeasti. Maatalousvaltainenmaa alkoi muuttua teollisuusvaltioksi, kun sotakorvausten vuoksi oli rakennettava erilaisia tehtaita, tuotanto- ja voimalaitoksia. Pientalovaltainen asuntotuotanto nousi ripeästi jo 1940-luvulla, sillä sodan vuoksi kodin jättäneille evakoille oli saatava uusia asuntoja[42].

Sodan aikana arkkitehdit suunnittelivat rintamalle erilaisia korsuja, joissa materiaaleina käytettiin paikalta saatuja puita, kiviä ja muita läheltä löytyviä rakennusmateriaaleja, joita pystyttiin hyödyntämään helposti. Korsujen arkkitehtuuri oli hyvin luonnonläheistä, millä oli suuri vaikutus jälleenrakennusajan arkkitehtuurille. Sodan jälkeisessä arkkitehtuurissa otettiin huomioon luonnollisemmat muodot, puun hyödyntäminen rakenteissa sekä koristeena ja liuskekiven monipuolinen käyttö niin sisä- kuin ulkoarkkitehtuurissa. Myös kokonaisia asuinalueita alettiin suunnittelemaan luonnon läheisyyteen.[43]

41 Rakennustieto 2008, 68
42 Ibid, 78
43 Ibid, 68,71

Kaupunkien syntyminen teollisuuden ympärille oli nähtävissä jo ennen toista maailmansotaa. Kaupunkien muodostuminen teollisuuden yhteyteen yleistyi merkittävästi kuitenkin vasta sotien jälkeen. Tämä johti siihen että alueiden rakentamista ei hallittu ja se muodostui ongelmalliseksi. Suomessa 1940-luvulla tärkeämpiä asemakaavasuunnittelun uudistajia olivat Otto-I. Meurman ja Alvar Aalto.[44]

Kaavasuunnittelu yleistyi 1950-luvulla ja luonto oli vahvasti osana suunnittelua. Suuria asuntokokonaisuuksia alettiin kehittämään tehtaiden lähettyville ja kaupunkialueiden laitamille, joita alettiin kutsua metsäkaupungeiksi.[45] Metsäkaupunki-ihanne johti lopuksi lähiöajattelun muodostumiseen.

Maalta muuttoliike kaupunkeihin yleistyi erityisesti 1960-luvun rakennemuutoksen myötä, joka synnytti suuria asuinalueita kaupunkikeskustojen laitamille. Maalta väki väheni hiljalleen ja Suomessa oli alkanut uusi vaurastumisen aikakausi, jonka jälkeen Suomea alettiin kutsua hyvinvointiyhteiskunnaksi. Sotakorvaukset oli maksettu ja työstä alkoi jäädä enemmän rahaa ihmisten käyttöön. Tällä oli myös vaikutusta kirkolliseen elämään ja seurakuntakeskusten syntyyn, jossa henkisen elämän lisäksi alettiin keskittyä enemmän maalliseen toimintaan, sekä ihmisten hyvinvointiin uusin keinoin.

44 Ibid, 64
45 Ibid, 66-67

1960-luvulla maalta muuttoliike kaupunkeihin synnytti suuria asuinalueita kaupunkien laitamille. Kerrostalojen rakentamista Lahden Ruolassa Möysässä Joutjärven kirkon läheisyydessä. Kuva: Pekka Kyytinen1964, Museovirasto.

3.3 Kirkot ja seurakuntatalot uudistuvat hyvinvointivaltion myötä

Kirkkojen ja seurakuntatalojen rakentaminen on osa jälleenrakennuskauden aikaista rakennuskannan kehittymistä Suomessa. Kaupungit kasvoivat nopeasti sotien jälkeen, joka johti uusien kirkkorakennusten syntymiseen. Maaseudun muuttoliikenne kaupunkeihin oli yleistynyt eikä maaseudulle rakennettu enää suuria kirkkoja, mutta uutena kirkollisena rakennuksena 1950-luvun vaihteessa alkoivat seurakuntatalot yleistymään haja-asutusalueilla. Uudistus oli osa rationalisointi- ja standardoimispyrkimyksiä jälleenrakennuskaudella, joka antoi otolliset mahdollisuudet suunnittelijoille[46].

Toisen maailmansodan jälkeen kansankirkollinen eetos voimistui ja papisto halusi uudistaa kirkollista rakennuskantaa vastamaan uudistunutta seurakuntaelämää. Ihmisten hyvinvointiin alettiin keskittymään uudella tavalla ja kokonaisvaltaisesti: hengellisesti, henkistesti, sivistyksellisesti, sosiaalisesti, aineellisesti ja jopa fyysisesti. Kaupunkiseurakuntien muuttuneet tilantarpeet ja toiminnalliset vaatimukset synnyttivät erilaisia seurakuntataloja ja -keskuksia.[47]

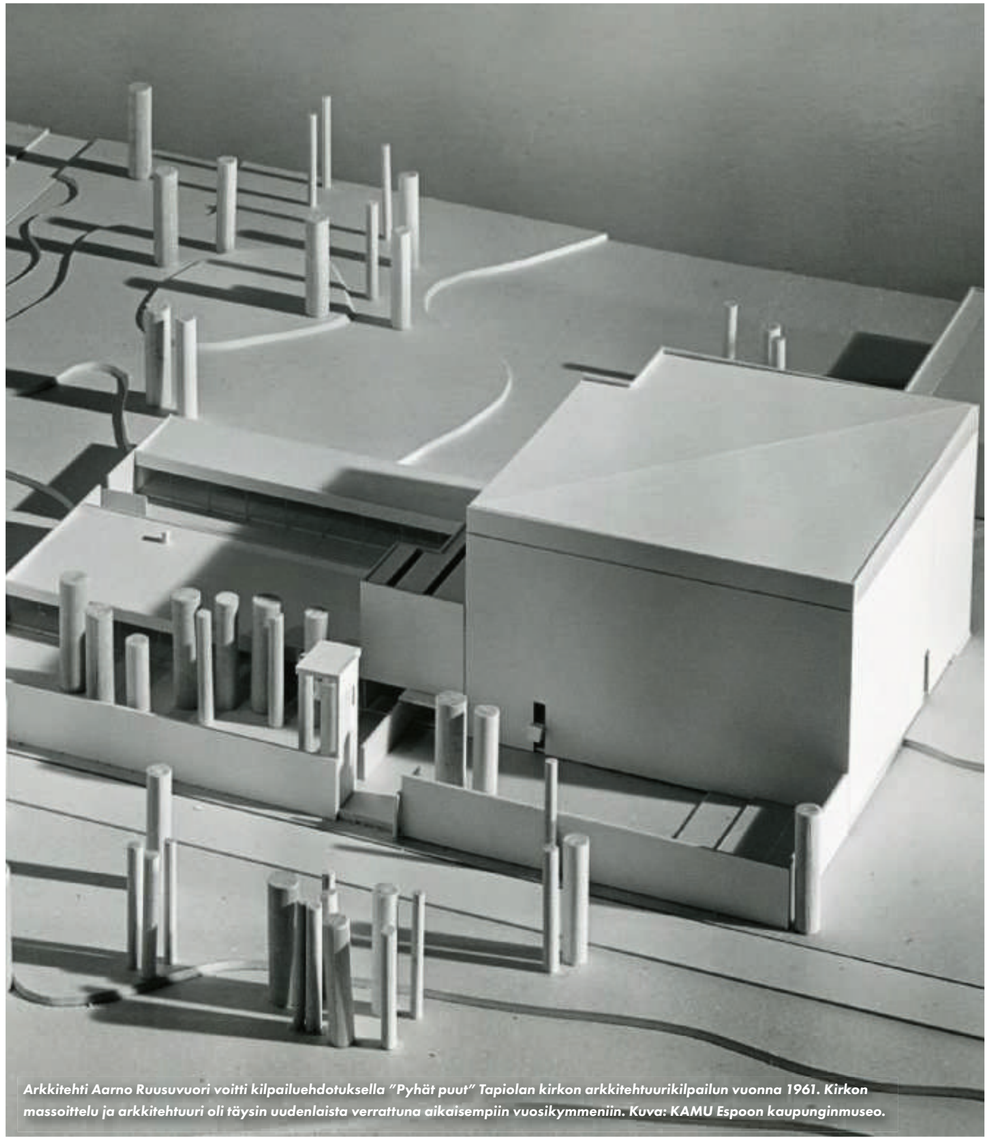
Seurakuntatalot ovat yleisemmin uskonnolliseen rakennuskantaan kuuluvia kohteita, joilla ei ole määritettyä pohjaratkaisua tai ulkomuotoa. Ne voivat olla yhteydessä kirkkoon tai omia rakennuskokonaisuuksiaan. Niiden tilat ja arkkitehtuuri koostuvat arki- ja vapaa-ajanpalveluille, hallinnolliselle toiminnalle sekä jumalanpalveluksille suunnitelluista tiloista. Seurakuntatalojen toiminnot perustuvat yhtäaikaisesti hengelliseen sekä maalliseen, tavanomaiseen ja erityislaatuiseen sekä perinteiseen ja uudenaikaiseen toimintaan. Seurakuntataloja kutsutaan myös seurakuntakodeiksi ja synonyyminä niistä on käytetty myös nimiä rukoushuone tai pikkukirkko. Seurakuntakeskus mielletään usein isommaksi rakennusten kokonaisuudeksi kirkon yhteydessä.[48]

Seurakuntatalojen päätila, seurakuntasali, on juhlallisuuksiin ja jumalanpalveluksiin tarkoitettu tila ja rakennuksen arvokkain osuus. Kuitenkin kirkon yhteyteen rakennetuissa seurakuntakeskuksissa arvokkain tila on kirkkosali. Seurakuntatalojen- ja keskusten tilat ovat usein suunniteltu suuriksi kokonaisuuksiksi, jotka sisältävät tiloja yleisten tilaisuuksien järjestämiselle, kuten rippikoulutoiminalle, diakoniaruokailuille, ristiäisille ja muistotilaisuuksille. Seurakuntatalojen keskeisimmät käyttäjät ovat nuoret, joille on suunnattu harrastetoimintaa tukevia tiloja, erityisesti liikuntasalit sekä partio- ja kerhohuoneita.[49]

Aina vuoteen 1990 asti oli seurakunnan velvoite tarjota virkatalolain nojalla asunnot papeille ja kanttoreille. 1980-luvulle saakka seurakuntatalojen- ja keskusten yhteyteen rakennettiin asunto tai asuntokokonaisuuksia. Ne saattoivat olla yhteydessä rakennuksen päämassaan tai erillisinä osina niiden lähettyvillä. Kirkkoherran käyttöön rakennuksista valittiin tilavin ja edustavin asunto.[50]

1960-luvulle tultaessa lähiöiden rakentaminen yleistyi Suomessa ja esikaupunkialueita syntyi ripeään tahtiin. Tämän vuoksi kaupunkien väkimäärät nousivat myös nopeasti. Esikaupunkialueille rakennettiin asutuksen lisäksi ostoskeskuksia, kouluja ja isommille alueille kirkko ja seurakuntakeskuksia. Pienemmät ja syrjäisimmät alueet joutuivat tyytymään vähäeleisempiin seurakuntataloihin. 1960-luku oli merkittävä kirkkoarkkitehtuurin aika, vaikka seurakuntien väkimäärä oli ollut laskussa jo toisen maailmansodan jälkeen. Kirkon uudistuneen ja hyvinvointiin keskittynyt seurakuntaelämän myötä Suomeen rakennettiin paljon laadukkaita kirkkoja ja seurakuntataloja, jotka ovat tärkeä osa suomalaista kulttuurihistoriaa.

46 Ortiz-Nieminen 2022
47 Ibid
48 Ibid
49 Ibid
50Ibid

Arkkitehti Aarno Ruusuvuori voitti kilpailuehdotuksella "Pyhät puut" Tapiolan kirkon arkkitehtuurikilpailun vuonna 1961. Kirkon massoittelu ja arkkitehtuuri oli täysin uudenlaista verrattuna aikaisempiin vuosikymmeniin. Kuva: KAMU Espoon kaupunginmuseo.

3.4 Modernit kirkkorakennukset Suomessa

1950-luvulla kirkkoja rakennettiin enemmän kuin 1940- ja 1960-luvuilla. Keskiajalta suosittu kivikirkon jyrkkä kolmiomainen perusmuoto oli kirkkoarkkitehtuurissa suuressa suosiossa vielä 1940- ja 1950-luvulla. Monen kirkon perusmassa perustui tähän muotoon. 1900-luvun alussa kehitetyt uudet rakennustekniikat saavuttivat kirkkoarkkitehtuurin vasta 1960-luvulla, mikä muutti kirkkojen arkkitehtuuria. Maailma muuttui nopeaan tahtiin, minkä takia kirkon oli myös pysyttävä kehityksessä mukana ja löytää uusi paikka uudessa yhteiskunnassa. Kansainvälisten esimerkkien ja rakennusteollisuuden myötä syntyi entistä omaperäisempää ja monipuolisempaa kirkkoarkkitehtuuria.[51]

Salokunnan kirkko

Vuonna 1960 vihittiin arkkitehti Timo Penttilän suunnittelema Salokunnan pieniekokoinen kirkko Vammalaan. Puhtaaksi muurattu kirkko sijoitettiin mäntymetsän keskelle. Suunnitelmat kirkon rakentamisesta olivat olleet valmiina jo 1940-luvulla, mutta se rakentui vasta parivuosikymmentä myöhemmin. Rakennuksen perusmassa muodostuu pulpettikatosta, joka nousee alttariseinustalla korkeammaksi luoden valoisan ja korkean sisätilan.[52]

Kirkossa on istumapaikat vain 120 vieraalle, jotka ovat suunniteltu erityisesti kirkkoa varten. Sen kauniisti muotoilut penkit ja sisätilan rakenteet korostavat 1960-luvun uudistunutta arkkitehtuuria, vaikka muutoin rakennuksen sisätila on hyvin pelkistetty ja rauhallinen.[53]

Salokunnan kirkko muistuttaa rakenteiltaan ja materiaaleiltaan hyvin paljon Heikki ja Kaija Sirenin suunnittelemaa Otaniemen kappelia Espoossa, joka valmistui vuonna 1957. Salokunnan kirkossa irtauduttiin perinteisestä kolmion muodosta, joka oli ollut hyvin suosittua 1940- ja 1950-luvuilla.

51 Knapas 2008, 10-12

52 Ibid

53 Ibid, 113

Salokunnan kirkko Karkussa vuonna 1962. Se muistuttaa paljon Heikki ja Kaija Sirenin suunnittelemaa Otaniemen kappelia. Kuva: Matti Puotvaara 1962, Museovirasto.

Hyvinkään kirkko

Aarno Ruusuvuoren suunnittelema Hyvinkään kirkko valmistui tammikuussa 1961, yleisen arkkitehtuurikilpailun voiton myötä. Kirkon suunnittelutyö alkoi jo vuonna 1955, kun seurakunta sai tontin lahjoituksen kautta. Rakennustyöt alkoivat vuonna 1958.[54]

Rakennusmassa koostuu kahdesta tetraedrin muotoisesta toisiinsa kiinnittyneestä massasta. Pohjanmuoto on kolmio, jossa keskikäytävä johtaa epäsymmetrisesti kohti alttaria. Kahdesta tetraedrin muotoisesta massasta isommassa on kirkkosali ja pienemmässä sisääntulo ja eteisaula. Kirkkosalin katto kohoaa korkealle, josta suuren ikkunan kautta luonnonvalo tulvii sisään kirkkosaliin.[55]

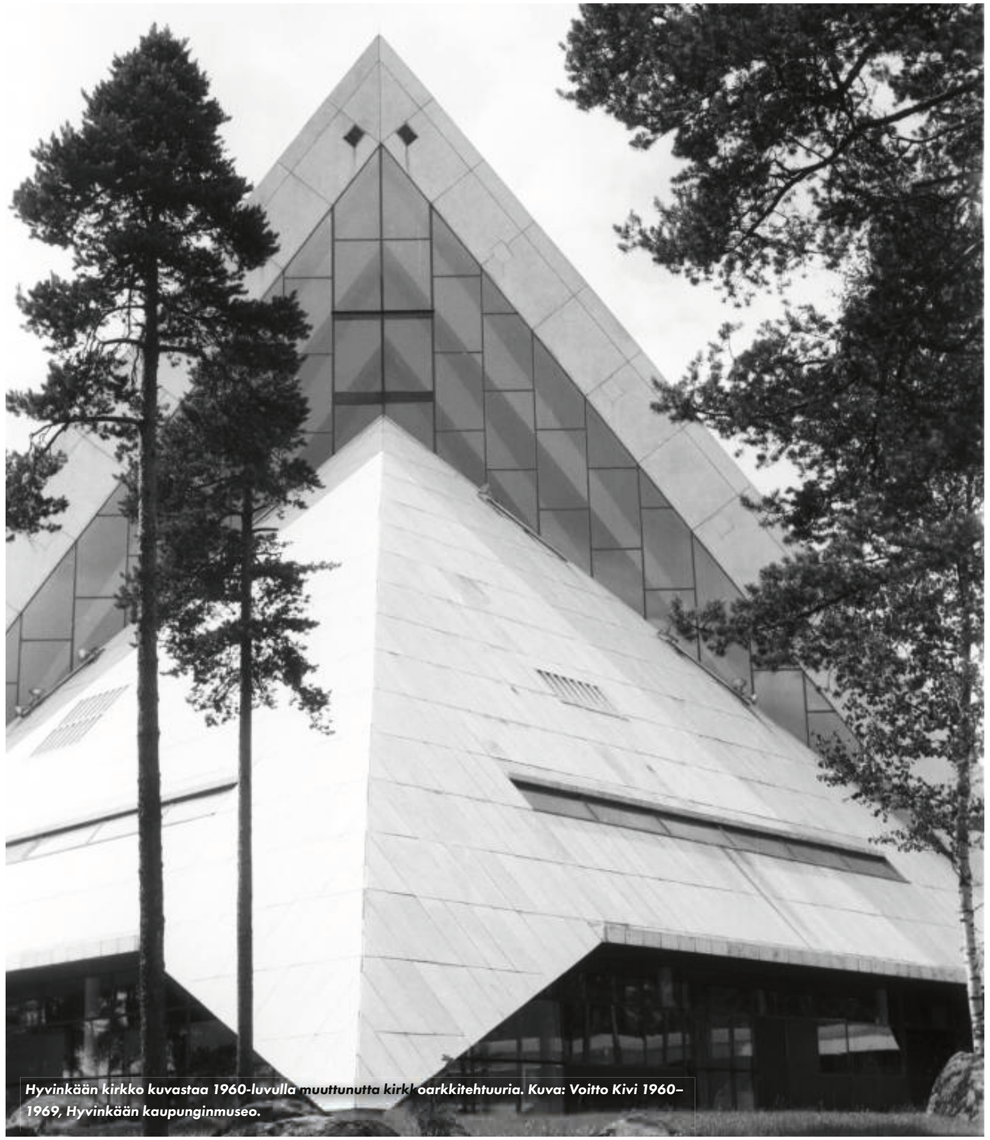
54 Ibid, 114

55 Ibid

Rakenteena on käytetty taitteellisia betonilaattoja, jotka luovat kirkkosalin kattoon kuvioinnin. Alttariseinän pääty on sileä betoniseinä, jonka viereisestä isosta ikkunasta valo kohdentuu alttarille. Kiinteän sisustuksen on suunnitellut sisustusarkkitehti Antti Nurmesniemi, ehtoollisastiat Bertel Gardberg ja sisääntulohallin seinämaalaukset Jaakko Somersalo. Kirkkosalin lisäksi rakennukseen on liitetty tiloja seurakunnallistatyötä varten, kuten seurakuntasaleja, pieni kappeli, hallintotiloja ja asuntoja. Rakennussiiven päätteeksi kohoaa myös pieni kellotorni.[56]

Hyvinkään kirkko kuvastaa kokeilevaa betonirakentamista, joka yleisty rakennustekniikan yleistymisen myötä. Myös uudistunut seurakunnallinen toiminta on huomattavissa rakennuksen tilaratkaisuissa ja on siten oivallinen esimerkki modernista kirkkorakentamisesta Suomessa.

56 Ibid

Hyvinkään kirkko kuvastaa 1960-luvulla muuttunutta kirkkoarkkitehtuuria. Kuva: Voitto Kivi 1960–1969, Hyvinkään kaupunginmuseo.

Oriveden kirkko

Vuonna 1958 järjestettiin arkkitehtuurikilpailu uuden kirkon suunnittelusta vanhan palaneen tilalle. Kilpailuun otti osaa arkkitehdit Veikko Larkas, Bertel Strömmer sekä Kaija ja Heikki Siren. Kilpailun voittivat Kaija ja Heikki Siren ehdotuksella “Kaarikirkko”. Rakennustyöt alkoivat toukokuussa 1960 ja kirkko valmistui elokuussa 1961.[57]

Kirkossa on 800 istumapaikkaa, jota ympäröi selkeälinjainen massa. Rakennuksen ulkorunko koostuu viidesti muuratusta ulkoseinästä, joiden väleissä on alhaalta ylös nousevat suuret lasi-ikkunat. Ulkoseinän ja vesikaton väliin jää tilaa suurelle ikkunanauhalle. Seinistä muodostuva soikion muoto tuo mieleen kalan, jonka takia kirkkoa on kutsuttu viiden leivän ja kahden kalan kirkoksi.[58]

Kirkon kiinteästä sisustuksesta vastasi sisustusarkkitehti Lars Gestranius, joka oli suunnitellut sisustuksen myös Otaniemen kappeliin, jonka Sirenit olivat suunnitelleet. Alttarin koivupuisen seinäkoristeen “Golgatan kallio” suunnitteli kuvanveistäjä Kain Tapper. Lattia toteutettiin tummalla liuskekivellä.[59]

Oriveden kirkko on suomalaisen modernin kirkkoarkkitehtuurin yksi merkkiteoksista, ja poikkeaa massaltaan sekä pohjan muodoltaan muista sen aikaisista kirkoista hyvin paljon. Kirkon katto on tasainen eikä alttarialueen katto nouse korkeammalle kuten monissa muissa saman aikakauden kirkoissa. Seinien kaarevat muodot tekevät myös kirkon sisätiloista hyvin modernin.

57 Ibid, 116
58 Ibid
59 Ibid, 116-117

Kaija ja Heikki Sirenin suunnitteleman Oriveden kirkon massa oli aikaisempien vuosikymmenien kirkkoja huomattavasti modernimpi. Kuva: Volker von Bonin, Museovirasto.

Tapiolan kirkko

Aarno Ruusuvuoren kilpailuvoittoon perustuva suunnitelma vuodelta 1961 Tapiolan kirkosta valmistui vuonna 1965. Suunnittelijan mukaan rakennuksen perusratkaisut perustuivat Tapiolan asemakaavallisiin- ja maisemallisiin lähtökohtiin. “Rakennus on vain tumma varjo männikön takana, muurien sulkema oma eristetty maailmansa”. Kirkon rakenteista vastasi insinööritoimisto Bertel Ekengren.[60]

Kirkko on betonielementtirakenteinen ja muodoltaan selkeämuotoinen kuutio. Massa on hyvin umpinainen, mutta takaseinällä on lasiseinä, jonka kautta valo heijastuu tasaisesti alttarille. Sisäseinät ovat Leca-harkkoja ja lattiamateriaali neliönmuotoista punatiiltä. Mustanvihreä marmorinen risti koristaa alttarin takaseinää. Kiinteät kirkonpenkin ovat mustaksi petsattua puuta.[61]

Tapiolan kirkon ulkoarkkitehtuuri edustaa 1960-luvulla yleistynyttä betonibrutalismia, joka yleistyi myös kirkkojen arkkitehtuurissa. Kirkon tumman puhutteleva sisäarkkitehtuuri eroaa aikansa muista kirkkorakennuksista.

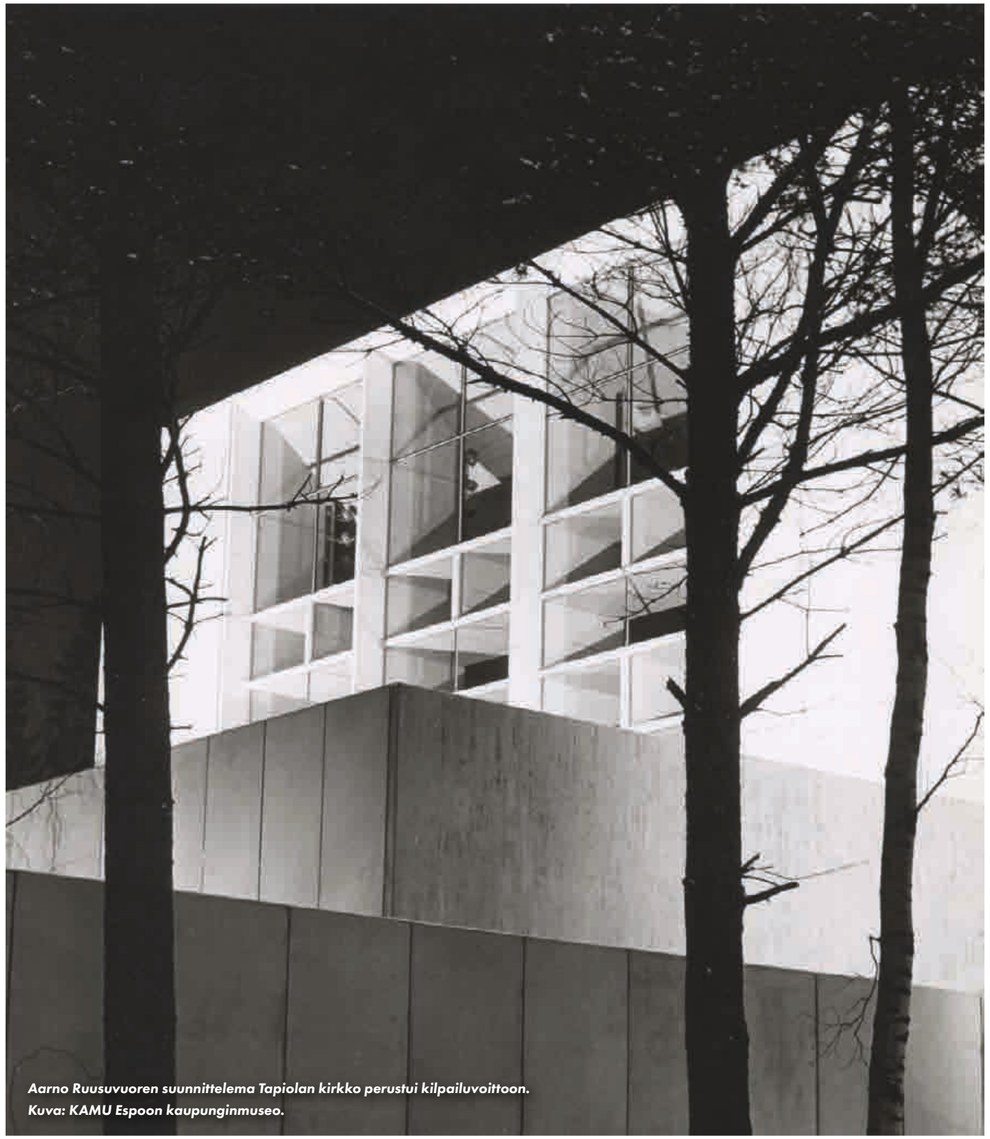
60 Ibid, 120
61 Ibid

Kalevan kirkko

Kalevan kirkko rakennettiin vuosina 1964–1966 Kalevan kaupunginosaan Tampereelle. Tontti kohoaa pienelle kukkulalle, jonka päälle kohoaa yli 30 metrin korkea liukuvalutekniikalla valettu kirkko, jonka suunnitteli arkkitehdit Raili ja Reima Pietilä. Julkisivupinta on vaaleankeltaista tiililaattaa. Kuten monet 1960-luvulla toteutuneet kirkot, myös Kalevan kirkko oli kilpailuvoitto. Kaarevien ja korkeiden seinien välissä on korkeat nauhaikkunat, joista pääsee runsaasti valoa kirkkosaliin.[62]

Pohjaratkaisu on epäsäännöllinen vinoneliö ja sisäseinien muoto on ulkojulkisivun käänteinen muoto, joka on käsitelty sisäpuolelta vaaleanharmaiksi. Lattia laskee loivasti kohti alttaria, mutta kääntyy loivaan nousuun ennen alttaria. Massiivisen korkea sisätila luo jopa goottilaisen tunnelman kirkkosalin sisällä. Kirkkosalin lisäksi muita tiloja ovat seurakuntasali, toimituskappeli ja sakaristo.[63]

62 Ibid, 123
63 Ibid

Aarno Ruusuvuoren suunnittelema Tapiolan kirkko perustui kilpailuvoittoon. Kuva: KAMU Espoon kaupunginmuseo.

Raili ja Reima Pietilän suunnittelema Kalevan kirkko. Kuva: Volker von Bonin, Museovirasto.

Kalevan kirkon sisätila on massiivisen korkea, jonne tulvii kauniisti luonnonvaloa korkeista koko kirkkosalin korkuisista ikkunoista. Kuva: Eetu Salminen 2021.

4 Kasvava Lahti tarvitsee lisää seurakuntia ja kirkkoja

Vielä 1900-luvun alussa Lahti oli vielä pieni kauppala osana Hollolan kuntaa, missä sijaitsi vain vähän pääosin puusta rakennettuja rakennuksia. Lahti oli kokenut 1800-luvun lopulla suuren tulipalon, joka tuhosi lähes kokonaan kylän puisen rakennuskannan. 1800-luvun lopulla suuret rautatiehankkeet Riihimäeltä Lahden läpi Pietariin alkoivat elävöittämään Lahtea ja Lahdesta tuli kauppala. Tämä loi hyvät edellytykset rakentamiselle Lahden lähiseuduilla. Monen muun suomalaisen kaupungin tavoin Lahti kasvoi kuitenkin nykyiseen mittaansa vasta sodan jälkeisenä aikana teollisuuden kasvun sekä erilaisten alueliitosten myötä.

4.1 Puisesta kauppalasta moderniksi teollisuuskaupungiksi

Kauppalasta Lahti muuttui kaupungiksi saadessaan kaupunkioikeudet marraskuussa 1905, jolloin se irtautui Hollolasta. Lahdesta tuli Suomen nuorin kaupunki. Lahteen perustettiin 1900-luvun alussa paljon tehtaita, ja se tuli tunnetuksi erityisesti sen puu- ja huonekaluteollisuudesta.[64]

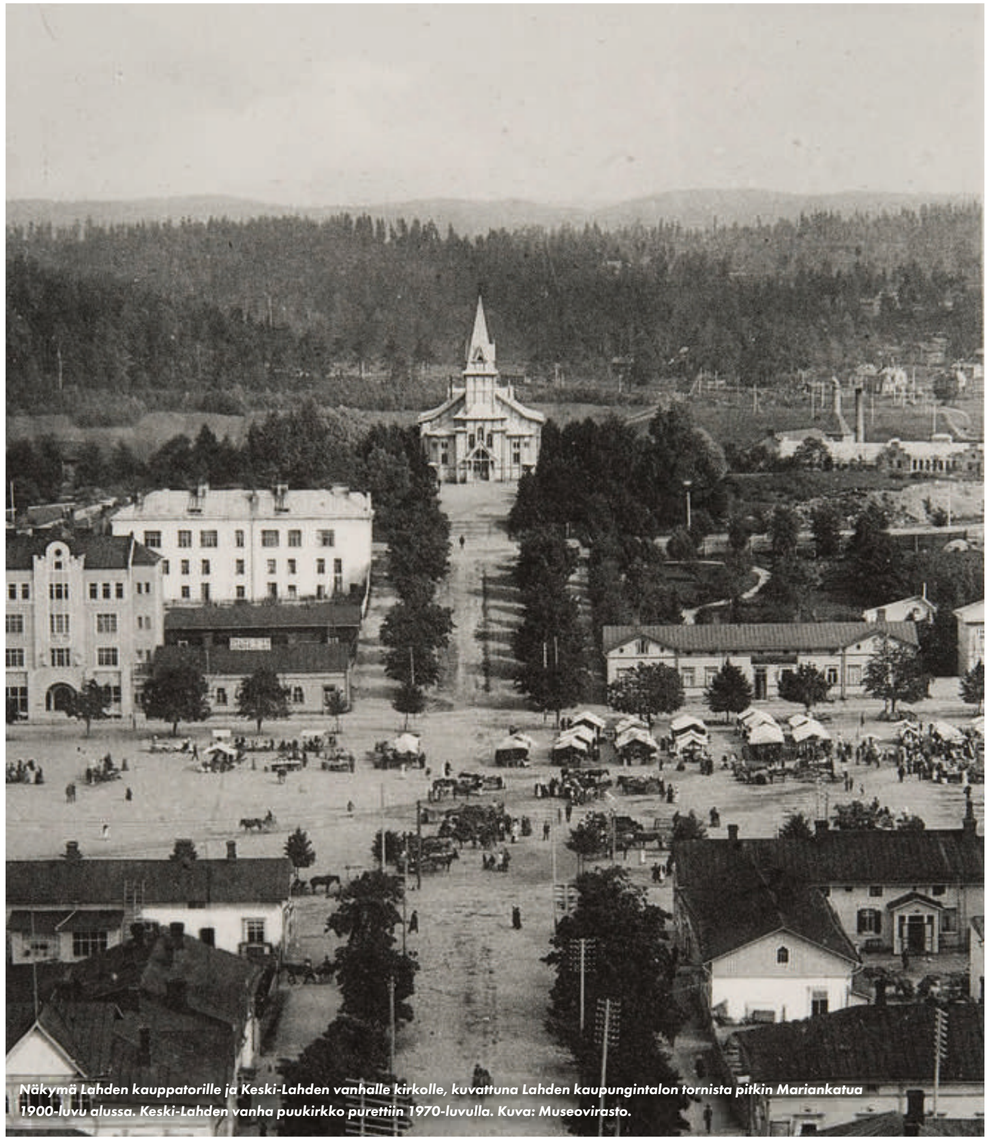
64 Lahden historiallinen museo

Vuosisadan alussa Lahdessa rakennuskanta oli suurilta osin puutaloja, mutta kivitaloja valmistui seuraavina vuosikymmeninä Lahden saatua kaupunkioikeudet. Puutaloja purettiin ja muutettiin paljon liike- ja teollisuusrakennuksiksi. Lahden keskusta-alue alkoi muodostumaan uusien myymälöiden myötä.[65]

Pieneen Lahden kaupunkiin liitettiin vuosisadan alusta 1950-luvulle paljon alueita Hollolasta, Nastolasta ja Orimattilasta. Lotilan, Asemantaustan, Mytäjäisten, Tornaritorin, Kärpäsen, Jalkarannan, Mukkulan, Pyhättömän ja Möysän alueet liitettiin ensin ja 1956 lisättiin vielä Nastolan kunnasta nopeitten kasvanut osa Ahtiala. Alueliitokset ja Lahden kaupungin kasvu on jatkunut aina vuoteen 2016, kun Nastolan kunta liitettiin osaksi Lahtea.[66]

65 Ibid

66 Ibid

Näkymä Lahden kauppatorille ja Keski-Lahden vanhalle kirkolle, kuvattuna Lahden kaupungintalon tornista pitkin Mariankatua 1900-luvu alussa. Keski-Lahden vanha puukirkko purettiin 1970-luvulla. Kuva: Museovirasto.

4.2 Uudet seurakunnat syntyvät Lahden väestönkasvun myötä

Lahden kirkollisen elämän alkuvaiheet sijoittuvat jo vuosille 1400–1500 -lukujen vaihteeseen, Lahden ollessa vielä osa Hollolan seurakuntaa, josta se erotettiin vuonna 1916[67]. Nykyään Lahden seurakuntia ovat Keski-Lahden-, Joutjärven-, Launeen-, Salpausselän- ja Nastolan seurakunnat.

Lahden väkiluvun kasvu oli ollut hyvin nopeaa vuosisadan puolivälissä, minkä vuoksi seurakuntajako nähtiin ratkaisuna väenkasvun aiheuttamiin ongelmiin. Alueliitokset aiheuttivat sen, että yhden suuren juhlakirkon sijaan oli tutkittava esikaupunkialueille sopivampia vaihtoehtoja. Jakoa useampaan seurakuntaan yhdestä isosta kantaseurakunnasta aloitettiin valmistelemaan vuonna 1951.[68]

Lahdessa otettiin mallia Tampereen seurakuntajaosta, joka valmistui vuonna 1953. Tampereen seurakuntien jakoa helpotti kuitenkin jo valmiiksi rakennetut toimipisteet. Lahden seurakunnan jakoa valmisteleva toimikunta suositteli Lahteen neljää uutta seurakuntaa, jotka sijaitsisivat kaupunkialueen reunamilla sekä yhtä ydinkeskustassa sijaitsevaa kantaseurakuntaa.[69]

Ensimmäisenä aloitettiin muodostamaan eteläisen Lahden Launeen seurakuntaa, koska sinne oli rakenteilla jo uusi seurakuntakeskus. Launeen seurakunnan toiminnasta päätettiin kirkkovaltuustossa tammikuussa 1954 ja toiminta seurakuntakeskuksessa alkoi seuraavan vuoden alussa. Eteläisen seurakunnan perustamisen jälkeen Lahteen liitettiin vielä osia Orimattilan kunnasta, mikä kasvatti seurakunnan jäsenmäärää vielä huomattavasti. Vuoden 1955 lopussa eteläisessä seurakunnassa väkimäärä oli jo 11 600.[70]

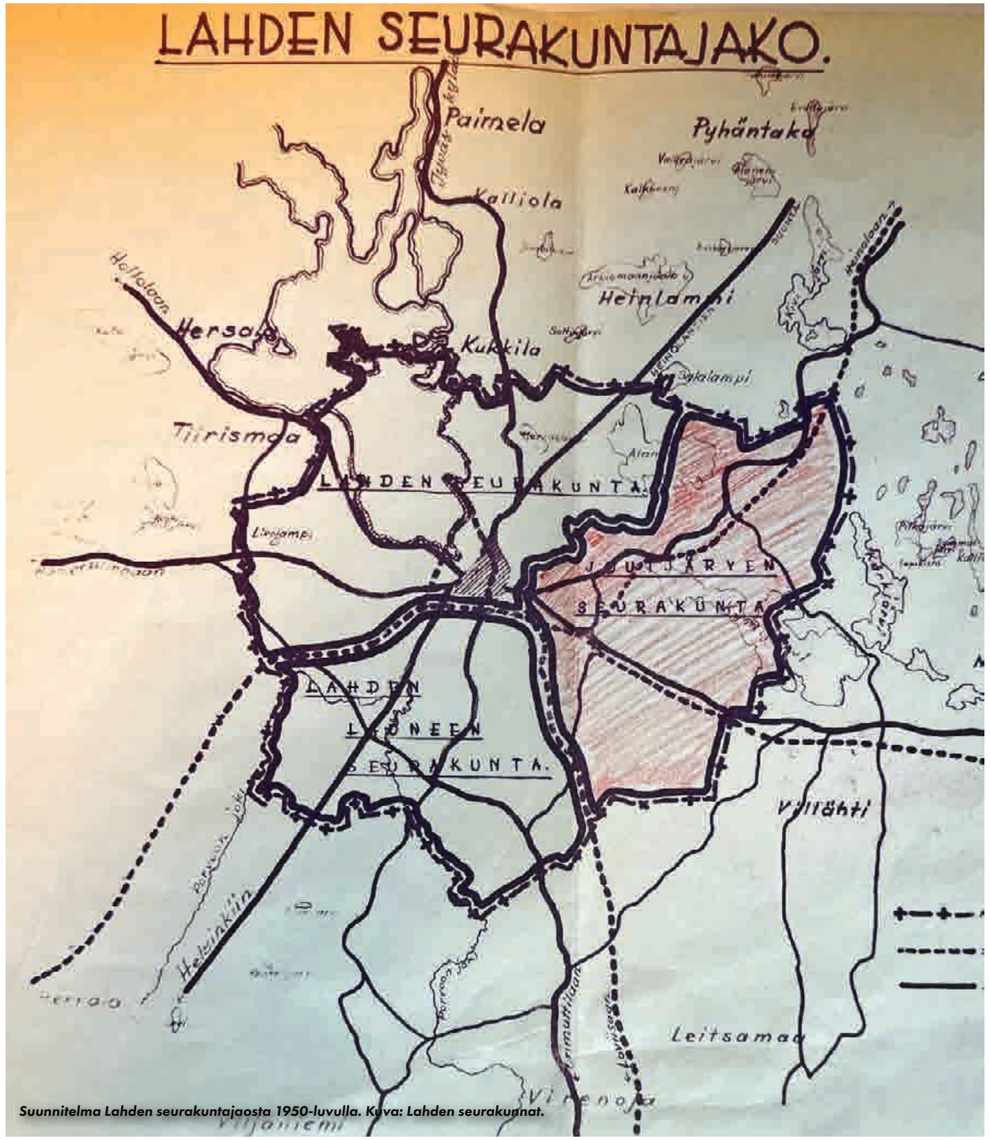
Alueliitokset vuonna 1956 kasvattivat itäistä Lahtea nopeasti, kun Ahtiala liitettiin Nastolasta osaksi Lahtea. Kirkkovaltuusto hyväksyi Joutjärven seurakunnan perustamisen vuonna 1957 ja siitä tuli pinta-alaltaan suurin kaikista Lahden seurakunta-alueista. Vuonna 1960 Joutjärven seurakunnan toiminnan alkaessa seurakunnan väkimäärä oli noin 8700 henkilöä, eikä seurakunnalla ollut tuolloin vielä omaa kirkkoa. Kirkon suunnittelu oli kuitenkin jo käynnistynyt, mutta ennen kirkon valmistumista seurakunnan väki käytti evankeliumyhdistyksen omistamaa Luther-kirkkoa Lahden keskustassa.[71]

Kun vuonna 1960 Joutjärven seurakunta aloitti toimintansa, tehtiin myös Salpausselän ja läntisen Lahden seurakunnan perustamispäätös. Salpausselän seurakunta pääsi aloittamaan toimintansa vuoden 1961 alussa. Noin 9000 jäsentä siirrettiin kantaseurakunnasta Salpausselän seurakuntaan, joka käytti väliaikaisina tiloina vuonna 1955 valmistunutta Läntisenhautausmaan kappelia. Salpausselän seurakunta joutui odottamaan omaa kirkkoa vuoteen 1972, jolloin Salpausselän kirkko valmistui.[72] [73]

Uudet seurakunnat liitettiin Lahden seurakuntayhtymän kanssa yhteistalouteen, ja kirkonkirjat päätettiin pitää samassa paikassa Lahden keskustan seurakuntatalossa. Kantaseurakunta muutettiin Keski-Lahden seurakunnaksi. Pohjoisen seurakunnan perustamista myös pohdittiin, mutta sitä ei erinäisistä syistä koskaan perustettu.[74]

67 Ryökäs 2005
68 Heinonen, Siikaniemi 1992, 315-316
69 Ibid, 316
70 Ibid, 317

71 Ibid, 318
72 Ibid
73 Ryökäs 2005, 291
74 Heinonen, Siikaniemi, 1992, 318

Suunnitelma Lahden seurakuntajaosta 1950-luvulla. Kuva: Lahden seurakunnat.

5 Joutjärven kirkko

Joutjärven kirkon rakentaminen liittyi vahvasti Lahden nopean kasvun myötä johtuneeseen seurakuntajakoon, joka toteutettiin vaiheittain 1950–1960-luvulla. Kaupungin kasvaessa oli tarpeen rakentaa Lahden keskustakirkon lisäksi kirkkoja esikaupunkialueille ja jakaa seurakunta pienempiin osa-alueisiin.

Jälleenrakennuskauden jälkeisenä vaurastumisen aikana arkkitehti Unto Ojonen sai tehtäväkseen suunnitella uuden kirkkorakennuksen, joka palvelisi mahdollisimman montaa eri käyttäjäryhmää. Jälleenrakennuskauden materiaalipulat ja säännöstely alkoivat olla takanapäin, mutta 1960-luvulla uudet arkkitehtuurin ihanteet ja rakentamisen rationaalistuminen uudistivat suunnittelua myös kirkkoarkkitehtuurissa. Unto Ojonen oli haastavan suunnittelutehtävän edessä, sillä seurakuntalaisten keskuudessa oli levinnyt tieto uuden kirkon rakentamisesta sekä noussut vaatimus että kirkon tulisi olla kirkon näköinen[75]. Suunnittelussa oli otettava kuitenkin huomioon uudistunut aika ja muuttuneet käsitykset kirkkoarkkitehtuurista.

75 Niskanen 2009, 98

Unto Ojosen toimistossa työskennelleet arkkitehdit Veikko Raviniemi, Heikki Sipponen sekä insinööri Heikki Mattila olivat apuna Joutjärven kirkon suunnittelussa[76]. Lisäksi Joutjärven kirkon kestävyyslaskelmat toteutti Insinööritoimisto Blåfield & Louhio Oy [77]. Kirkon sisustussuunnittelusta vastasi Asko huonekalutehtaan taiteellisena johtajanakin toiminut sisustusarkkitehti Olavi Lieto[78].

Rakennuksen suunnittelu oli osaavien, ammattitaitoisten ja merkittävien suunnittelijoiden käsissä. Rakennustöiden pääurakoitsijana toimi Rakennusliike B & K, rakennusmestarien Paavo Bomanin ja Veikko Tuomisen johdolla. Lisäksi seurakunnan osalta työmaata valvoi rakennusmestari Urho Laihio[79].

76 Ibid
77 Asiakirja Joutjärven kirkosta
78 Uusilahti 1999
79 Asiakirja Joutjärven kirkosta

Perhe matkalla hiljattain valmistuneeseen Joutjärven kirkkoon.
Kuva: Kuvakiila 1963–1965, Lahden museot.

5.1 Tonttikaupat ja alkuvaiheen suunnittelu

Vuonna 1954 päätetyn seurakuntajaon jälkeen seurakunnan oli mietittävä uusien kirkkojen ja toimitilojen rakentamisjärjestystä. Toukokuussa vuonna 1956 rakennustoimikunnan kokouksessa ehdotettiin Joutjärven seurakunnan perustamista Lahden itäiseen osaan ja että seurakunnalle on rakennettava oma kirkko. Samalla kirkkovaltuusto ilmoitti, että Joutjärven seurakunnan kirkkoa varten on aloitettava tarvittavat toimet tontin hankkimiseksi Lahden kaupungilta. Kesäkuussa 1956 Lahden Seurakuntien Kirkkovaltuusto anoi kirjelmässä Lahden kaupungilta tonttia Ilmarisentien ja Heinolan suurtien risteykseen korttelista N:o 480 rajoittuvaa noin 7050 m2 suuruista aluetta.[80]

80 Pöytäkirjaote 1957

Kirkkovaltuusto päätti, että seurakunnan tuli saada tontti ensisijaisesti Joutjärven kirkon rakentamista varten ennen muiden tilojen hankkimista. Vuoden 1956 lopussa kirkkorakennuslautakunta valtuutettiin perustamaan erillinen suunnittelu- ja rakennusosasto Joutjärven kirkon rakentamista varten.[81]

Lahden kaupunginvaltuuston kokouksessa toukokuussa 1957 päätettiin korttelin N:o 480 tontti N:1 myymisestä Lahden Seurakuntien Kirkkohallintolautakunnalle 5 miljoonan markan kauppahinnalla. Kauppa käsitti kaupungin puolesta ehtoja kirkkohallintolautakunnalle, kuten lähiympäristön teiden kunnossapidon, kirkon rakentamisen neljän vuoden sisällä kaupoista ja että kirkon rakentajat olisivat

81 Asiakirja 1956

ensisijaisesti lahtelaisia.[82] Kauppakirjan tontin myymisestä allekirjoittivat myyjinä apulaiskaupunginjohtaja Reino Vornanen ja kaupunginlakimies Tauno Pulkki ja ostajina Lahden Seurakuntien Kirkkohallintolautakunnan puolesta puheenjohtaja Oskari Louhimo sekä sihteeri Antero Avela lokakuussa 1958.[83]

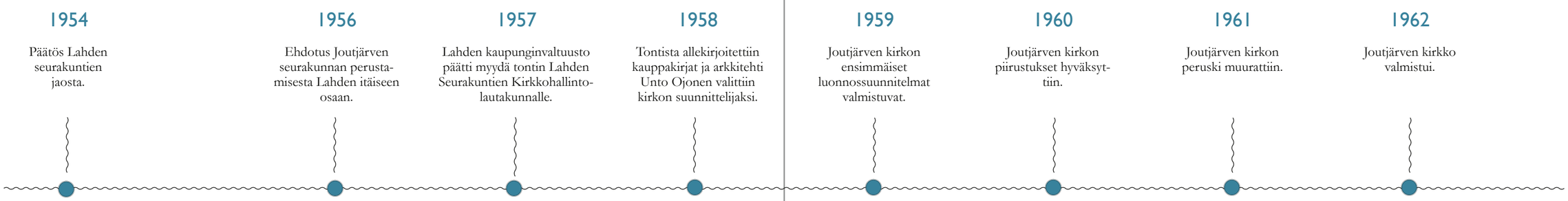
Arkkitehtitoimisto Unto Ojonen palkattiin laatimaan Joutjärven kirkon piirustukset maaliskuussa 1958 pidetyssä kirkkovaltuuston kokouksessa. Kirkkovaltuusto oli yksimielinen päätöksessään valita Unto Ojonen kirkon suunnittelijaksi. Ojonen oli jo tehnyt luonnoksia tulevasta kirkosta, sillä hän oli luottamustehtävissä kirkkohallintokunnassa varajäsenenä ja kirkkorakennuslautakunnassa lisäjäsenenä. Unto Ojonen oli kuitenkin itse suositellut, että kirkon suunnitelmista tulisi järjestää arkkitehtuurikilpailu.

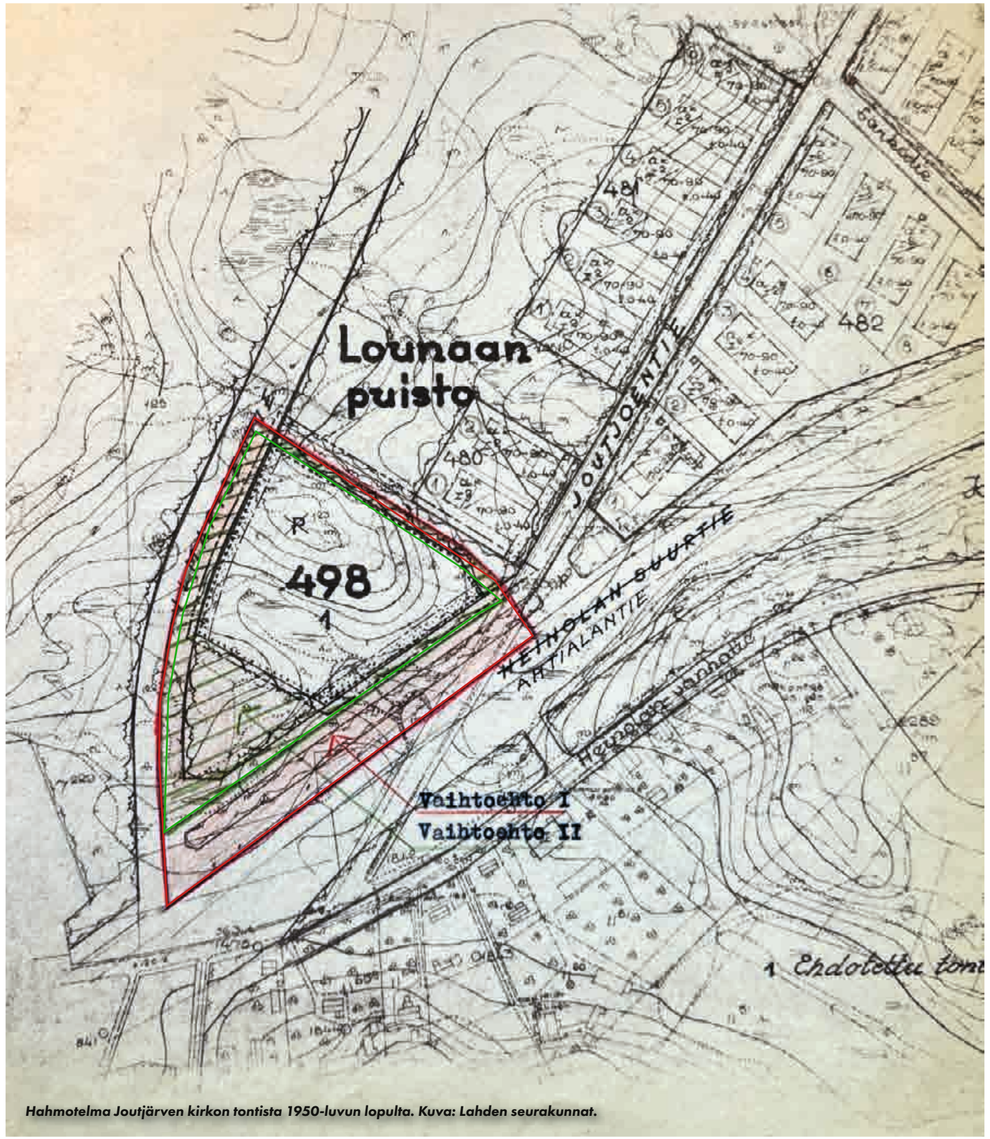
82 Pöytäkirjaote 1958
83 Pöytäkirjaote 1958

Ojonen oli tuolloin tehnyt merkittävän suunnittelu-uran Lahdessa ja oli kokenut suunnittelija, minkä vuoksi kirkkovaltuusto oli tyytyväinen Ojosen suunnitelmiin. Kaikesta huolimatta Unto Ojonen otti suunnittelutyön mielellään vastaan.[84]

Kirkon tontiksi osoitettu noin 7 000 neliömetrin kokoinen alue osoittautui liian pieneksi ensimmäisten suunnitelmien perusteella, koska alueelle haluttiin rakentaa kirkon lisäksi asunto-osa. Kirkkovaltuusto pyysi kaupungilta lupaa ostaa lisäksi noin 2 700 neliömetrin alueen 1,37 miljoonan markan lisähinnasta, minkä kaupunki hyväksyi syyskuussa 1960. Lisäalueen jälkeen tontin pinta-ala oli suuruudeltaan noin 9 700 neliömetriä. [85]

84 Niskanen 2009, 97
85 Pöytäkirjaote 1958

Hahmotelma Joutjärven kirkon tontista 1950-luvun lopulta. Kuva: Lahden seurakunnat.

Ilmakuva vuodelta 1960 ja tonttivaihtoehdot. Aluksi Joutjärven kirkon tontista kaavailtiin hiukan isompaa. Kuva: Lahden kaupungin karttapalvelu, Eetu Salminen 2024.

5.2 Luonnossuunnitelmat ja ensimmäiset ehdotukset

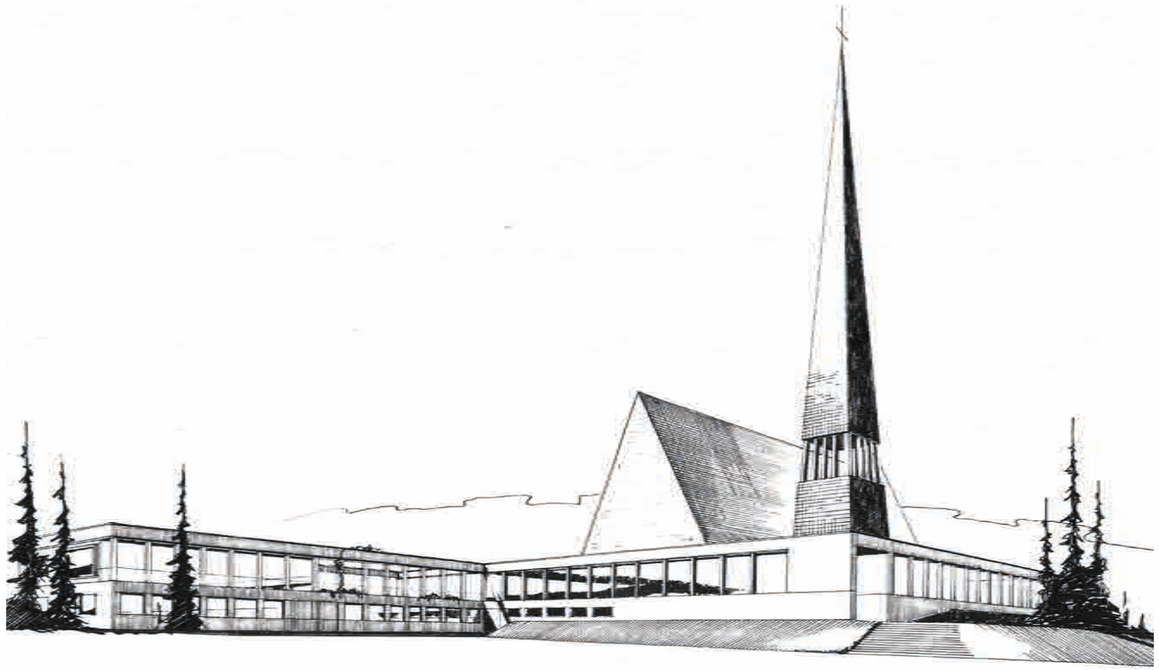
Alkuvuodesta 1958 Unto Ojonen oli laatinut alustavia luonnoksia Joutjärven seurakunnan uutta kirkkoa varten. Kirkonrakennuslautakunta oli hyväksynyt suunnitteluohjelman kirkon rakentamista varten, minkä perusteella Ojonen laati luonnossuunnitelmat. Hän esitteli laatimansa luonnokset kokouksessa kesäkuussa 1958. Tätä aikaisempiin luonnoksiin verrattuna isoin muutos pohjaratkaisussa oli kirkkosalin ja seurakuntasalin väliin sijoitettu ravintolasali. Lisäksi asunto- ja kerhosiipi oli saaneet uuden muodon. Kirkkovaltuusto hyväksyi sen hetkiset suunnitelmat, mutta halusi kuitenkin vielä keskustella Ojosen kanssa huonejaon aiheuttaneesta erimielisyydestä. Kirkkovaltuusto katsoi kirkkosalin ja seurakuntasalin väliin asettuvan ravintolasalin häiritsevän kirkkosalin toimintaa, ja toivoi ravintolasalin paikan sijoitettavaksi tilojen taakse niin kuin se oli aikaisemmissa suunnitelmissa.[86]

86 Asiakirja Joutjärven kirkosta

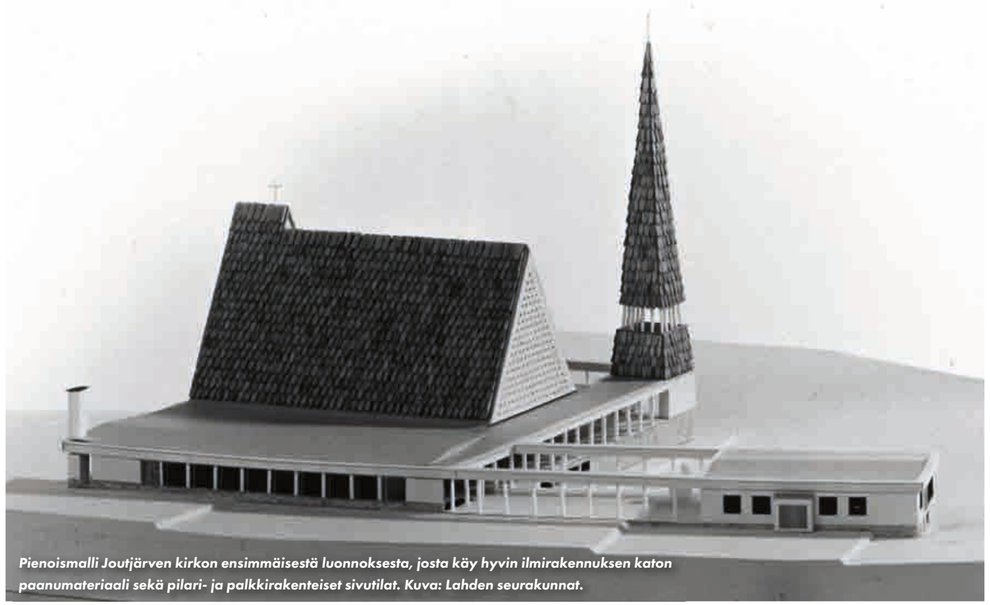
Joutjärven kirkon varhaisimmat arkistoidut suunnitelmat ovat asemapiirrosluonnos kesäkuulta 1958 sekä maaliskuussa 1959 tehdyt pääpiirustustasoiset 1:100 kuvat, jotka käsittävät kirkkokerroksen, pohjakerroksen, urkulehteri- ja tornikamarikerroksen, leikkaukset A-A ja B-B sekä taitavasti tussilla piirretyn perspektiiviluonnoksen. Ensimmäisten luonnosten piirustusapuna oli arkkitehti Veikko Raviniemi, sillä Unto Ojosen allekirjoituksen lisäksi piirustuksista löytyy nimikirjaimet V.R.[87]

Ensimmäisten piirustusten perusteella Joutjärven kirkosta tehtiin myös pienoismalli, josta käy hyvin ilmi rakennukseen suunnitellut materiaalit ja muodot. Kirkon perusmuoto oli nostettu jalustalle ympärillä olevien aputilojen avulla. Asunnon ja kirkkorakennuksen väliin suunnitellut pilarit ja palkit yhdistivät ne yhdeksi rakennusmassaksi. Tuolloin katon ja kellotapulin pintamateriaaliksi oli valittu tervapaanu. Ensimmäisissä suunnitelmissa oli havaittavissa vielä 1940- ja 1950-luvuilta tutut ominaispiirteet kuten liuskekiven ja paanumateriaalin käyttö. Kirkon jyrkkä kolmiomainen muoto sekä kellotapulin tuovat mieleen 1950 valmistuneen Sallan kirkon.

87 ARK-piirustukset 1959

Unto Ojosen tussilla piirtämä perspektiiviluonnos Joutjärven kirkon ensimmäisestä suunnitelmasta, joka oli rakennushallituksen johtajan arkkitehti Jussi Lappi-Seppälän mukaan kypsymätön. Kuva: Lahden seurakunnat.

Pienoismalli Joutjärven kirkon ensimmäisestä luonnoksesta, josta käy hyvin ilmirakennuksen katon paanumateriaali sekä pilari- ja palkkirakenteiset sivutilat. Kuva: Lahden seurakunnat.

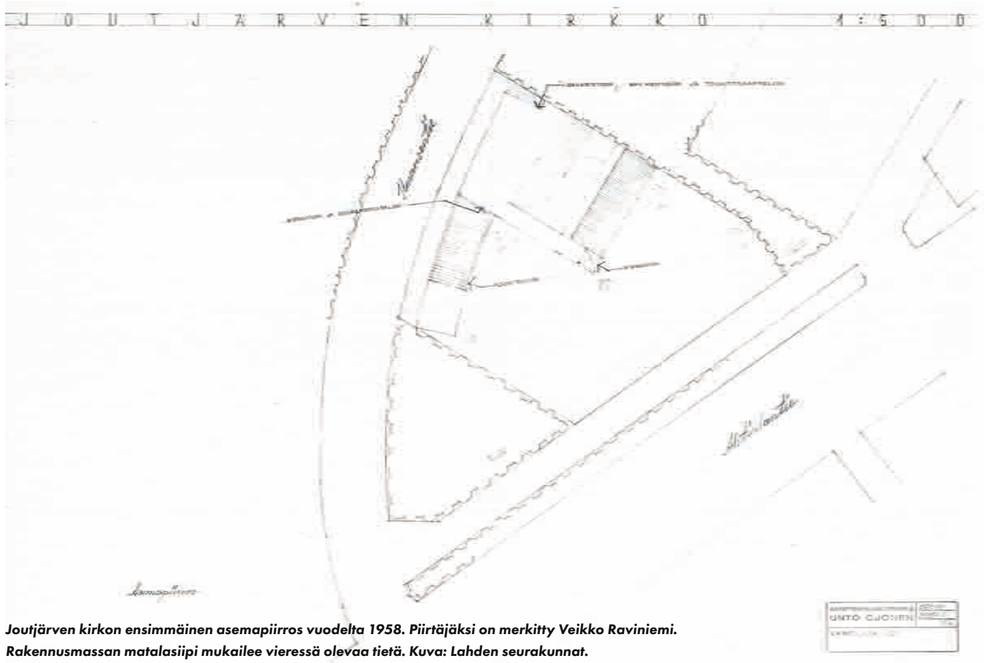
Unto Ojosen ensimmäiset suunnitelmat saivat kuitenkin murskaavaa kritiikkiä silloisen rakennushallituksen pääjohtaja Jussi Lappi-Seppälältä sekä yliarkkitehti Kauko Kokolta. Rakennushallituksen kirjeessä syyskuussa 1959 heidän mielestänsä asemakaavallinen ratkaisu ja pääsisäänkäynnin sijoittelu ei ollut onnistunut, kirkkosalin sisäarkkitehtuuri oli tutkimaton, julkisivut olivat hiomattomat ja kellotornin paikkaa ei pidetty hyvänä, sillä se oli liian lähellä rakennuksen perusmassaa, jonka vuoksi kirkollinen kokonaisvaikutus kärsi. Kerhohuoneiden järjestelyä ei pidetty onnistuneena, vaihtelevat katto- ja räystäsmuodot eivät olleet puolustettavissa sekä väestönsuoja puuttui kokonaan. Pihan pysäköintijärjestelyitä ja monia muita asioita ei ollut tutkittu riittävästi, minkä vuoksi rakennushallitus piti suunnitelmaa kokonaisuudessaan kypsymättömänä, eikä tämän takia puoltanut sen hyväksymistä. Kirkkovaltuusto oli kuitenkin hyväksynyt ne aikaisemmin.[88]

88 Rakennushallituksen asiakirja 1959

Joutjärven kirkon ensimmäisissä luonnoksissa on havaittavissa käännekohta kirkkoarkkitehtuurissa ja merkit uudistuneesta ajasta. Unto Ojosen oli suunniteltava uusi kirkko, joka näyttäisi kirkolta ja samalla täyttäisi kriteerit uudenaikaisesta suunnittelusta, mihin sisältyi kirkkoarkkitehtuurille täysin uusien tilojen sijoittelu. Tämä on väistämättäkin ajanut suunnittelijan haastavaan tilanteeseen, ja hän on joutunut pohtimaan miltä uudet kriteerit täyttävä, mutta kirkolta näyttävä kirkko näyttäisi.

Kritiikistä huolimatta Ojonen jatkoi suunnittelutöitä, kunnes tammikuussa 1960 Lahden seurakuntien rakennushallitus hyväksyi uudet kritiikin pohjalta kehitetyt piirustukset.[89] Uudet suunnitelmat perustuivat lähes samankokoiseen massaan ja rakennuksen sijoitteluun tontilla kuin aikaisemmassakin suunnitelmassa. Suunnitelmat olivat kuitenkin päi-

89 Rakennushallituksen asiakirja 1959

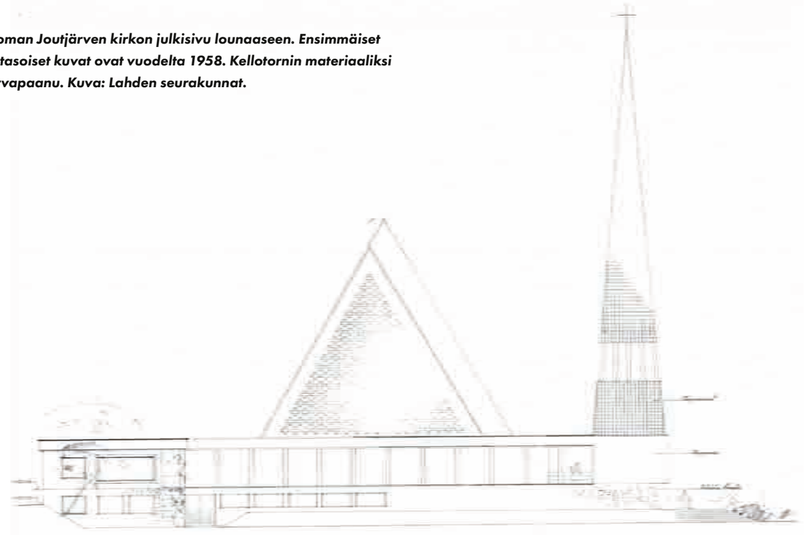

Joutjärven kirkon ensimmäinen asemapiirros vuodelta 1958. Piirtäjäksi on merkitty Veikko Raviniemi. Rakennusmassan matalasiipi mukailee vieressä olevaa tietä. Kuva: Lahden seurakunnat.

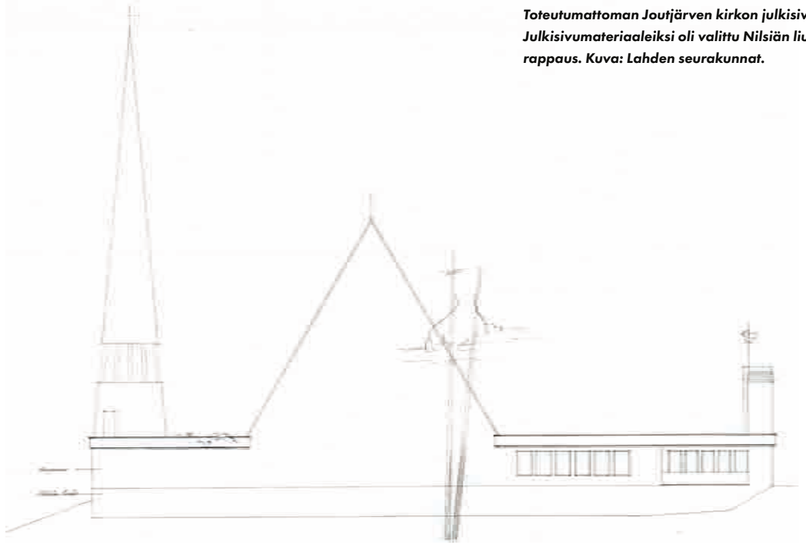
vittyneet materiaaleiltaan ja massaltaan omaleimaisemmaksi ja modernimmaksi ja siten nojautuen paremmin kirkkoarkkitehtuurin uuteen aikaan. Sisätilat oli jäsennelty entistä paremmin. Kirkkosali ja seurakuntasali oli sovitettu yhteen, jotta ne voitaisiin yhdistää yhdeksi tilaksi suuren liukuseinän avulla. Keittiö- ja tarjoilutila oli sijoitettu seurakuntasalin taakse seurakunnan rakennushallituksen toivomuksien mukaan ja sisäänkäynti oli suunniteltu entistä arvokkaammaksi. Sisään noustaisiin suurten rappusten kautta alemmalta tasolta. Kerhohuoneet ja muut tilat olivat sijoitettu paremmin rakennuksen sivuille ja pohjakerrokseen omiksi tiloikseen.

Uudet suunnitelmat eivät olleet kuitenkaan vielä ongelmattomat, sillä tontin pienen koon vuoksi kirkko, johon oli sisälletty kerhotiloja, aputiloja sekä kirkkoherran, diakonissan ja vahtimestarin asunnot, olivat yksinkertaisesti liian suuria pienelle tontille. Suunnitelmat saivat kuitenkin kirkkovaltuuston hyväksynnän helmikuussa 1960, minkä jälkeen kirkkohallintokunta ehdotti, että kirkkovaltuusto valtuuttaisi kirkkohallintokunnan anomaan seurakuntien puolesta kaikki tarvittavat luvat Lahden kaupungilta kirkon rakentamista varten[90]. Valtionneuvosto vahvisti suunnitelmat syyskuussa 1960 ja samalla aloitettiin keskustelut lisäalueen hankkimisesta tontin pohjoispuolelta Lahden kaupungin kanssa, jotta alueelle voitaisiin rakentaa myöhemmin myös alkuperäisten suunnitelmien mukainen erillinen asuntosiipi[91]. Ensimmäiset piirustukset erillisestä asuntosiivestä tontin pohjoispuolelle on päivätty marraskuussa 1960[92].

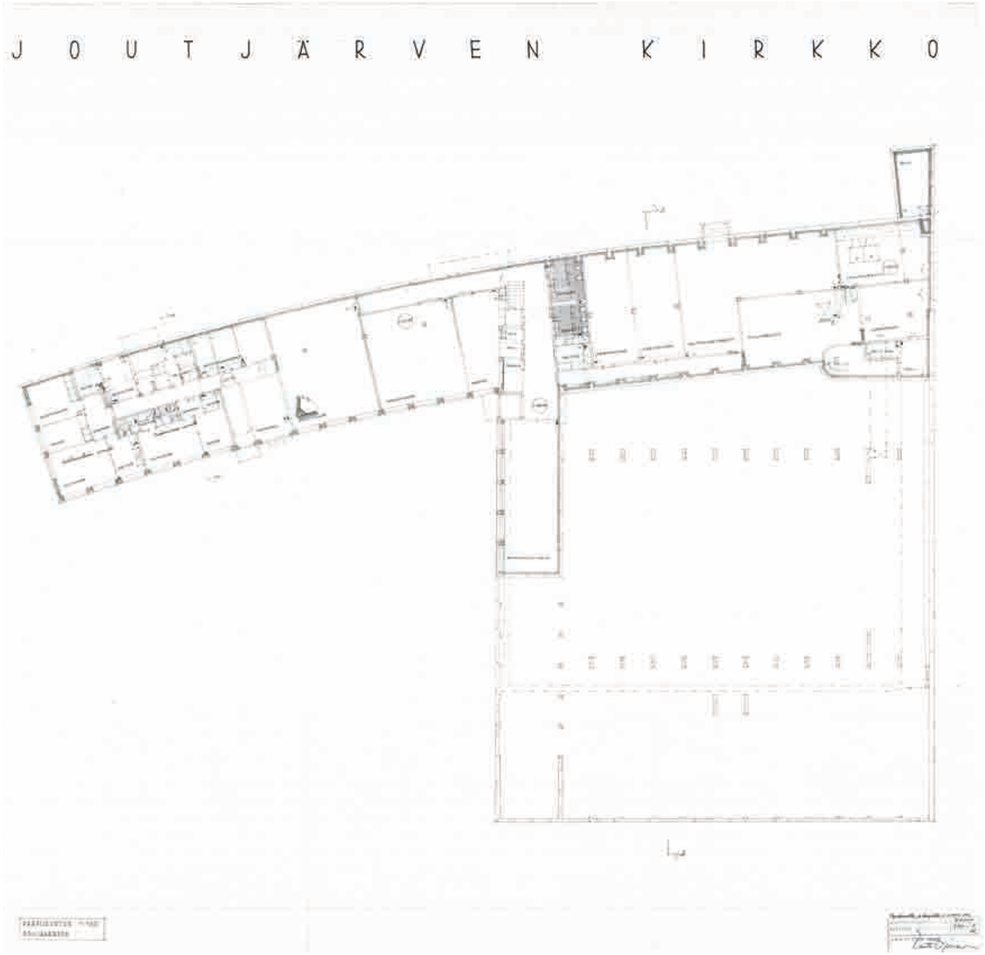
90 Asiakirja Joutjärven kirkosta
91 Ibid
92 ARK-piirustukset 1960

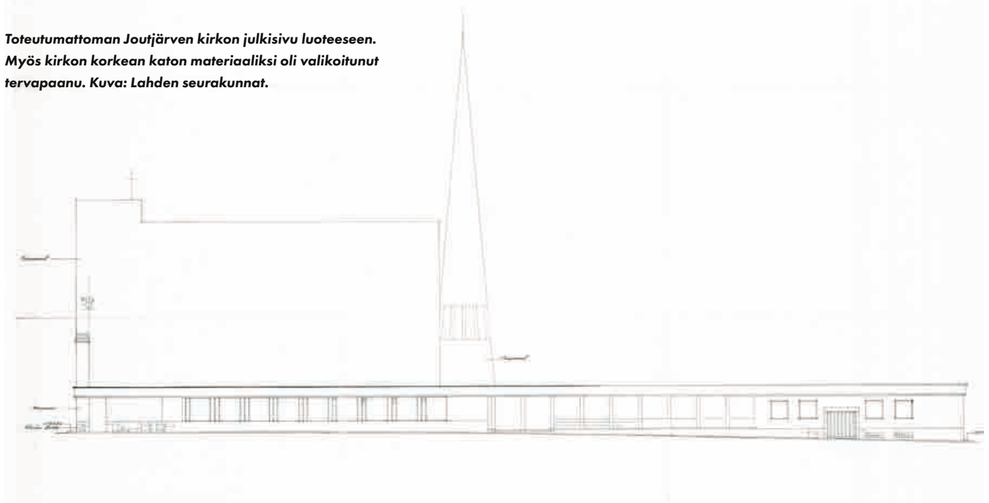
Toteutumattoman Joutjärven kirkon julkisivu lounaaseen. Ensimmäiset pääpiirustustasoiset kuvat ovat vuodelta 1958. Kellotornin materiaaliksi oli valittu tervapaanu. Kuva: Lahden seurakunnat.

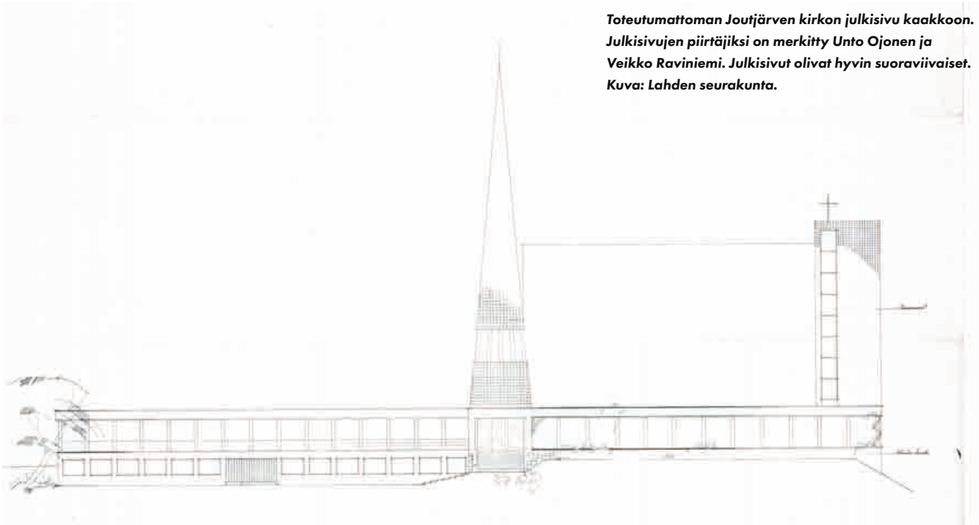
Toteutumattoman Joutjärven kirkon julkisivu koilliseen. Julkisivumateriaaleiksi oli valittu Nilsiän liuskekivi ja rappaus. Kuva: Lahden seurakunnat.

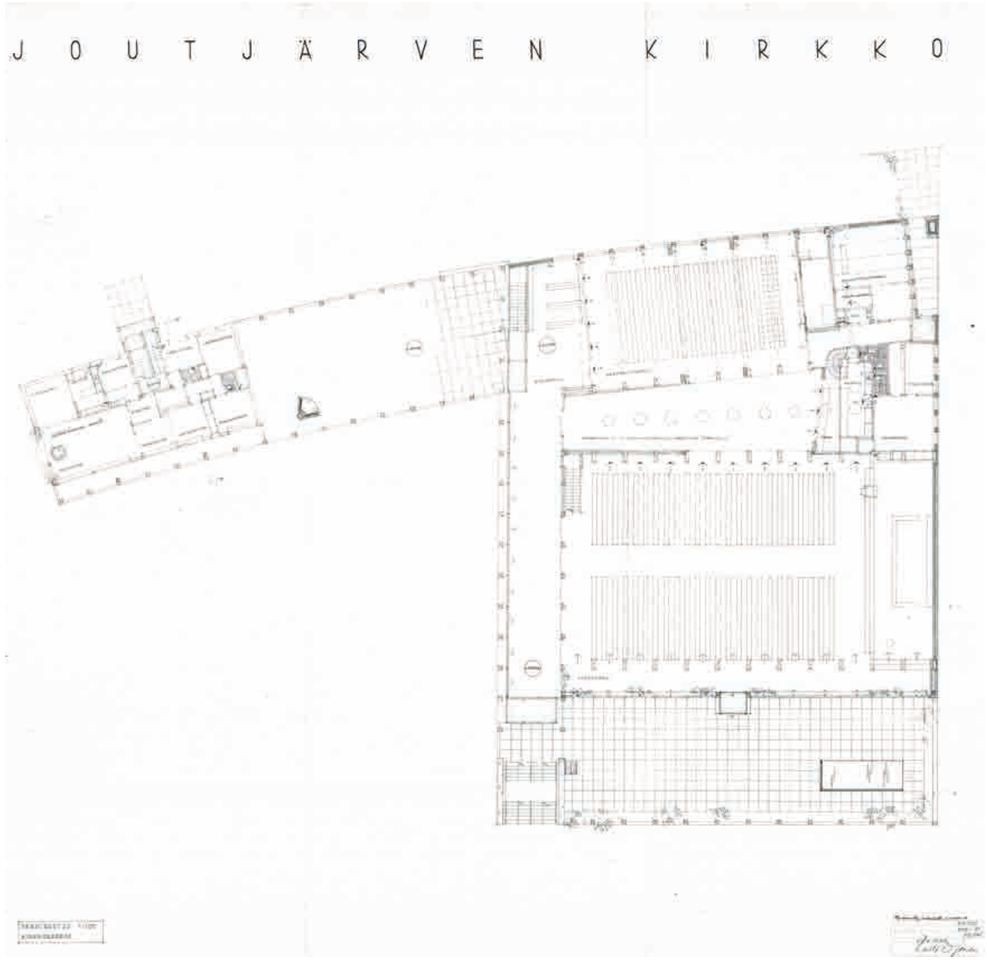
Toteutumattoman Joutjärven kirkon pohjakerros. Rakennusmassa mukaili kaarevasti vierässä kulkevaa tielinjaa. Kuva: Lahden seurakunnat.

Toteutumattoman Joutjärven kirkon julkisivu luoteeseen. Myös kirkon korkean katon materiaaliksi oli valikoitunut tervapaanu. Kuva: Lahden seurakunnat.

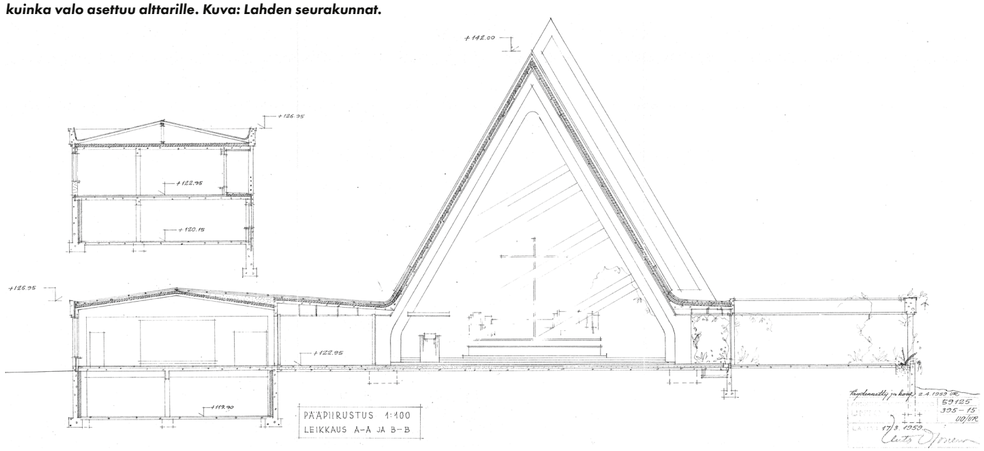

Toteutumattoman Joutjärven kirkon julkisivu kaakkoon. Julkisivujen piirtäjiksi on merkitty Unto Ojonen ja Veikko Raviniemi. Julkisivut olivat hyvin suoraviivaiset. Kuva: Lahden seurakunta.

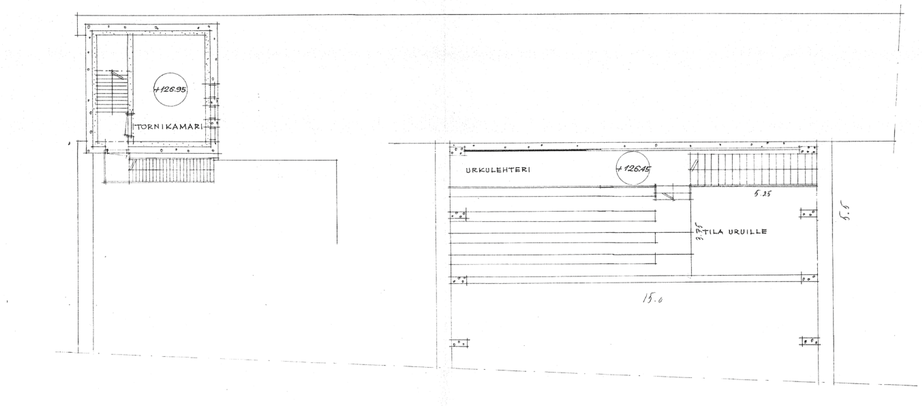

Toteutumattoman Joutjärven kirkon kirkkokerros. Kirkkoherran asunto oli ensin sijoitettu kirkkorakennukseen kiinni sen eteläpuolelle. Kirkon pääsisäänkäynti oli suunniteltu kuljettavaksi kellotornin alta, joka oli lähellä kirkon päämassaa. Pääsisäänkäynti oli tässä suunnitelmassa liian sivussa. Kuva: Lahden seurakunta.

Toteutumattoman Joutjärven kirkon leikkauskuva kirkkosalista ja siipiosasta. Unto Ojoselle on ollut tärkeää se, kuinka valo asettuu alttarille. Kuva: Lahden seurakunnat.

Toteutumattoman Joutjärven kirkon pohjakuva tornikamarista ja urkulehteristä. Kuva: Lahden seurakunnat.

Pienoismalli Joutjärven kirkon ensimmäisestä luonnoksesta. Kellotorni sijoittui luonnoksessa hyvin lähelle rakennusmassaa, jonka vuoksi sitä ei pidetty toimivana. Kuva: Lahden seurakunnat.

Joutjärven kirkko rakenteilla. Kirkon korkea osa ja kellotorni on toteutettu taitavasti paikalla valaen. Kuva: Lahden seurakunnat.

5.3 Uudisrakennusvaihe

Kirkon ulkoarkkitehtuuri ja sen muoto tuo mieleen tyypillisen keskiaikaisen kivikirkon. Korkea, tasasivuinen kolmio on vanha Pyhän kolminaisuuden vertauskuva, joka yleistyi symboliikassa uskonpuhdistuksen aikana 1500-luvulla[93]. Suuren kolmion muotoisen betoniseinän arkkitehtonisena tehokeinona on käytetty betoniin valettua symmetristä ja tasavartista kreikkalaista ristiä, jota Ojonen suosi[94].

Unto Ojoselle kolmion muoto ei ollut pelkästään uskonnollista symboliikkaa vaan jyrkkäkattoinen ja pitkälappeinen muoto oli hänelle läheinen, sillä hän piti suuresti kansallisromantiikan ja jugendin korkeaan kattoon perustavasta muotokielestä[95]. Tätä kolmion muotoon perustuvaa rakennusmassaa hän suosi myös muissa kirkollisissa rakennuksissaan ja jopa kesämökkien suunnittelussa.

Ojoselle oli tärkeää ympäröivän luonnon huomioon ottaminen, joka näkyy Joutjärven kirkon sekä muiden kirkollisten rakennusten ulkotilojen ja sisätilojen käsittelyssä. Kirkkosalin kaakkoisjulkisivun pitkän lasisen seinän avulla viereinen mäntymetsä tulee osaksi kirkkosalin arkkitehtuuria. Hiukan nouseva ja kallioinen tontti taas mahdollisti rakennuksen nostamisen korkeammalle muusta ympäristöstä. Kirkkoon tulijan on noustava leveitä portaita pitkin kirkon pääsisäänkäynnille päästäkseen kirkkosaliin sisälle.[96]

Uusi Joutjärven kirkko käsitti korkealle jalustalle nostetun kolmion muotoisen kirkkosalin, jossa oli 650 istumapaikkaa. Kirkkosalin vieressä sijaitsevassa matalassa osassa oli seurakuntasali, joka oli mahdollista yhdistää osaksi kirkkosalia. Seurakuntasalissa oli 250 istumapaikkaa. Suurempien tapahtumien yhteydessä kirkkosaliin ja seurakuntasaliin mahtui istumaan 900 ihmistä. Seurakuntasalin välittömään läheisyyteen suunniteltiin keittiö- ja ruokailutilat, rippikoulusali, pienempi rippikoulusali sekä kerhohuone erilaisten tilaisuuksien järjestämistä varten. Kirkkosalista tehtiin yhteys sakaristoon sekä toimituskappeliin. Lisäksi kirkon arkkitehtuurille tärkeä osa oli korkea ylöspäin kapeneva kellotorni.

93 Niskanen 2014, 34
94 Ibid
95 Ibid
96 Ibid

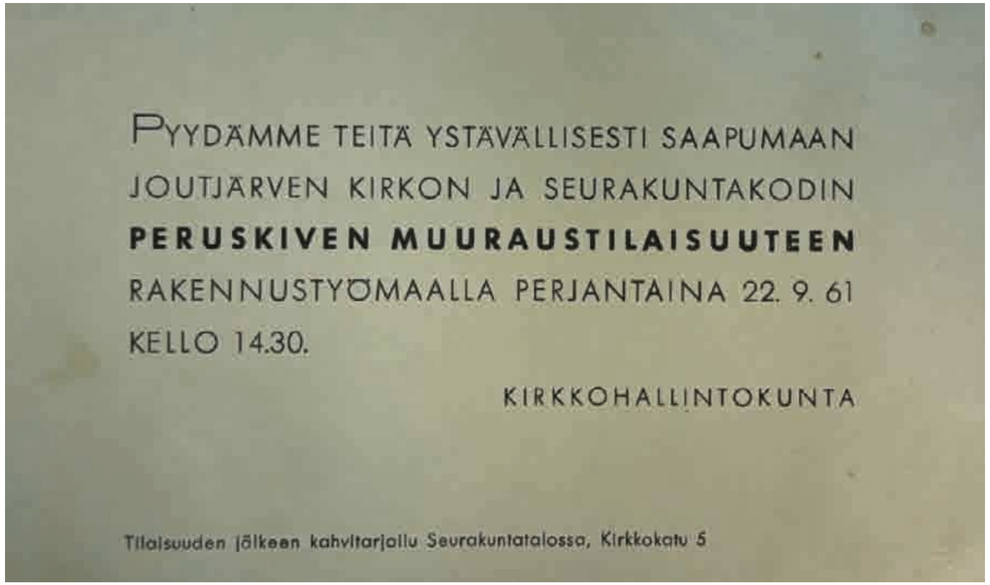
Kirkkoherra Kalervo Pulkkinen puhumassa Joutjärven kirkon peruskivenmuurauksessa. Taustalla Unto Ojonen seuraa puhetta. Kuva: Lahden seurakunnat.

Kirkkokerroksen lisäksi kirkko käsitti kaksiosaisen pohjakerroksen, mihin suunniteltiin kerhotiloja erityisesti nuorille. Kerhohuoneista suurin oli tarkoitettu urheilulle ja sen tarkoitus olikin toimia pienimuotoisena liikuntasalina. Lisäksi pohjakerrokseen toteutettiin väestönsuoja. Pohjakerroksen toisessa osassa oli polttoainevarasto, kattilahuone, talouskellari sekä ilmastointihuone.

Kirkkorakennuksen lisäksi kirkon välittömään läheisyyteen tontin pohjoispuolelle suunniteltiin erillinen asuinrakennus kirkkoherralle, diakonissalle sekä vahtimestarille. Erillinen kaksikerroksinen asuinrakennus liittyi kirkon rakennusmassaan pitkällä tiilirakenteisella muurilla, joka purettiin 2000-luvun alussa. Tiilimuuri oli olennainen osa kokonaisuutta, joka oli Unto Ojoselle tärkeä arkkitehtoninen aihe, sillä muurit olivat olleet osana ikivanhaa suomalaista kirkkomaisemaa[97].

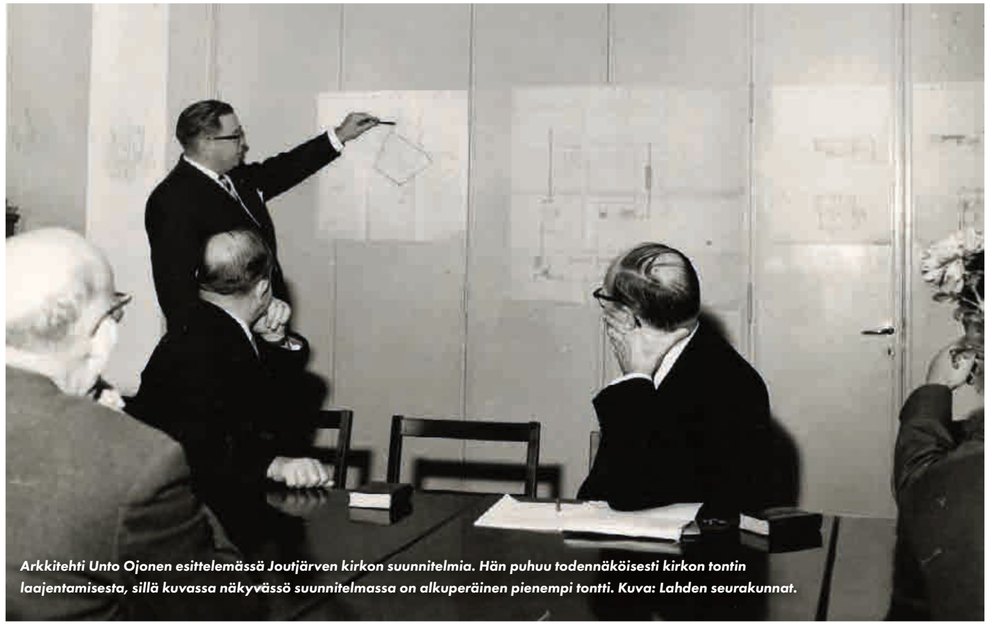
Kirkon rakennustyöt aloitettiin 2. toukokuuta 1961 kun rakennusliike B & K oy solmi rakennusurakkasopimuksen Joutjärven kirkon ja seurakuntakodin sekä siihen kuuluvan asuntorakennuksen rakentamisesta. Rakentaminen eteni ripeästi, sillä jo saman vuoden syyskuussa pidettiin kirkon peruskiven muuraustapahtuma, johon osallistui runsaasti kaupunkilaisia, rakentamiseen osallistuneita ja kirkon suunnittelijoita. Vain muutama kuukausi myöhemmin vietettiinkin jo kirkon harjannostajaisia runsain joukoin. Joutjärven kirkko valmistui alle vuoden päästä harjannostajaisista ja kirkon vihkitilaisuus järjestettiin 2.9.1962, jolloin kirkkoon ja kirkon ympäristöön saapui seuraamaan tilaisuutta runsaat 2000 seurakuntalaista.

97 Ibid, 37

Kirkkohallintokunnan puheenjohtaja, opettaja Oskari Louhimo puhumassa Joutjärven kirkon peruskivenmuurauksessa. Kuva: Lahden seurakunnat.

Arkkitehti Unto Ojonen esittelemässä Joutjärven kirkon suunnitelmia. Hän puhuu todennäköisesti kirkon tontin laajentamisesta, sillä kuvassa näkyvässä suunnitelmassa on alkuperäinen pienempi tontti. Kuva: Lahden seurakunnat.

5.4 Toteutunut suunnitelma ja ratkaisut

Viimeisimmät piirustukset, joiden perusteella Joutjärven kirkko rakennettiin, oli päivitetty helmikuussa 1961. Osaa piirustuksista muokattiin ja täydennettiin vielä tämänkin jälkeen, mutta tässä vaiheessa arkkitehtoniset ratkaisut ja tilat olivat lyöty lukkoon.

Kirkon pääsisäänkäynnin suuri eteishalli suunniteltiin alun perin yhdeksi suureksi tilaksi, jossa sijaitsi lisäksi vaatenaulakot ja wc-tilat. Eteishalli erotettiin suurilla lasiovilla kirkkosalista. Kirkon päätilana toimiva kirkkosali nousi korkeana kolmion muotona betonisten kattorakenteiden avulla, luoden tilaan hartaan tunnelman. Taitavan valonkäytön ansiosta saliin tulvi päivänvaloa suuren lasiseinän ja ison kattoikkunan ansiosta. Massiiviset betonipilarit kannattelivat vesikattoa ja loivat samalla tilaan rytmikkyyttä. Sisäkaton mäntylaudoitus ja mäntypuiset kalusteet lisäsivät korkeaan tilaan lämpöä.

Alttari nousi kirkkosalin päässä muutaman askeleen korkeammalle tasolle, missä sijaitsi sisustusarkkitehti Olavi Liedon piirtämät alttaripöytä, saarnatuoli sekä alttarikalusteet. Alttarin liturginen violetti sävy kuvasti katumusta, odotusta ja elämää, mutta samalla myös arjen ja elämän väriä[98].

Alkuperäisten piirustusten mukaan kirkkosalin läheisyyteen sijoitettiin alttarin vasemmalle puolelle radiohuone, hiljainen huone, sakaristo ja toimituskappeli. Seurakuntasali suunniteltiin myös kirkkosalin vasemmalle puolelle: Se oli mahdollista yhdistää kirkkosalin jatkeeksi massiivisella liikkuvalla betoniseinällä, jolle rakennettiin oma koneisto sen liikuttamiseksi. Näin kirkkosalia ja seurakuntasalia pystyttiin käyttämään omina tiloinaan tai yhdistämään tarvittaessa suurempia tilaisuuksia varten. Seurakuntasalin toiseen päätyyn sijoittui korokkeelle nostettu esiintymislava.

98 Suomen evankelis-luterinen kirkko

Unto Ojonen kuuntelee puhetta kädet ristissä selän takana Joutjärven kirkon peruskiven muurauksessa. Kuva. Lahden seurakunnat.

Unto Ojosen akvarelliteos Joutjärven kirkosta. Teoksessa on huomattavissa kuparin alkuperäinen sävy, ennen sen patinoitumista vihreäksi. Kuva: Marketta Saarnisto.

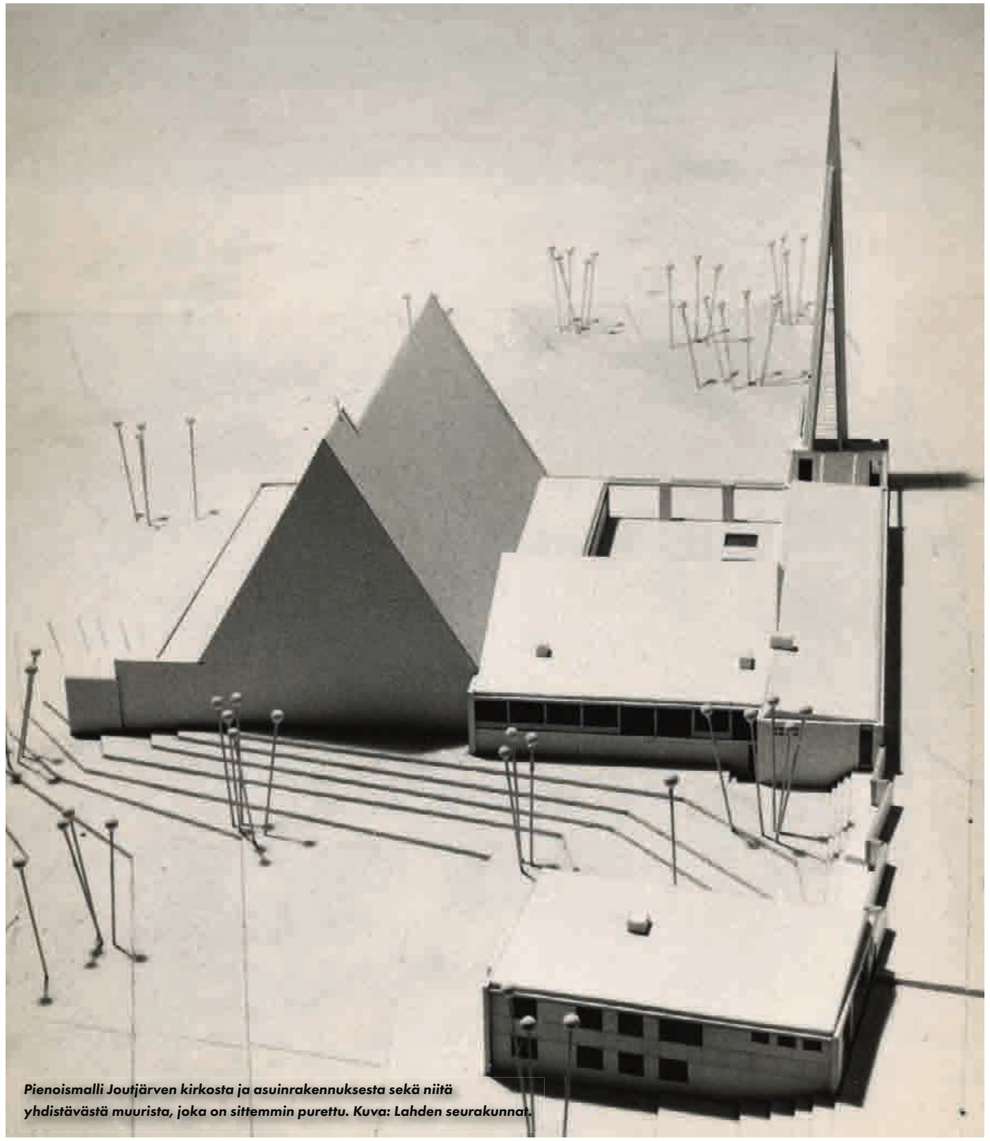
Kirkkorakennuksen luoteispuolelle sijoittui oma sisäänkäynti seurakunnan muita tiloja varten. Eteishallin, valmistelutilan ja wc-tilojen ansiosta seurakuntasalia ja sen läheisyyteen sijoitettuja muita tiloja oli mahdollista käyttää omina tiloina kirkkosalin lisäksi. Se nosti kirkon käyttöastetta. Keittiö ja tarjoiluhuone sijoitettiin seurakuntasalin taakse, jotta se häiritsisi kirkkosalia mahdollisimman vähän. Seurakuntasalin lava erotti tarjoiluhuoneen tilat toisistaan. Tarjoiluhuoneen vieressä sijaitsi vielä muutamia kerhohuoneita sekä rippikoulusali pienempiä tilaisuuksia varten.

Joutjärven kirkon yksi näyttävimmistä osista oli korkea ja kauniisti ylöspäin kapeneva kellotorni. Unto Ojonen suunnitteli modernin ja teknisesti haastavan muotoisen kellotornin. Insinööri Heikki Mattila kuitenkin onnistui perusteellisten lujuuslaskelmien avulla varmistamaan, että torni pysyi vakaasti pystyssä[99].

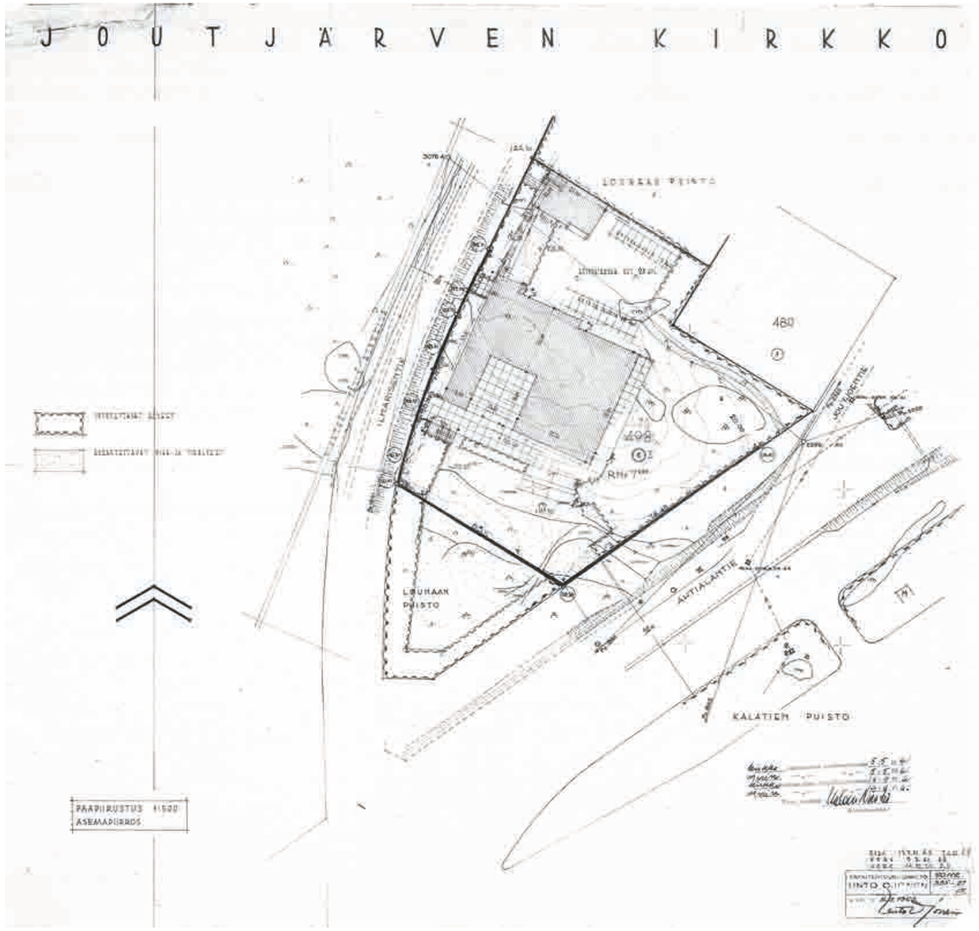
Pohjakerrokseen sijoitettiin kerhotiloja pääsääntöisesti nuorten tapaamisia varten. Kerhohuoneiden lisäksi pohjakerroksessa oli keittokomero, wc-tilat sekä suuri liikunnallista toimintaa varten tarkoitettu tila. Pohjakerrokseen oli oma sisäänkäynti pihan matalammalta tasolta sekä kellotornin kautta. Väestönsuoja sijoitettiin pohjakerroksen perälle. Pohjakerros jakaantui kahteen osaan, josta toinen oli pienempi. Pienempään pohjakerroksen osaan sijoittui polttoainevarasto, kattilahuone, talouskellari ja muita teknisempiä tiloja.

Kirkkokerros ja pohjakerros olivat suunniteltu omina tiloina, mikä aikaansai korkean kirkkosaliosan ja matalamman osan lisäksi osittain maanvastaisia tiloja. Pohjakerroksen kerhohuonetilojen päälle sijoittui pihakansi, jota kautta kulku kirkon tiloihin onnistui eripuolilta tonttia kaltevan tontin muodon takia.

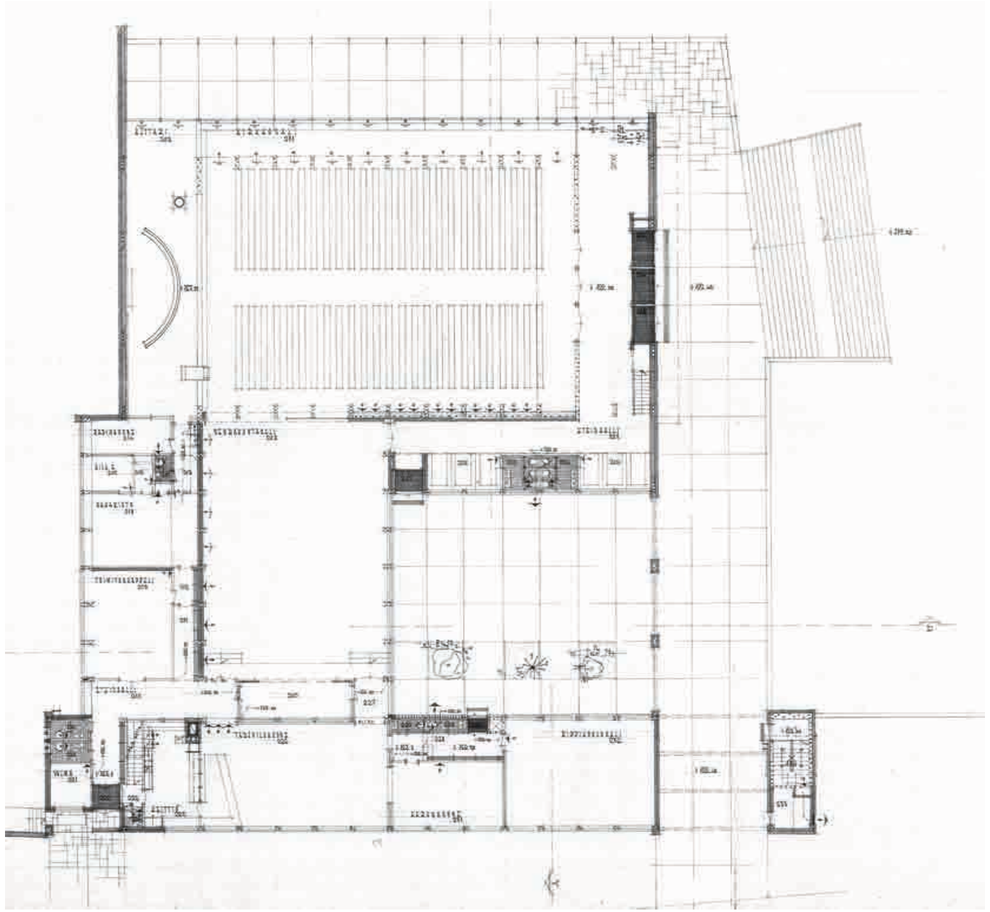
99 Saarnisto 2024

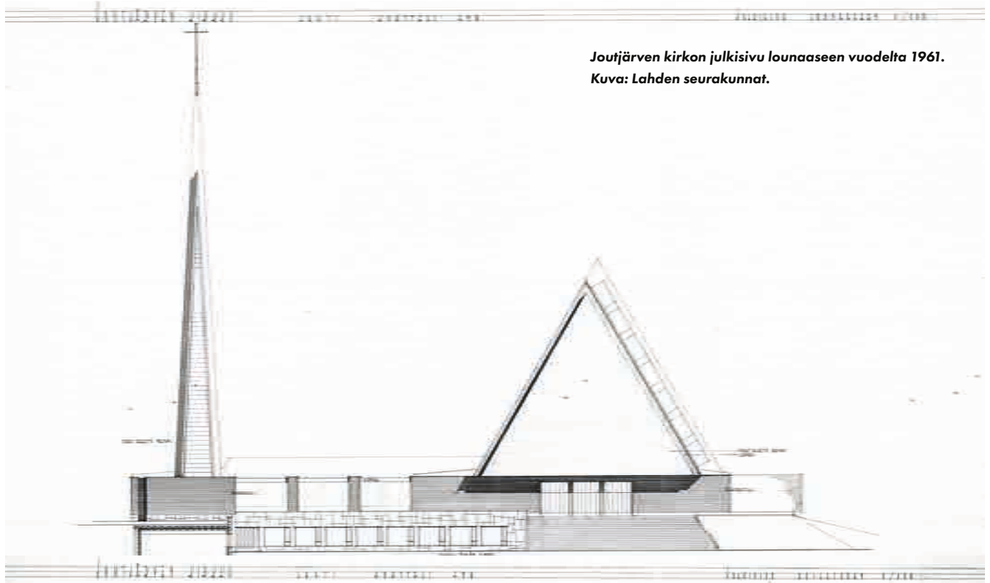
Pienoismalli Joutjärven kirkosta ja asuinrakennuksesta sekä niitä yhdistävästä muurista, joka on sittemmin purettu. Kuva: Lahden seurakunnat.

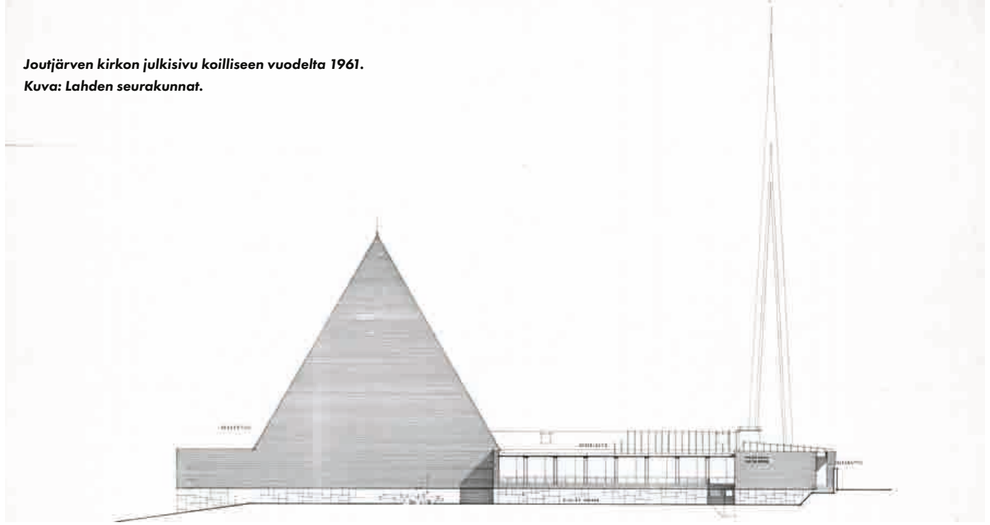
Joutjärven kirkon asemapiirros vuodelta 1960, missä on Heikki Mattilan viimeisin korjaus vuodelta 1961. Aluksi Joutjärven kirkon tontti oli pienempi, mutta sitä isonnettiin, jotta erillinen asuinrakennus mahtuisi tontille. Kuva: Lahden seurakunnat.

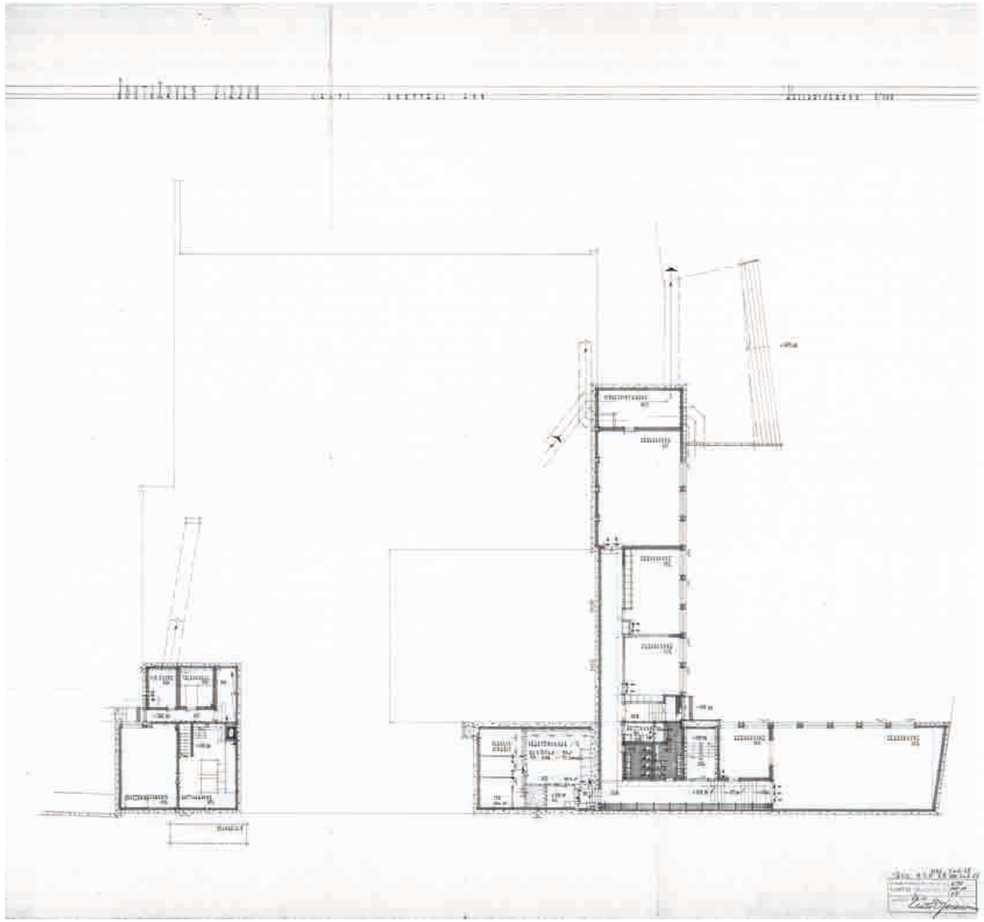
Suunnitelma Joutjärven kirkon kirkko kerroksesta vuodelta 1961, jolla kirkko toteutettiin. Kuva: Lahden seurakunnat.

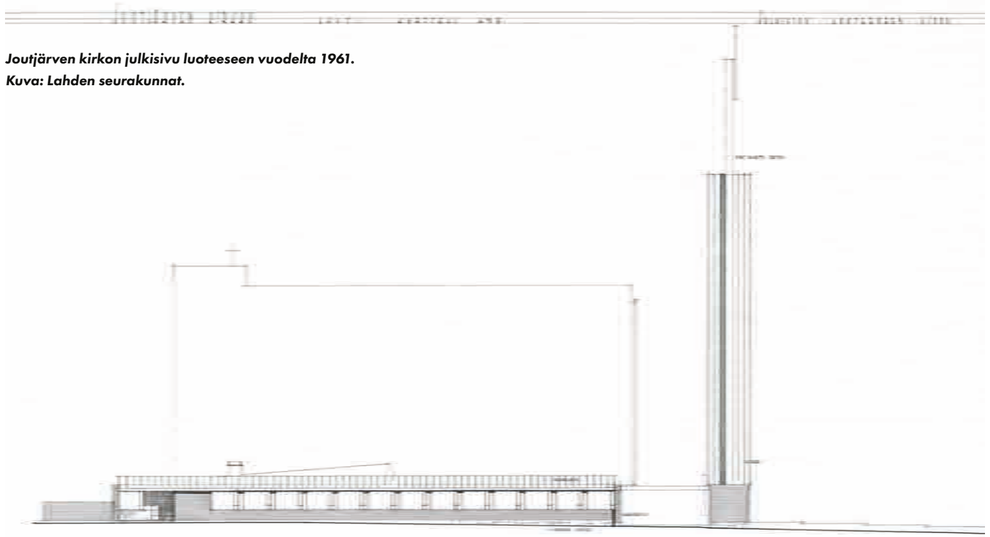
Joutjärven kirkon julkisivu lounaaseen vuodelta 1961.
Kuva: Lahden seurakunnat.

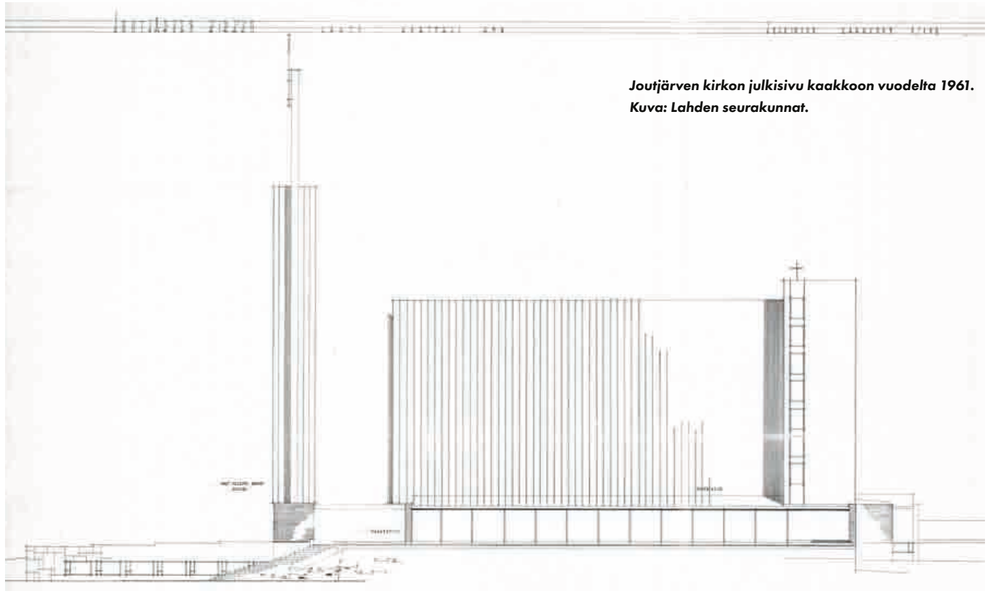
Joutjärven kirkon julkisivu koilliseen vuodelta 1961.
Kuva: Lahden seurakunnat.

Suunnitelma Joutjärven kirkon pohjakerroksesta vuodelta 1961, jolla kirkko toteutettiin.
Kuva: Lahden seurakunnat.

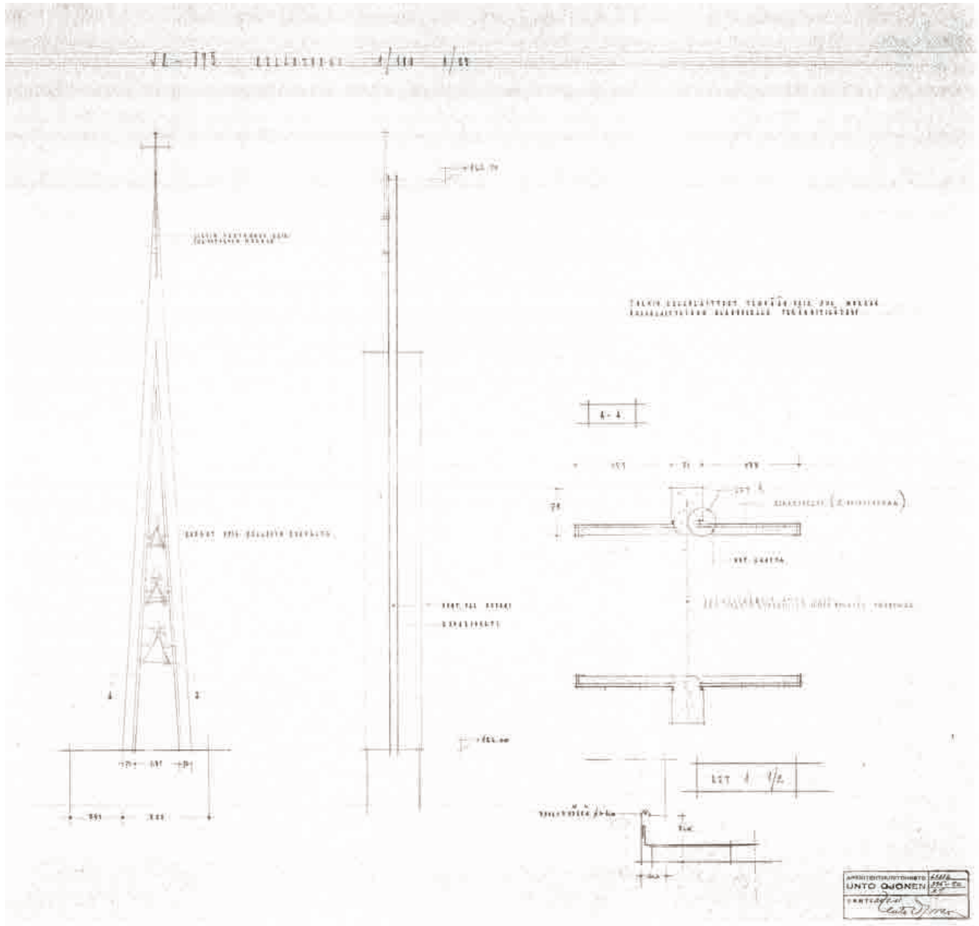
Joutjärven kirkon julkisivu luoteeseen vuodelta 1961.
Kuva: Lahden seurakunnat.

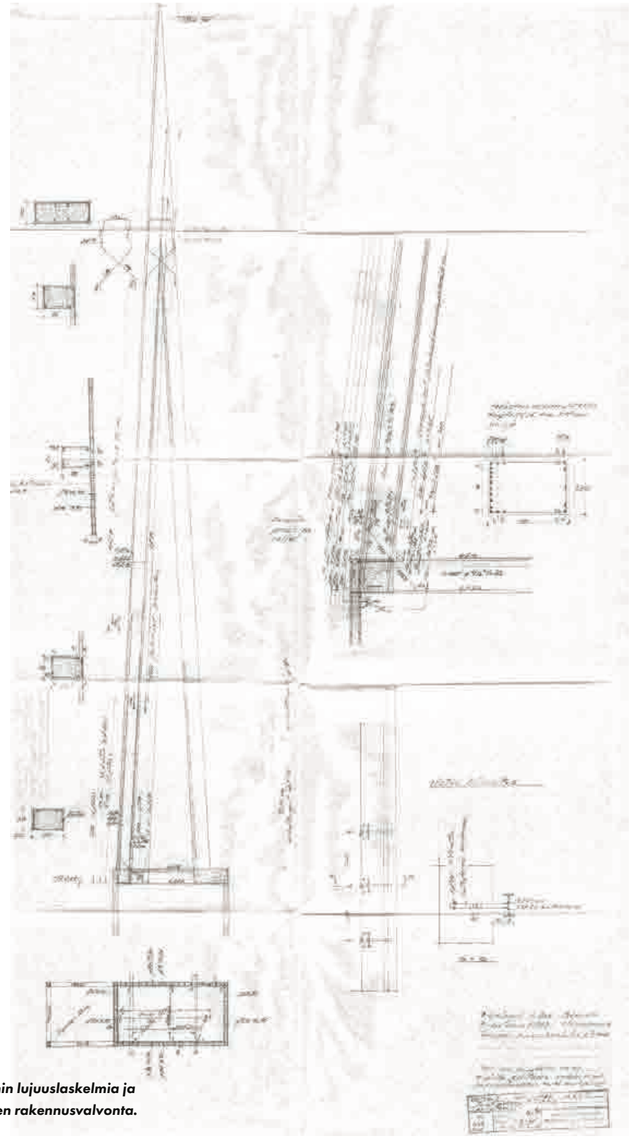
Joutjärven kirkon julkisivu kaakkoon vuodelta 1961.
Kuva: Lahden seurakunnat.

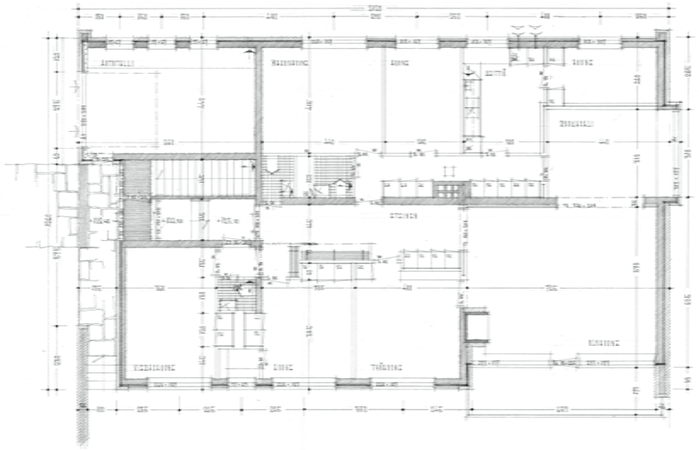
Joutjärven kirkon rakennustyömaa Ilmarisentieltä katsottuna.
Kuva: Lahden seurakunnat.

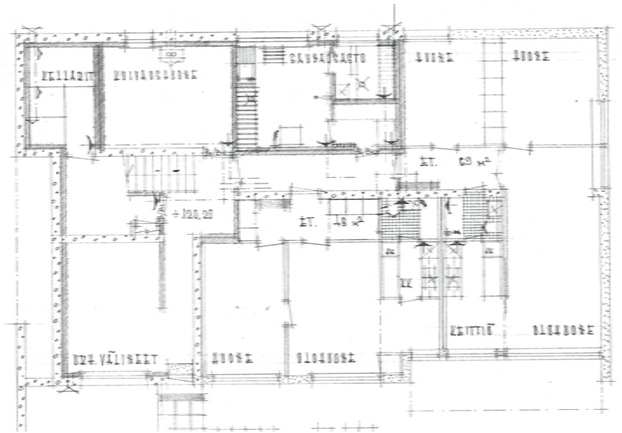
Joutjärven kirkon kellotornin periaatepiirustuksia.
Kuva: Lahden seurakunnat.

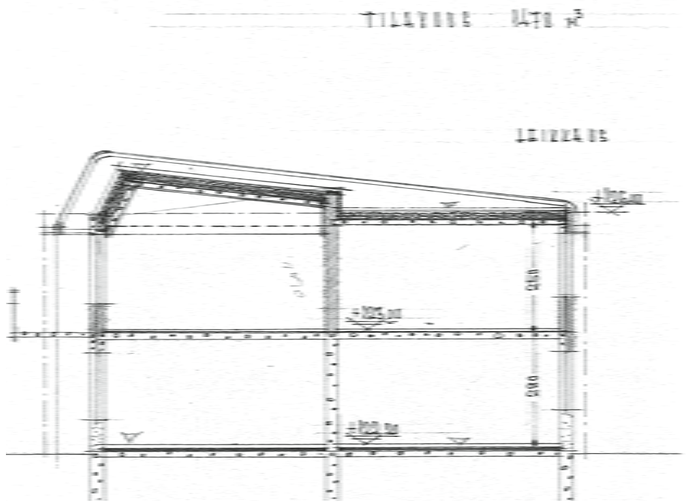
Joutjärven kirkon kellotornin lujuuslaskelmia ja rakennekuvia. Kuva: Lahden rakennusvalvonta.

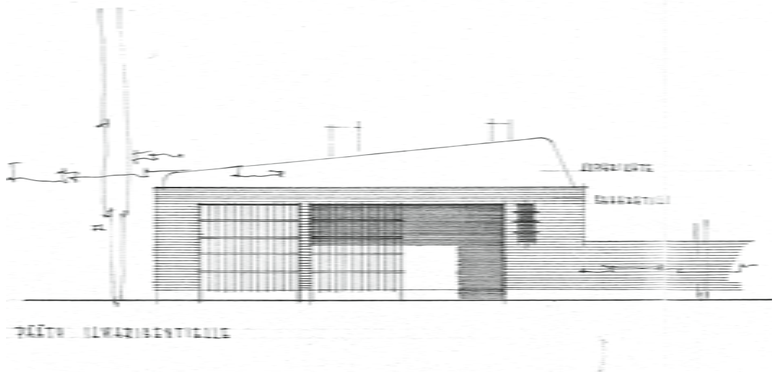
Kirkkoherran asunnon 1. kerroksen pohjapiirros.
Kuva: Lahden seurakunnat.

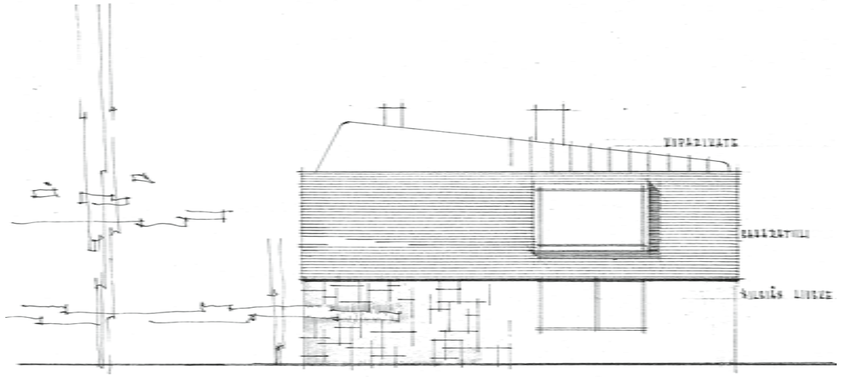
Kirkkoherran asunnon kellari kerroksen pohjapiirros.
Kuva: Lahden seurakunnat.

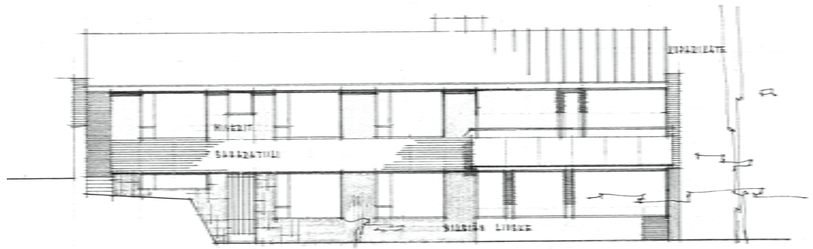
Kirkkoherran asunnon leikkauspiirros.
Kuva: Lahden seurakunnat.

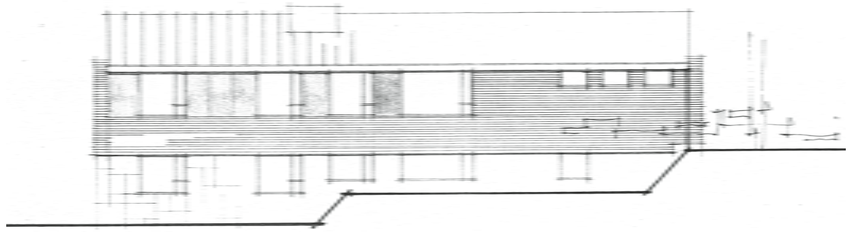
Kirkkoherran asunnon julkisivupiirros luoteeseen Ilmarisentielle. Asunnon materiaalit oliva tavanomaista asuinrakennusta laadukkaampia.
Kuva: Lahden seurakunnat.

Kirkkoherran asunnon julkisivupiirros kaakkoon. Alimman kerroksen julkisivu tehtiin Nilsiän liuskekivestä ja kattomateriaali kuparista.
Kuva: Lahden seurakunnat.

Kirkkoherran asunnon julkisivupiirros lounaaseen.
Kuva: Lahden seurakunnat.

Kirkkoherran asunnon julkisivupiirros koilliseen.
Kuva: Lahden seurakunnat.

5.5 Rakenteet ja materiaalit

Joutjärven kirkko rakennettiin 1960-luvulla, jolloin markkinoille kehitettiin paljon uusia rakennusmateriaaleja ja uuden tyyppisiä rakenneratkaisuja. Joutjärven kirkon laadukkaina päämateriaaleina ovat betoni, Sahara-tiili, liuskekivi, kupari, pronssi ja mänty. Kirkon yksinkertaiset ja laadukkaat materiaalit kunnioittavat arvokasta rakennusta, jotka näyttäytyvät kirkon sisä- ja ulkotiloissa hienoina yksityiskohtina sekä rakenteina. Rakennuksen materiaalit ja rakenteet ovat suurilta osin pysyneet samoina tähän päivään saakka, mutta rakenteita on muutettu korjaustöissä ajan saatossa. Esimerkiksi kellarin seinien ja pihakannen vedeneristystä on korjattu, sekä kirkkosalin akustiikkaa on parannettu kirkkosalin kattoon asennetuilla akustiikkalevyillä.

Perustamistapa ja betonityöt

Joutjärven kirkko rakennettiin pääosin kalliolle, joka loi vankan pohjan arvokkaalle kirkkorakennukselle. Kirkon matala kerhosiipi perustettiin hiekkamuodostumien päälle teräsbetonianturoiden varaan. Perustukset ovat valettu rakennepiirustusten ja määräysten mukaisesti teräs- ja säästöbetonista. Betonimuotit tehtiin raakalaudasta, joiden tuli olla mahdollisimman tiiviit ja sileät. Lisäksi betonipintojen valussa, joiden oli tarkoitus jäädä näkyviin, tuli käyttää kunnollista raakaponttilautaa. Muottilaudoituksen suunnan sekä yksityiskohdat määritti tarkemmin arkkitehti.[100]

Ulko- ja väliseinärakenteet sekä materiaalit

Joutjärven kirkossa käytettiin muutamia erilaisia ulkoseinärakenteita, mutta ne koostuivat lähinnä betoni- ja tiilirakenteista. Kellarikerroksen seinät tehtiin teräsbetonista, jonka sisäpuolelle tuli kosteuseristys, lämpöeristys ja kuuden tuuman kennotiilimuuraus. Kirkkokerroksessa ulkoseinät olivat pääosin ulkopuolelta Kupittaan Savi Oy:n Sahara-tiiltä, jonka välissä oli karhulevyä ja sisäpinnassa kennotiili tai Sahara-tiili. Kirkkosalin ja lehteriosan yläpuolinen eteläpääty tehtiin sisältäpäin Sahara-tiilestä, karhulevystä sekä valetusta betonilaatasta, jonka ulkopintaan valettiin muottien avulla koristeellinen ristikuviointi. Kirkkosalin itäpuolen muotopronssikehikkoinen lasiseinä toteutettiin Riihimäen Lasi Oy:n isothermolämpölaseilla.[101]

Ulkoseinien lisäksi väliseinät tehtiin pääosin muuraamalla normaali- tai kevyttiilestä kolmen tai kuuden tuuman paksuisina, tai joko kaksinkertaisina kuuden ja kolmen tuuman paksuisina, jotka varustettiin vielä ääni- ja lämpöeristeillä. Väliseinät rapattiin lauta- tai sileällä rappauksella ja osa väliseinistä jätettiin puhtaaksi muuratulle Sahara-tiilipinnalle.[102]

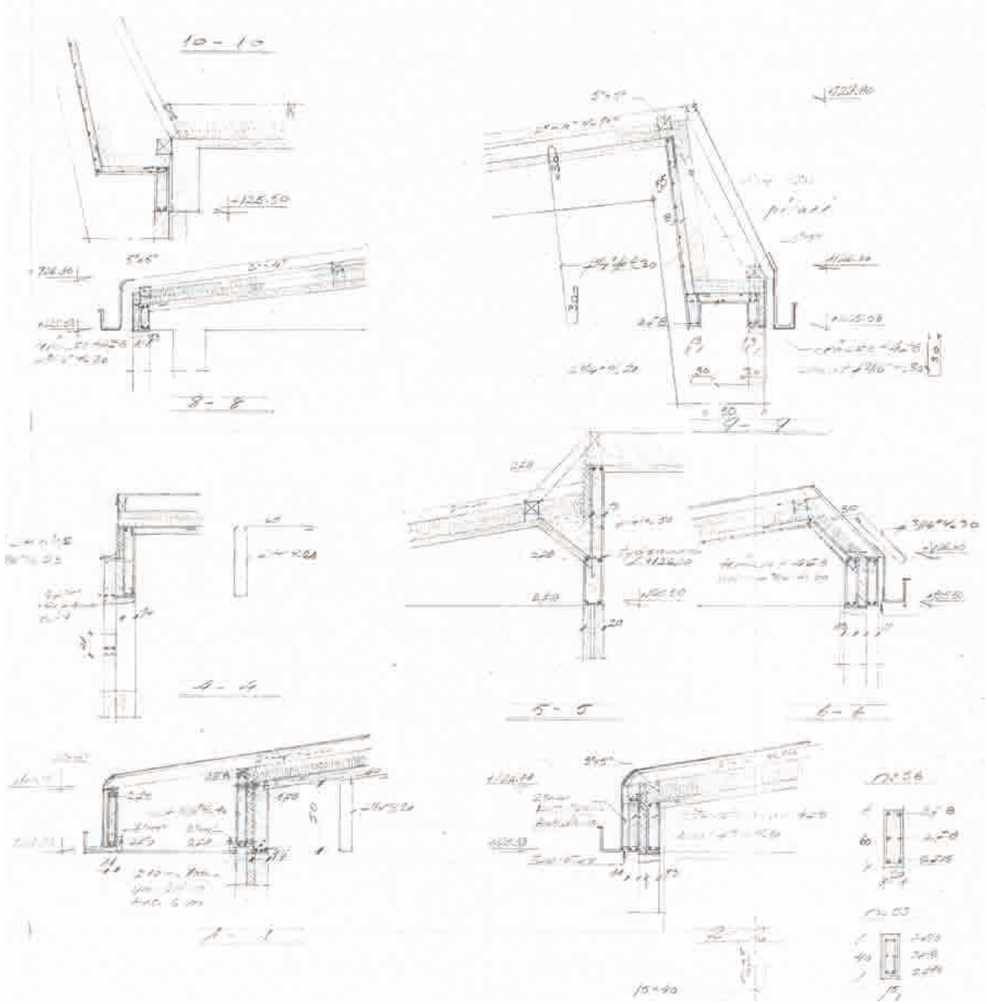
Kattorakenteet ja materiaalit

Kirkkosalin kattoa kannattelevat paikalla valetut massiiviset teräsbetonikehät, joiden päälle asennettiin vesikattorakenne. Kehien päälle kiinnitettiin 20 senttimetrin Siporex-kattolaatat, niiden päälle lisälämmöneriste vuoraushuopa ja kovalevy. Näiden jälkeen ilmaväli sekä vesikattorakenne. Matalammat osat toteutettiin massiivi- tai ylälaattapalkiston varaan.[103]

Yläpohja ja vesikattorakenteiden kannakkeet rakennettiin terveestä ja ehjästä lankkutavarasta, jonka ruodelaudoitusten naulankannat eivät saaneet osua kuparipeltiin, kemiallisen reaktion estämiseksi. Kaikkien vesikattojen kateaineena käytettiin 0,6 millimetrin 5-kovaa kuparipeltiä. Kaikissa kuparipeltikatteissa oli otettava huomioon tehokas tuuletus katteen alla. Kellotornin vesikatto tehtiin Siporex-laatoilla, jonka päälle tuli bitumi ja bitumimattokerros sekä päällimmäiseksi värillinen kivirouhekerros. Räystäskourut, syöksytorvet sekä muut kattoverhoilut toteutettiin kuparista.[104]

100 Rakennustyöselvitys 1961

101 Ibid
102 Ibid
103 Ibid
104 Ibid

Joutjärven kirkon kattodetaljeja.
Kuva: Lahden seurakunnat.

Lattiarakenteet ja materiaalit

Kellarikerroksen lattiarakenteet toteutettiin maanvastaisina, kosteus- ja lämpöeristeillä, jotka tulivat alus- ja pintalaatan väliin. Kirkkokerroksen ja eteishallin lattioissa kosteus- ja eristekerrosten päälle asennettiin vielä lämpöputkisto hiekkakerroksineen. Kellarikerrosten kattoholvi tehtiin huonetilojen kohdalla massiiviteräsbetoniholveilla, jonka päälle asennettiin lämpö- ja kosteuseristykset. Kattoholvit rakennettiin kellarikerrosten päälle, jonka kantavana laattana toimi teräsbetonilaatta, jonka jälkeen tuli lämpöeristekerros, tuuletuskerros ja tasausbetoni, vesieristys, suojabetoni ja laatoitus.[105]

Kirkkosalin, eteisen ja muiden suurempien tilojen lattiapinta tehtiin pääosin Nilsiän liuskekivestä ja alttarialue päällystettiin Wiltton-matolla. Seurakuntasalissa lattiamateriaalina käytettiin Finnflex-laattaa, joka kiillotettiin vahalla. Pienemmissä tiloissa käytettiin korkkilinoleumia, C-luokan linoleumia tai Suomen Kumitehdas Oy:n Akuste-kumimattoja. WC-tilojen seinissä ja lattioissa Pukkilan kuusikulmaiset haponkestävät laatat suojasivat tiloja kosteudelta.[106]

Ovet ja ikkunat

Ovet ja ikkunat toteutettiin erikoispiirustusten mukaisesti. Kirkkosalin pääovet ja eteishallinovet toteutettiin laadukkailla pronssikarmeilla ja kehyksillä, jossa potkulevyt olivat myös pronssia. Seurakuntasalin ja rippikoulusalin ulko-ovet toteutettiin muoto teräsrakenteisina ja tammisin lasilistoin. Muut ulko-ovet tehtiin tammesta tai tammipaneelista.[107]

Seurakuntasalin yksi erikoisuuksista on massiivinen paikalla valettu liikkuva teräsbetoniliukuovi, joka toteutettiin erikoispiirustuksin. Liukukiskoilla riippuvalle betoniliukuovelle tehtiin oma sähkömoottori, jolla seinän liikuttaminen onnistui vaivattomasti. Kirkon väliovet toteutettiin pääosin tammella päällystetyillä vaneroivilla, joissa oli mänty karmit.[108]

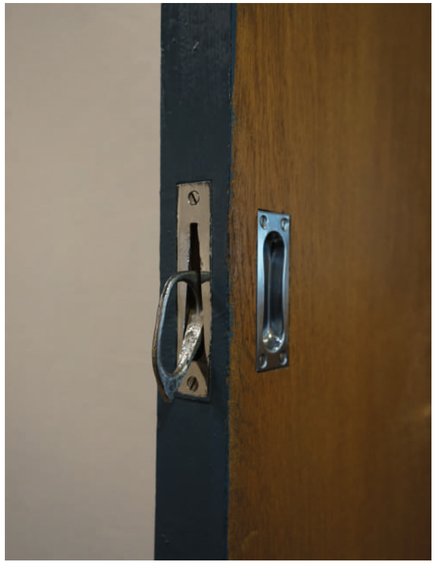
Pronssiset ovet saranoitiin pronssisaranoilla ja tammiovet messinkisillä. Pääosin kaikki ovet varusteltiin Abloy Oy:n lukoilla. Pääsisäänkäynnin ulko-ovien erikoisuutena ovat ristinmuotoiset männystä ja pronssista tehdyt vetimet.[109]

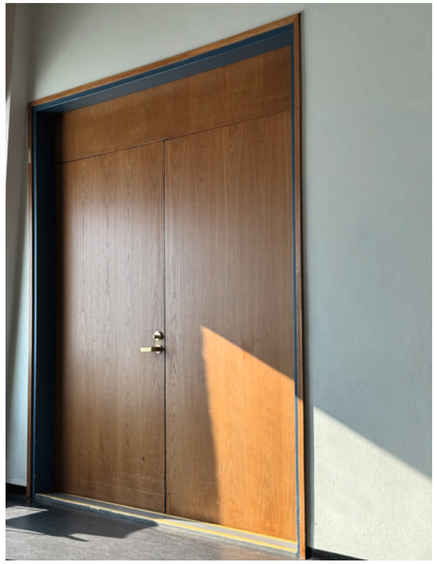
Ikkunat tehtiin puurakenteisina ja kaksikertaisina, joiden ulkopuitteet olivat tammea. Kirkkosalin lappeen suuntaiset kattoikkunat toteutettiin kuparipäällysteisillä ikkunoilla, katon materiaalin mukaisesti. Ikkunat tiivistettiin linnatiivisteillä.[110]

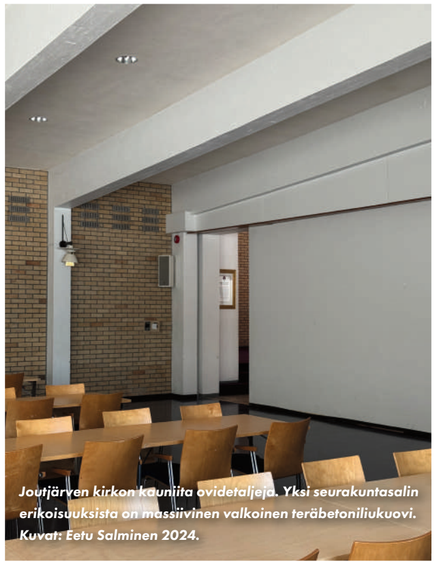
Alakatot

Kirkkokerroksessa alakatot kirkkosalissa ja eteishallissa sekä tuulikaapeissa ja vaatenaulakkotiloissa toteutettiin laadukkaalla Oregon mäntypaneeleilla, joka loi tiilen ja rapatun betonin vastapainoksi tilaan lämpöä. Seurakuntasalin kattoon näkyviin jääneet betonipalkit rapattiin ja maalattiin. Palkkien väliset tilat tehtiin Lautex HT-laatoilla. Muut eteistilat ja pienemmät väli- ja käytävätilat tehtiin erityyppisillä Pihla paneloinneilla. Toimituskappelin kattoon asennettiin lautaritiläkatto puolipuhtaasta laudasta. Komerot ja WC-tilojen katot olivat osittain jätetty betonille, mutta osaan tehtiin alakatot lastulevystä. Kellarikerroksen alakatot toteutettiin pääsoin betonipinnoilla.[111]

105 Ibid
106 Ibid
107 Ibid
108 Ibid
109 Ibid
110 Ibid
111 Ibid

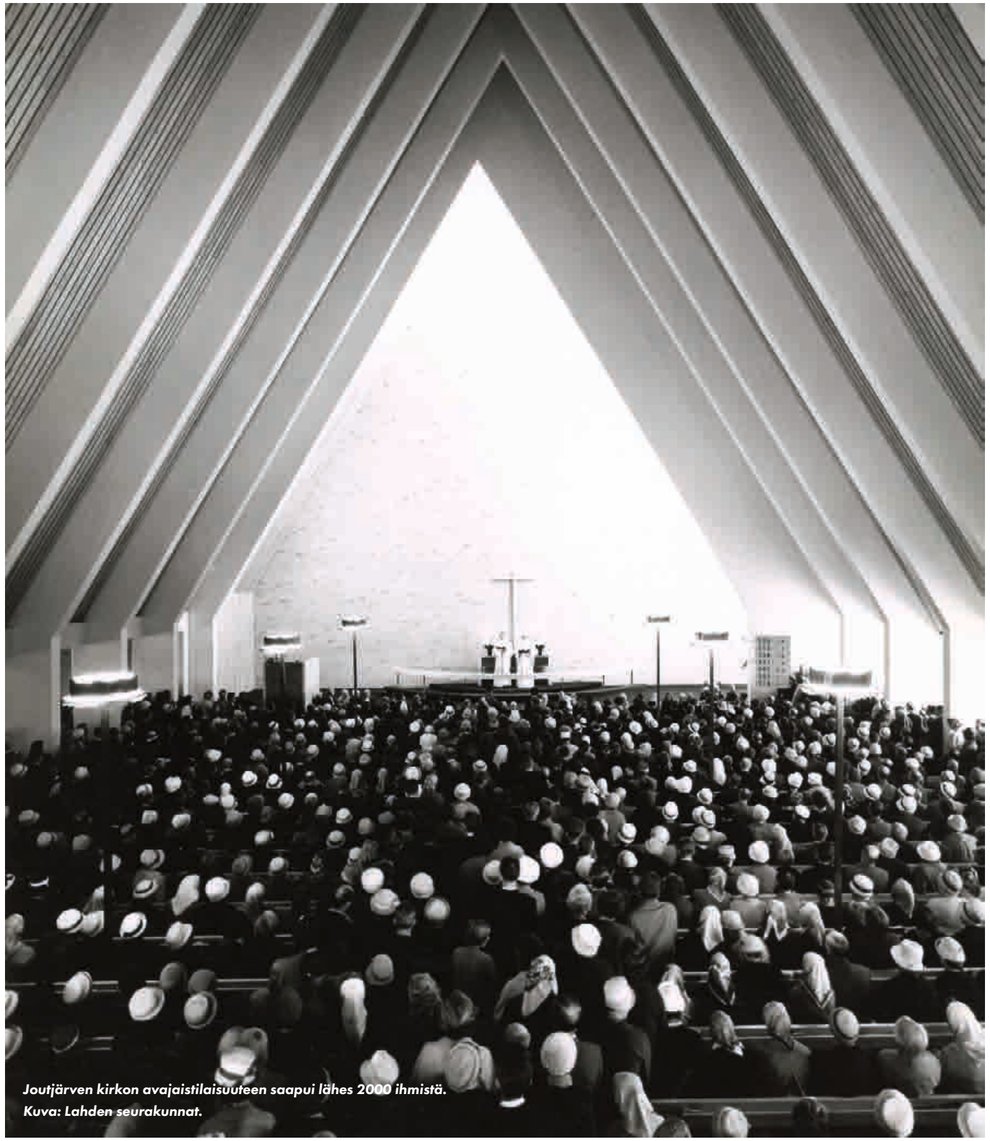

Joutjärven kirkon kauniita ovidetaljeja. Yksi seurakuntasalin erikoisuuksista on massiivinen valkoinen teräbetoniliukuovi. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

Joutjärven kirkon avajaistilaisuudessa kaikki eivät mahtuneet kirkkoon sisälle. Kirkon alkuperäisiä istutuksia on ajansaatossa purettu.
Kuva: Lahden seurakunnat.

Joutjärven kirkon avajaistilaisuuteen saapui lähes 2000 ihmistä.
Kuva: Lahden seurakunnat.

5.6 Sisustus-, ja valaisinsuunnittelu, urut ja reliefikilpailu

Unto Ojosen lisäksi Joutjärven kirkkoa oli mukana suunnittelemassa aikansa taitavimpia suunnittelijoita, jotka tekivät arvokasta työtä Joutjärven kirkon kokonaistaideteoksen eteen. Sisustusarkkitehti Olavi Liedon kädenjälki näkyy tänäkin päivänä kirkon kalusteissa, kuten kirkkosalin penkeissä, alttarirakenteissa ja kastemaljakossa. Kokonaisvaltaisen valaisinsuunnittelun kirkkoon toteutti sisustusarkkitehti ja muotoilija Lisa Pape-Johansson. Vanha arvostettu saksalainen urkuja valmistava Jehmlich Orgelbau Dresden toimitti ja asensi kirkon urut. Kirkon yksi tärkeimmistä yksityiskohdista on ehdottomasti alttariseinälle sijoittuva reliefi, joka valittiin kilpailun perusteella. Kilpailun voitti Pentti Papinaho ehdotuksellaan “Perustotuus”.

Olavi Lieto ja Joutjärven kirkon sisustussuunnittelu

Olavi Lieto syntyi Helsingissä 24. Heinäkuuta 1919. Lieto opiskeli Ateneumissa, josta hän valmistui vuonna 1945 sisustusarkkitehdiksi. Pian valmistumisen jälkeen hän muutti Lahteen saatuaan töitä Askon huonekalutehtaalta, jossa hän toimi tehtaan taiteellisena johtajana vuosina 1945–1956[112]. Hän perusti oman suunnittelutoimiston 1950-luvun puolessa välissä. Toimisto keskittyi kokonaisvaltaiseen sisustamiseen. Suunnittelutöitä hän jatkoi aina 1980-luvun loppupuolelle. Lieto työskenteli vuodesta 1965 myös Kulutusosuuskuntien keskusliiton arkkitehtiosastolla, sekä tuotesuunnittelun lehtorina Lahden teknisessä oppilaitoksessa.[113]

Kulutusosuuskuntien keskusliiton kautta Lieto teki suunnitelmia myös Hakalle. Silloisen Haka asunto-osaston johtaja Teuvo Lindforsin välityksellä Olavi Lieto sai suunnittelutehtäväkseen sisustaa presidentti Urho Kekkosen asunnon, jota Haka rakennutti osoitteeseen Puistokatu 3 Helsingissä. Kekkonen oli varautunut siihen, ettei hän tulisi valituksi uudestaan presidentiksi, minkä vuoksi hän oli ostanut uuden asunnon. Olavi Lieto teki tiivistä yhteistyötä suunnittelun aikana Urho ja Sylvi Kekkosen kanssa.[114] Olavi Lieto kuoli Lahdessa maaliskuussa 2005.[115]

Arkkitehti Unto Ojonen ja sisustusarkkitehti Olavi Lieto olivat ystäviä[116], sillä Ojonen oli pitkään ollut suunnittelemassa Askon huonekalutehtaan tiloja. Olavi Lieto saikin tehtäväkseen suunnitella erikoispiirustukset Joutjärven kirkon alttarista, saarnatuoleista ja kirkonpenkeistä. Suunnittelu sisälsi myös esimerkiksi kynttiläjalkoja sekä kastemaljan.

Olavi Liedon suunnittelemissa kalusteissa oli käytössä samoja materiaaleja kuin kirkossa, sillä alttari ja alttarikaide oli mäntyä ja pronssia. Alttarikaidetta ympäröivä polvistumistyyny oli violettia säämiskäpintaista nahkaa, ja alttarin etuosan peittävä kangas oli myös violettia tekstiiliä. Alttarialueen lattiassa oli Wilton-kokolattiamatto. Toimituskappeliin Lieto suunnitteli myös pienemmän alttarirakenteen. Alttareiden tummemmat, lähes mustat osat ovat päärynäpuuta. Kastemaljojen piirustuksissa maljat olivat kiinteitä lattiaan asennettavia pronssisia telineitä, missä malja oli lasia.[117]

112 Uusilahti 1999
113 Helsingin Sanomat 2005

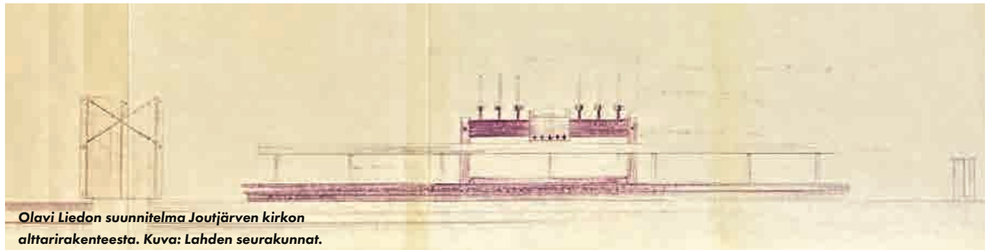
114 Uusilahti 1999
115 Helsingin Sanomat 2005
116 Saarnisto 2024
117 Lieto 1962

Sisustusarkkitehti Olavi Lieto työnsä ääressä vuonna 1955.
Kuva: Lahden museot.

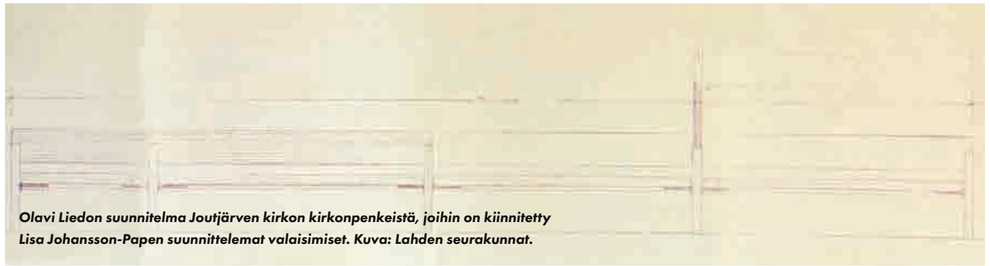
Joutjärven kirkkosalin vastavalmistunut alttari.
Kuva: Lahden seurakunnat.

Olavi Liedon suunnitelma Joutjärven kirkon
alttarirakenteesta. Kuva: Lahden seurakunnat.

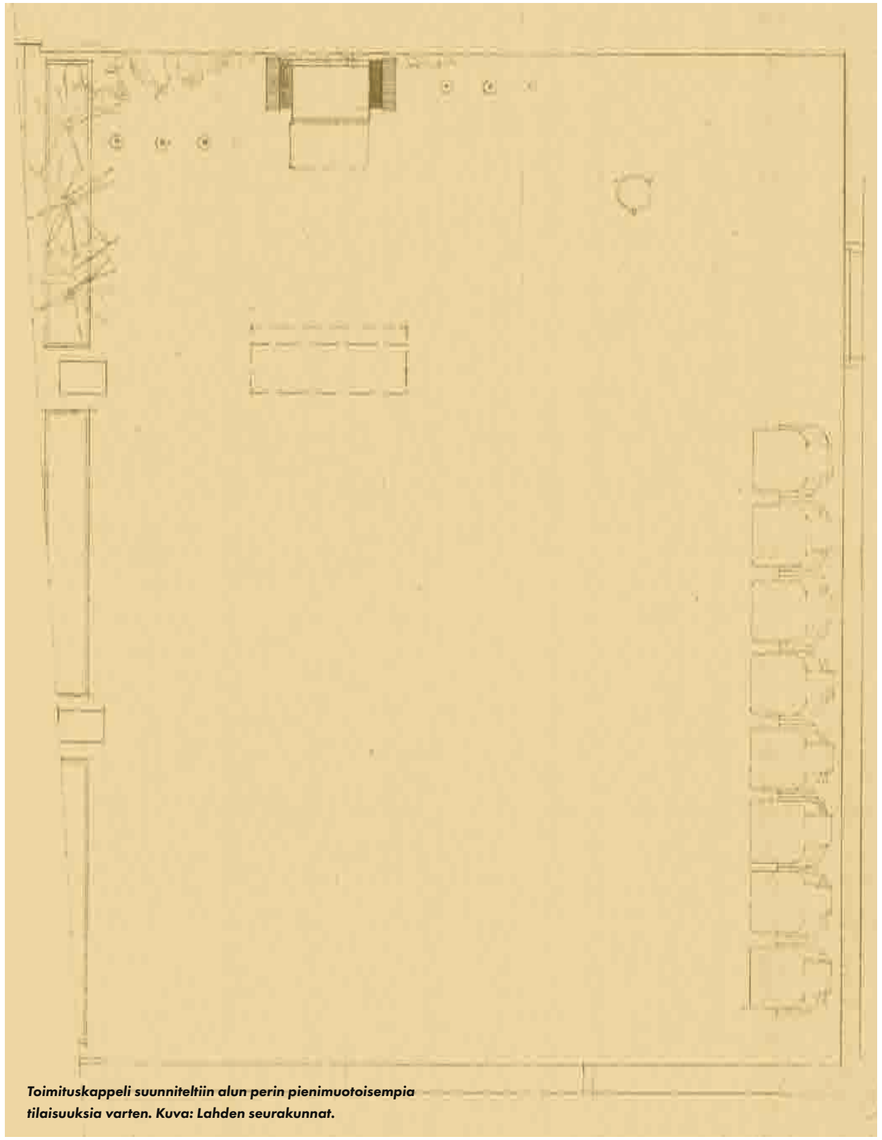
Joutjärven vastavalmistunut kirkkosali Lisa Johansson-Papen
suunnittelemilla valaisimilla. Kuva: Lahden seurakunnat.

Olavi Liedon suunnitelma Joutjärven kirkon kirkonpenkeistä, joihin on kiinnitetty
Lisa Johansson-Papen suunnittelemat valaisimiset. Kuva: Lahden seurakunnat.

Olavi Liedon suunnittelema alkuperäinen alttari ja sisustus Joutjärven kirkon toimituskappeliin Kuva: Lahden seurakunnat.

Toimituskappeli suunniteltiin alun perin pienimuotoisempia tilaisuuksia varten. Kuva: Lahden seurakunnat.

Lisa Johansson-Pape ja Joutjärven kirkon valaisinsuunnittelu

Lisa Johansson-Pape, Suomen yksi 1900-luvun jälkipuoliskon merkittävimmistä muotoilijoista, syntyi vuonna 1907 Helsingissä. Hänen isänsä oli insinööri Johan Petter Johansson, joka työskenteli Kone & Silta Oy:n teknisenä johtajana. Piirtäjän lahjat periytyivät isältä, mutta äidin Anni Johanssonin suvun puolelta periytyivät puolestaan kuvataiteilijan lahjat.[118]

17-vuotiaana Johansson-Pape aloitti opinnot Ateneumissa Taideteollisuuskeskuskoulun huonekalupiirustusosastolla. Tuolloinen koulun opettajana oli sisustusarkkitehti Arttu Brummer, joka kannusti Lisa Johansson-Papea tekstiilitaiteen pariin. Johansson-Pape valmistui huonekalupiirtäjäksi vuonna 1927 ja samana vuonna Suomessa järjestettiin ensimmäiset huonekalumessut. Hänen ensimmäisessä työpaikassaan Oy Kylmäkoskella hänen tehtävänään oli "barokkihuonekalujen piirtäminen".[119]

Vuoden 1920 lopulla suomalaiset huonekalumuotoilijat ja alan teollisuus oli hyvin perillä kansainvälisistä tyylisuuntauksista. Alvar Aallon ja Erik Bryggmanin funktionalistinen Turun näyttely avautui vuonna 1929. Vuonna 1930 järjestetty Tukholman modernin taideteollisuuden näyttely teki Johansson-Papeen suuren vaikutuksen, eikä barokkikalusteiden suunnittelu enää kiinnostanut.[120]

Uran alkuvaiheessa Lisa Johansson-Pape toimi pitkälti tekstiili- ja huonekaluteollisuuden parissa Stockmannin piirustuskonttorissa. 1930-luvulla Suomessa järjestettiin lukuisia asumiseen ja sisustamiseen liittyviä näyttelyitä, kuten Suomen Suurmessut 1935, Helsingin Huonekalumessut 1937 sekä Suomen ensimmäinen asuntonäyttely Messuhallissa 1939. Suomesta osallistuttiin myös kansainvälisiin maailmannäyttelyihin Pariisissa ja New Yorkissa. Lisa Johansson-Papen suunnitelmia nähtiin näissä näyttelyissä ja messuilla.[121]

118 Karttunen, Mykkänen, Nyman 2019, 66-68
119 Ibid, 68
120 Ibid, 69
121 Ibid, 71

Johansson-Papelle tekstiilitaide oli hyvin lähellä sydäntä. Hän työskenteli Suomen Käsityön Ystävissä puhtaaksipiirtäjänä vuonna 1927 ja sisustussuunnittelijana 1930-luvun alussa. Vuonna 1937 Pariisissa järjestetyssä maailmannäyttelyssä Lisa Johansson-Papella oli näyttelyssä kaksi ryijymattoa, joista hän sai kunniakirjan sekä 1. ja 2. palkinnon. Hän toimi Käsityön Ystävien johtokunnan jäsenenä 1948–1985 sekä oli Suomen koristetaiteilijain johtokunnan jäsenenä 1943–1945. Vuonna 1957 Lisa Johansson-Papelle myönnettiin Suomen ritarikunnan kunniamerkki Pro-Finlandia –mitali, joka myönnetään ansioituneelle kirjailijalle tai taiteilijalle, jonka myöntää tasavallan presidentti. Vuonna 1981 hänet valittiin Suomen koristetaiteilijain kunniajäseneksi.[122]

Sodan uhan vuoksi Alvar Aallon johdolla järjestetty ensimmäinen asuntomessu Helsingin messuhallissa jouduttiin sulkemaan vain kahden päivän aukioloajan jälkeen. Sota myös katkaisi Lisa Johansson-Papen suunnittelutyöt Stockmannin piirustuskonttorissa, kun hän lähti palvelemaan lottana Pohjois-Suomeen vuonna 1940 sekä Kuusamossa toimineeseen parakkisairaalaan vuonna 1941.[123]

Lisa Johansson-Pape on kuvaillut valaisinsuunnittelijan uran syntymistä vahinkona, kun hän joutui tekemään lamppuja sodan aikana. Hänen mukaansa huonekalusuunnittelu sai jäädä, kun valaisimet alkoivat kiinnostaa häntä. Hän oli myös kiinnostunut enemmän valaisimista ja valosta kuin muotoilusta.[124]

122 Ibid, 69
123 Ibid, 71
124 Ibid, 71-72

Lisa Johansson-Pape työnsä ääressä toimistolla Stockmannin tiloissa. Kuva: Keravan museopalvelut Sinkka.

Lisa Johansson-Pape suunnitteli Joutjärven kirkon valaisimet kiinni Olavi Liedon suunnittelemiin kirkonpenkkeihin, jotta ne antaisivat tilaa kirkon tunnusmaisimmalle piirteelle, korkealle katolle. Kuva: Lahden museot

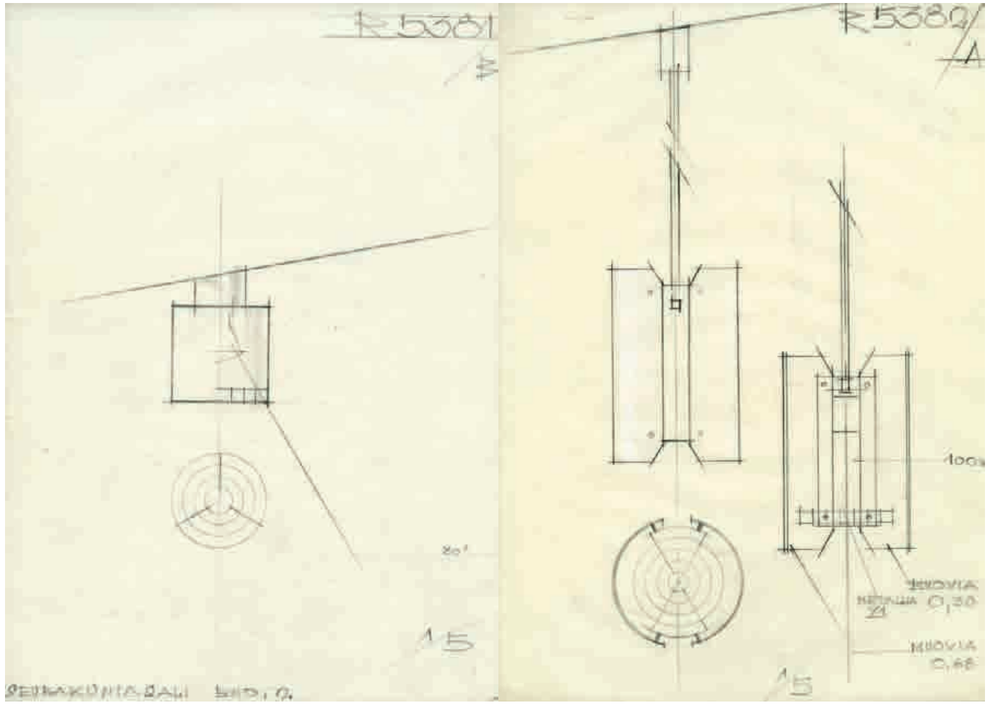
Johansson-Pape palasi Helsinkiin vuonna 1942 ja jatkoi työskentelyä Stockmannin piirustusosastolla. Tuolloin Keravan Puuseppätehdas sekä Orno Metallitehdas fuusioitui Stockmanniin. Se oli Johansson-Papen suunnittelu-uran käänteentekevä muutos, sillä Ornon toimitusjohtaja A.V. Widén kutsui Johansson-Papen piirtämään valaisimia, koska tunnettu valaisinsuunnittelija Gunilla Jung oli kuollut kolme vuotta aikaisemmin. Tätä ennen Jung oli luonut Ornolle laajan valaisinmalliston. Lisa Johansson-Pape otti suunnittelutehtävän vastaan, mutta ajatteli palaavansa takaisin huonekalusuunnittelun pariin, mitä ei koskaan kuitenkaan tapahtunut.[125]

Jälleenrakennuskaudella Ornon tehtäväksi tuli suunnitella lukuisia valaisinkokonaisuuksia, joista monet olivat uusien kirkkojen valaisinsuunnitteluja tai kirkkojen valaistuksen uudistamisia. Kirkkojen valaistussuunnittelusta olikin Ornolla työskennelleen Lisa Johansson-Papen työ vuosikymmenien ajan. Lisa Johansson-Papen suunnitteluluetteloista löytyy pelkästään 1940-luvulta 14 kirkkoa.[126]

1960-luvulle tultaessa Orno suunnitteli ja valmisti valaisimia vielä kymmeniin kirkkoihin, joita oli Lisa Johansson-Papen lisäksi suunnittelemassa Yki Nummi, Svea Winkler ja Heikki Turunen. 1950- ja 1960-luvulla kirkkoarkkitehtuuri muuttui pelkistetymmäksi, samoin ajanmukaiset valaisimetkin. Lisa Johansson-Pape suunnitteli Joutjärven kirkon valaisimet,

125 Ibid, 72

126 Ibid, 94

Lisa Johansson-Papen suunnittelema valaisin R5381B ja R5382A Joutjärven kirkon seurakuntasaliin. Kuvat: Lisa Johansson-Pape, Stockmannin piirustuskonttorin/Ornon valaisintehtaan arkisto, Keravan Museopalvelut Sinkka.

jossa hän ratkaisi kirkkosalin valaisimet ristinmuotoisilla lattiavalaisimilla.[127] Kirkon penkkeihin kiinnitetyt pylväsvalaisimet antoivat tilaa Joutjärven kirkon korkealle ja jyrkästi nousevalle katolle, joka on kirkon tunnusomaisin piirre.

Sähkösuunnittelun Joutjärven kirkkoon toteutti insinööri Pentti Veijola, mutta vanhojen asiakirjojen ja tilauslomakkeiden perusteella ilmenee, että valaisimet tilattiin tuolloiselta Oy Stockmann AB:lta, missä Lisa Johansson-Pape työskenteli. Tilauslomakkeesta käy ilmi valaisinmallit R5380, R5381, R5382 sekä R5383, jotka ovat Lisa Johansson-Papen suunnittelemia.[128]

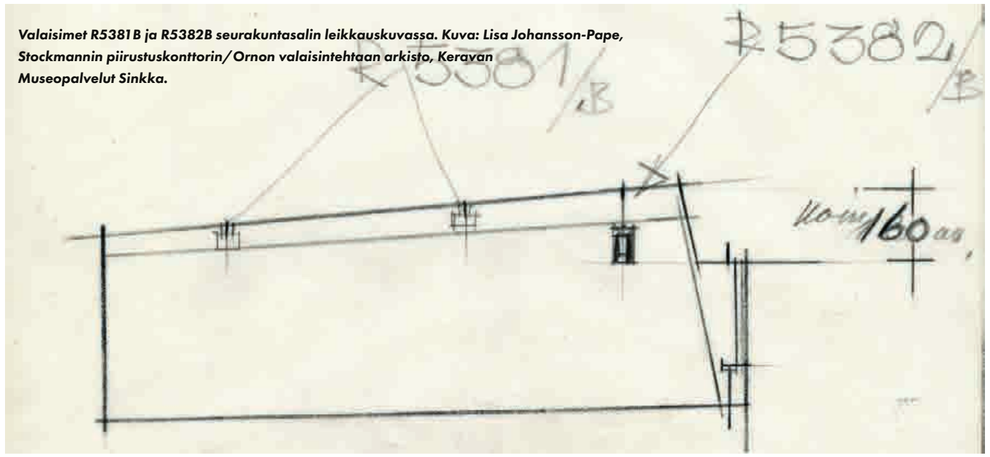
Lisa Johansson-Papen valaisinsuunnitelmia Joutjärven kirkkoon löytyy jo vuodelta 1959, jolloin Unto Ojonen teki ensimmäisiä luonnossuunnitelmia Joutjärven kirkkoon. On kuitenkin todennäköistä, että Unto Ojosen päivittyneiden kirkon suunnitelmien mukaan myös valaisinsuunnitelmia päivitettiin nykyaikaisemmiksi. Lisa Johansson-Papen suunnitelmat vuodelta 1959 ovat enemmän 1950-luvulle tyypillisemmän näköisiä. Vuoden 1959 suunnitelmat ovat myös mallien numerosarjat R5000 alkuisia. Mallit R5380, R5381, R5382 sekä R5383 ovat havaittavissa vanhoista kuvista ja ne vastaavat vuoden 1962 piirustuksia.

127 Ibid, 99

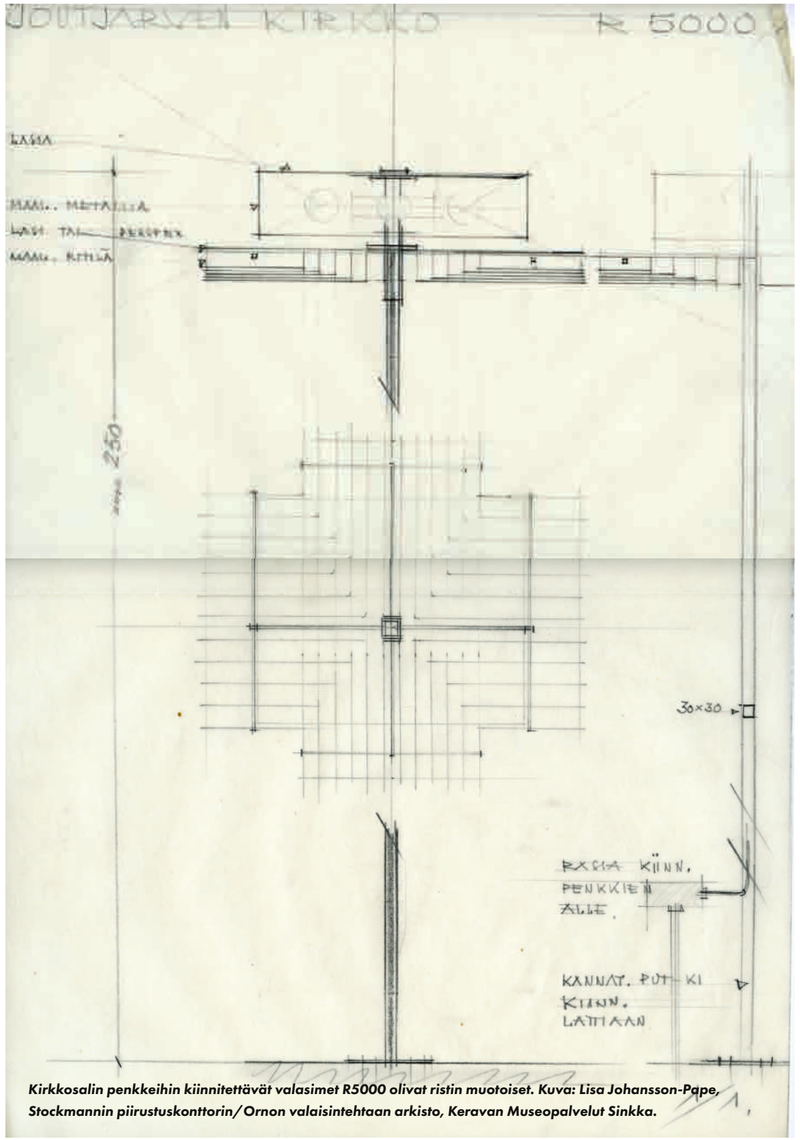
128 Stockmann tilauslomake

Täysi seurakuntasali kirkon avajaisissa. Lisa Johansson-Papen suunnittelemat valaisimet R5382B roikkuvat salin katosta. Kuva: Lahden seurakunnat.

Valaisimet R5381B ja R5382B seurakuntasalin leikkauskuvassa. Kuva: Lisa Johansson-Pape, Stockmannin piirustuskonttorin/Ornon valaisintehtaan arkisto, Keravan Museopalvelut Sinkka.

Kirkkosalin penkkeihin kiinnitettävät valasimet R5000 olivat ristin muotoiset. Kuva: Lisa Johansson-Pape, Stockmannin piirustuskonttorin/Ornon valaisintehtaan arkisto, Keravan Museopalvelut Sinkka.

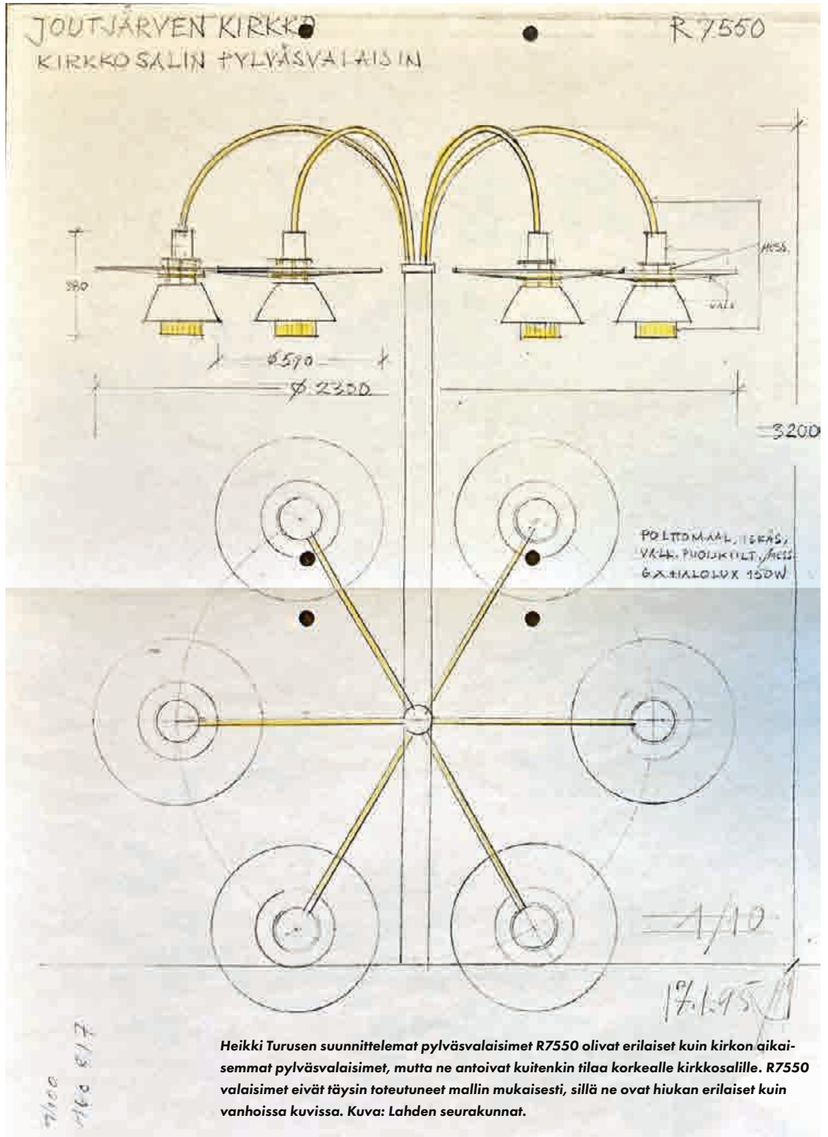
Heikki Turunen suunnitteli uudet pylväsvalaisimet Joutjärven kirkkoon vuonna 1995, mutta ne poistettiin vuonna 2005. Kuva: Lahden seurakunnat.

Vuonna 1995 Joutjärven kirkon valaisimia haluttiin uudistaa, jolloin Ornolla työskennellyt Heikki Turunen suunnitteli Joutjärven kirkon uudet valaisimet[129]. Tuolloin seurakuntasalin kattovalaisimet uudistettiin ja seurakuntasalin seinälle asennettiin uusi valaisinrivistö. Heikki Turunen suunnitteli myös kirkkosalin uudet valaisimet samalla tapaa pylväsvalaisimiksi, kuin Lisa Johansson-Pape, mutta ne olivat kirkkosalissa vain 10 vuoden ajan. Kirkkosalin katosta roikkuvat kattovalaisimet asennettiin vuonna 2005.

Heikki Turunen syntyi kesäkuussa 1937[130] ja valmistui Taideteollisen oppilaitoksen metalliosastolta 1963. Hän aloitti työskentelyn Stockmann-Orno piirustusosastolla heti valmistuttuaan ja työskenteli aluksi pääsuunnittelija Lisa Johansson-Papen alaisena[131]. Heikki Turunen tunnetaan moderneista akryylivalaisimista, joista tunnetuin on valaisin La Boheme. Muita tunnettuja hänen valaisimiaan ovat Reflex, Efekti, Laajapintavalaisin 5300 sekä Salonki-sarja. Turusen suunnittelema Avanti-valaisin valittiin vuonna 1993 Ranskan presidentin virka-asuntoon Èlysée-palatsiin.[132]

Lisa Johansson-Pape kuoli vuonna 1989. Heikki Turunen suunnitteli Joutjärven kirkon uudet valaisimet vuonna 1995. Ne poikkeavat materiaaleiltaan ja ulkonäöltään hänen muista töistään. Tässä kohteessa Heikki Turunen on mahdollisesti halunnut kunnioittaa hänen edeltäjänsä arvokasta työtä suunnittelemalla Joutjärven kirkon uudet valaisimet Lisa Johansson-Papen tapaa mukaillen, sillä niissä on huomattavissa samanlaisia materiaaleja ja muotoja, mitä Lisa Johansson-Pape käytti valaisimissaan. Heikki Turusen suunnittelemat seurakuntasalissa sijaitsevat valaisimet istuvat arvokkaasti Joutjärven kirkon arkkitehtuuriin.

129 Karttunen, Mykkänen, Nyman 2019, 99
130 Huusko, Järveläinen 2012, 29-30
131 Idid
132 Valomaja

Heikki Turusen suunnittelemat pylväsvalaisimet R7550 olivat erilaiset kuin kirkon aikaisemmat pylväsvalaisimet, mutta ne antoivat kuitenkin tilaa korkealle kirkkosalille. R7550 valaisimet eivät täysin toteutuneet mallin mukaisesti, sillä ne ovat hiukan erilaiset kuin vanhoissa kuvissa. Kuva: Lahden seurakunnat.

Seurakuntasalin kattovalaisimet poikkeavat paljon Heikki Turusen muovisista valaisin tyyleistä, mutta muistuttavat enemmän materiaaleiltaan ja muodoltaan Lisa Johansson-Papen tuotantoa. Kuva: Eetu Salminen 2024.

Heikki Turusen suunnittelemat valaisimet luovat seurakuntasaliin arvokkaan tunnelman. Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kirkkomusiikkia Itä-Saksalaisilla uruilla

Enzio Forsblom oli tunnettu suomalainen ja ulkomaillakin mainetta saanut urkuri ja urkumusiikin professori. Hän opiskeli filosofian maisterin tutkinnon vuonna 1949 ja väitteli tohtoriksi Åbo Akademissa 1957. Hän oli urkumusiikin uudistaja ja suunnitteli 1900-luvun jälkipuoliskolla lukuisia kirkon urkuja, muun muassa Meilahden kirkon urut 1959, Tuomiokirkon urut 1967, Helsingin Finlandia-talon urut 1972 sekä Turun tuomiokirkon urut 1980.[133]

Forsblom toimi myös Joutjärven kirkon rakennuslautakunnan asiantuntijana ja urkujen suunnittelijana[134]. Kesäkuussa 1961 Forsblom käsitteli kirjelmässään urkurakentajien Gebrüder Jemlichin ja Veikko Virtasen laatimia urkutarjouksia. Forsblom päätyi ehdottamaan Gebrüder Jemlichin urkuja, koska oli hän itse ollut tutustumassa urkurakentamon viimeaikaisiin suorituksiin Suomessa, että ulkomailla. Hänen mielestään Gebrüder Jemlichin urut olivat korkeatasoista luokkaa niin soinnillisesti kuin rakenteellisesti. Vaikka Gebrüder Jemlichin tehdas sijaitsi Dresdenissä Itä-Saksassa, vakuutti Forsblom, että urkujen huolto oli turvattu, sillä Suomessa sijaitsi jo monia kyseisen urkurakentajan urkuja. Huolto tapahtuisi Fazerin pianotehtaan kautta.[135]

Gebrür Jehmlich on Gotthold ja Gottlieb Jehmlichin, 1808 perustama urkutehdas, joka toimii kuudennessa sukupolvessa tänäkin päivänä. Neljännen sukupolven edustajat Otto Ja Rudolf Jehmlich ottivat tehtaan työpajan johdon vuonna 1938 ja johtivat toimintaa aina vuoteen 1972 asti, jolloin he rakensivat yhteensä noin 400 urkua Saksaan, Ruotsiin ja Suomeen.[136]

Forsblomin mukaan mekaanisella koneistolla varustetut urut olivat olleet suunnittelun keskeisessä roolissa, sen luotettavuuden ja täsmällisen soitettavuuden perusteella. 27-äänikertaiset urut päätettiin asentaa urkulehterin oikealle puolelle alttarilta katsottuna, jotta kirkkokuorolle jäisi mahdollisimman paljon tilaa.[137]

133 Tuppurainen 2001
134 Niskanen 2009, 100
135 Forsblom 1961
136 Jehmlich-Orgelbau 2024
137 Niskanen 2009, 101

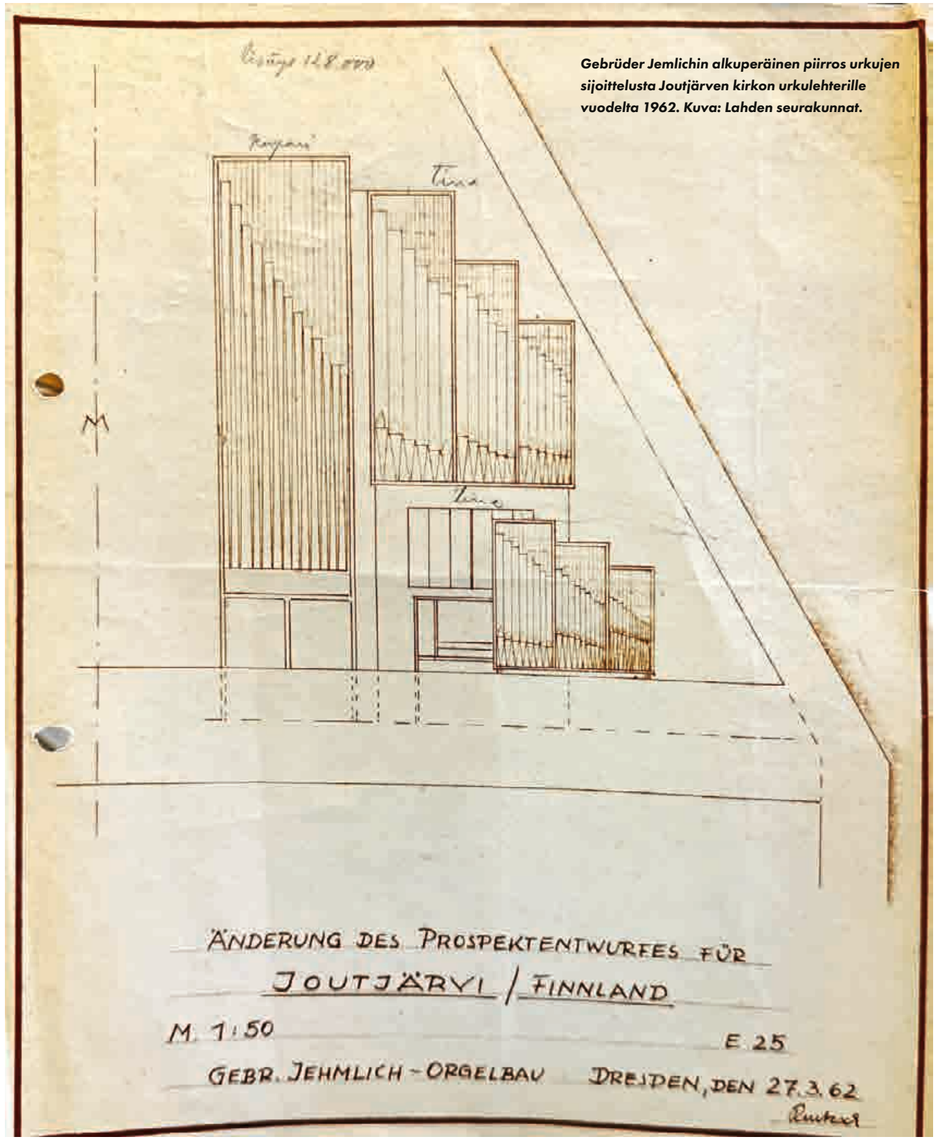
Forsblom piti Gebrüder Jemlichin urkuja myös edullisempana verrattuna ruotsalaisten ja tanskalaisten urkurakentajien hintoihin. Tärkeänä näkökulmana Forsblom piti Gebrüder Jemlichin valinnassa sitä, että mekaanisten urkujen rakentaminen vaati pitkäaikaista kokemusta, mitä juuri heillä oli.[138]

Gebrüder Jemlichin urkujen hinnaksi muodostui noin 5,5 miljoonaa markkaa, joka sisälsi urut paikoilleen asennettuna ja viritettynä, ilmansoittokoneiston se yksinkertaisen urkujen kehyksen ja julkisivut kuusi- ja mäntypuisena. Forsblomin mukaan samantyyppisten tanskalaisten ja ruotsalaisten urkujen hinnat olisivat olleet noin 7–9 miljoonaa markkaa 4–5 vuoden toimitusajalla. Itä-Saksasta tulevien urkujen toimitusajaksi luvattiin vain 2,5 vuotta.[139]

Forsblom korosti, että suunnittelussa hän on pyrkinyt noudattamaan taitteellisia, käytännöllisiä ja taloudellisia lähtökohtia, ja että suunniteltu soitin tulisi kriteerit täyttämään. Hän myös korosti, että vikoja ei pääsisi syntymään urkujen luotettavan mekaanisen koneiston vuoksi, minkä takia korjauskustannuksia ei tämän tyyppisten urkujen yhteydessä tarvitsisi miettiä.[140]

Kuitenkin pian huomattiin, että kirkkosalin tehokkaiden lämmityslaitteiden vuoksi kirkkosalin ilma oli hyvin kuivaa, mikä aiheutti talviaikana uruille suuren vaaran[141]. Urkujen äkillinen ja liiallinen kuivuminen haittasi urkujen toimintaa, minkä takia kirkkoon päätettiin hankkia ilmankostutuslaite sekä hydrostaatti[142].

138 Forsblom 1961
139 Ibid
140 Ibid
141 Asikirja urkujen huollosta 1963
142 Niskanen 2009, 101

Gebrüder Jemlichin alkuperäinen piirros urkujen sijoittelusta Joutjärven kirkon urkulehterille vuodelta 1962. Kuva: Lahden seurakunnat.

Kirkonkellot pronssista

Joutjärven kirkonkellojen hankintaa harkittiin pitkään ja erilaisia kellovaihtoehtoja pohdittiin tarkasti. Vanhoista asiakirjoista ilmenee, että ensimmäisiä kello- ja kellonsoittokoneistoon liittyviä tarjouksia pyydettiin alkuvuodesta 1960[143]. Tohtori Enzio Forsblomin mukaan kellojen suunnittelussa oli lähetty siitä, että kellojen tuli heilua kellotornissa vapaasti, koska silloin ääni olisi luonnollisin[144]. Lokakuussa 1961 kirkonkelloista oli pyydetty tarjouksia muun muassa Lokomolta, Gebrüder Rinckeriltä, Rele- ja muuntajalta Helsingistä sekä Franz Shilling Shönen kellovalimolta. Rovasti Aurasen mukaan Lokomon kelloja ei kannattanut tilata, koska yhtiö toimitti vain teräskelloja. Hänen mukaansa ulkomaisia kelloja sai myös halvemmalla kuin kotimaisia.[145]

Gebrür Rinckerin kellojen edustaja Armin Schmidt oli lähettänyt Unto Ojoselle ääninauhurille tallennetun ääniraidan pronssikellojen sointuäänestä. Ojonen totesi, että pronssikellojen ääni on huomattavasti kauniimpi kuin Keski-Lahden teräskellojen ääni. Armin Schmidtin mukaan heidän kellojen hinta oli noin 1,35 miljoonaa markka, kun taas Franz Shilling Shönen saman tyyppisten kellojen hinta oli noin 8,7 miljoonaa markkaa.[146]

143 IBM 1960
144 Asiakirja kellojen tilanteesta, 1961
145 Ibid
146 Ibid

Tammikuussa 1962 Franz Shilling Shönen edustaja Oy Termator kiitti Joutjärven kirkon kellojen tilauksesta. Joutjärven kirkkoon oli tilattu kolme pronssista valettua kelloa ääniaalloilla h1, d2, ja e2, johon jokaiseen kelloon valettiin eri tekstit Raamatusta. Pienimpään kelloon “Herra on minun paimeneni, ei minulta mitään puutu”, keskikokoiseen “Katso, minä ilmoitan teille suuren ilon, joka on tuleva kaikille kansalle” ja isoimpaan “Kunnia Jumalalle korkeuksissa, ja maassa rauha ihmisten kesken, joita kohtaan hänellä on hyvä tahto”. Kaikkiin kelloihin painettiin lisäksi “Joutjärven seurakunta 1962”.[147]

Tohtori Enzio Forsblomin ehdotuksen mukaisesti kelloihin valittiin VOCO-OMEGA kellonsoittokoneistot heiluvia kirkonkelloja varten. Soittokoneiston lisäksi kelloihin tilattiin Rincker-kirkonkellojen kielet, jotka Armin Schmidt toimitti.[148]

147 Ibid
148 Schmidt 1962

Joutjärven kirkon kellot Helsingin satamassa 29.8.1962 odottamassa kuljetusta Lahteen. Kuva: Lahden seurakunnat.

Kuvanveistäjien reliefikilpailu

Joutjärven kirkon kokonaistaideteokseen liittyy vahvasti alttariseinälle ja alttarin viereen sekä ulkotilaan sijoittuva reliefisarja. Reliefit täydentävät kirkon pelkistettyä arkkitehtuuria ja sisustusta. Lahden seurakuntien kirkkovaltuusto päätti syksyllä 1961, että kirkon reliefisarjoista järjestettäisiin kuvanveistäjille suunnattu suunnittelukilpailu. Syyskuussa 1961 pidetyssä alttarireliefikilpailun toimikunnan kokouksessa puheenjohtajaksi valitun opettaja Oskari Louhimon johdolla päätettiin kilpailun järjestämistä sekä kuvanveistäjien Veikko Leppäsen, Pentti Papinahon ja Armas Tirrosen kutsumisesta kilpailuun[149].

Alttarireliefitoimikuntaan kuuluivat opettaja Oskari Louhimo, kuvanveistäjä Oskari Jauhiainen, arkkitehti Unto Ojonen, sisustusarkkitehti Olavi Lieto, yliopettaja Heikki Liimatta ja kirkkoherra Kalervo Pulkkinen. Syksyllä 1961 järjestetty kilpailu loppui tammikuussa 1962, jolloin toimikunta suoritti kilpailuun osallistuneiden töiden arvostelun.[150]

Kilpailuun osallistujia oli ohjeistettu tekemään 1:5 mittakaavassa olevat ehdotukset kipsistä, joita käytiin toimikunnan kokouksessa läpi. Ehdotusta nimimerkillä "Se on täytetty" pidettiin keskiajan kirkkotaiteelle tyypillisenä, uskonnollisessa hengessään hartaana ja mielenkiintoisena ehdotuksena. Toimikunta piti ehdotuksia kuitenkin toisistaan liian irrallisena, eikä sen sijoitus alttariseinään tuntunut tarpeeksi harkitulta.[151]

149 Pöytäkirjaote reliefistä 1961
150 Kuvanveistokilpailun asiakirja
151 Ibid

Ehdotus nimimerkillä "Perustotuus" sai toimikunnalta kehuja sen rytmistä ja pelkistetystä muodosta ja sitä pidettiin dramaattisella tavalla vaikuttavalta sekä voimakkaalta ehdotukselta. Se tuntui perustellulta kirkon yksinkertaisen ja selkeän arkkitehtuurin yhteydessä. Työ sai myös osakseen kritiikkiä sen kaavamaisuudestaan, jota pidettiin hieman häiritsevänä.[152]

Kolmas ehdotus "Vapahtajan tie" oli arvostelun mukaan klassisessa hengessään kaunis ja tasapainoinen työ ja kauttaaltaan yksityiskohdiltaan hyvin hallittu kokonaisuus. Kuitenkin nykyaikaisen kirkon arkkitehtuurin vuoksi toimikunta toivoi somistamisessa veistoksellisen muotokielen olevan voimakkaampi.[153]

Toimikunnan suorittaneen arvioinnin jälkeen nimimerkeillä varustetut kirjeet avattiin, ja todettiin voittajaksi Pentti Papinaho ehdotuksella "Perustotuus". Toimikunta piti alttariseinää laajana ja jykevänä, joka vaati selkeää ja voimakastahtoista ilmaisukieltä, jonka Papinahon ehdotus täytti. Pentti Papinahon avustajana oli ollut myös helsinkiläinen arkkitehti Heikki Elomaa. Nimimerkin "Se on täytetty" takaa paljastui kuvanveistäjä Veikko Leppänen ja teos "Vapahtajan tie" oli kuvanveistäjä Armas Tirrosen käsialaa.[154]

Pentti Papinahon reliefisarja sisälsi kaksi korkokuvaveistosta, joista toinen sijoitettiin suurelle alttariseinälle ja toinen ulos alttariseinän jatkeelle. Veistokset valettiin pronssista, eikä pronssivalun pinta saanut olla sileä, vaan sen tuli olla savimuovailun jäljitä vapaa. Korkokuvaveistosten koot olivat sisällä noin 5,5 m x 4 m ja ulkona noin 2,2 x 5,4 m. Veistokset tuli asentaa seinään terästapeilla noin 5 senttimetrin etäisyydeltä seinästä. Alttarireliefien hinnaksi tuli noin 2,5 miljoonaa markkaa sisältäen taiteilijan palkkion sekä taiteilijan materiaalikustannukset.[155]

152 Ibid
153 Ibid
154 Kilpailutoimikunnan kokouspöytäkirja 1962
155 Kuvanveistokilpailun urakkasopimus 1962

Pentti Papinahon suunnittelema alttarireliefi on tärkeä osa Joutjärven kirkon kokonaistaideteosta. Kuva: Lahden seurakunnat.

Reliefisarjan pronssivalajaksi valikoitui Lapinlahtelainen taidevalaja Elias Halosen taidevalimo. Pronssin valamistyön hinnaksi neuvoteltiin noin 2,5 miljoona markkaa ja toimitusajaksi asetettiin viisi kuukautta. Elias Halonen toteutti valamistyöt Pentti Papinahon toiveiden mukaisesti siten, että reliefin pinta jäi luonnonmukaiseksi.[156]

Pentti Papinahoa pidettiin tuolloin nuoremman sukupolven aktiivisimpana ja näkyvimpänä kuvanveistäjänä, jonka työt perustuivat arkkitehtonisiin sommitelmiin, muotokuviin sekä erilaisiin pienempiin tutkielmiin[157]. Papinahon lainalaista rytmiä pidettiin hänen tunnusmerkkinänsä. Hänen tasapainoinen hallintansa teki hänestä luotettavan kuvanveistäjän, jonka ei tarvinnut tyytyä neliösommitelmiin hallitakseen suurta pintaa. Useita diagonaaleja ja särmikkäitä pintoja sisältäviä Joutjärven kirkon reliefejä pidettiin rauhallisina ja rytmikkäinä, mikä toi teokseen aiheen vaatimaa dramaattisuutta. Reliefejä pidettiin uudessa kirkkokoristelussa samalla tavoin omaluokkaisena, kuin Kain Tapperin Oriveden kirkon alttaritaulua. Papinahon ideat olivat hyviä, varmaa rytmin käsittelyä ja kolmiulotteisuuden hallintaa.[158]

Joutjärven kirkko oli valmistunut jo vuonna 1962, mutta reliefit ja kirkonkellojen asennus jäi myöhemmälle. Juhannuspäivänä vuonna 1963 voidaan katsoa kirkon urakka loppuun suoritetuksi, sillä ennen juhannuspäivän jumalanpalvelusta paljastettiin reliefit sekä otettiin käyttöön kellotapulin kolme kelloa.[159]

156 Kuvanveistokilpailun urakkasopimus 1962
157 Selin, lehtiartikkeli
158 O.H, lehtiartikkeli
159 Sillanpää, asiakirja

Pentti Papinahon reliefisarja sisältää myös kirkkosalin vieressä ulkona olevan pronssisen reliefin. Kuva: Lahden seurakunnat.

Pentti Papinaho suunnitteli massiivisen pronssireliefin, joka luo kirkkosaliin ja reliefin läheisyyteen alisteisen tunnelman. Kuva: Eetu Salminen 2024.

5.7 Muutokset ja korjaustyöt

Joutjärven kirkon muutokset ovat eri vuosikymmenien aikana tehtyjä, suurilta osin pienimuotoisia korjauksia, joilla on pyritty parantamaan rakennuksen kuntoa ja käytännöllisyyttä. Muutokset eivät ole muuttaneet rakennuksen arkkitehtuuria oleellisesti, mutta paikoin rakennuksen tilojen luonne ja alkuperäisyys on muutosten myötä muuttunut ja kärsinyt. Kirkon ulkoarkkitehtuuri on pysynyt lähes alkuperäisessä asussa.

Ensimmäisiä muutostöitä tehtiin 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla, jolloin muutokset keskittyivät pääosin kylmiin kellaritiloihin. 1990-luvulla kirkkoon tehtiin valaisinmuutoksia ja vuosina 2004–2006 kirkossa toteutettiin suurempi peruskorjaus, jolla pyrittiin parantamaan kirkon teknistä kuntoa.

Arkkitehtitoimisto Ojonen-Sipponen-Teerenmaa Oy tekemien piirustusten perusteella vuonna 1982 Joutjärven kirkkoon tehtiin muutostöitä kirkkosalin alla olevaan kylmään kellarikerrokseen. Aikaisemmin tilat olivat olleet kylmiä käyttämättömiä tiloja, missä kulki tekniikkaa. Vuoden 1982 piirustusten perusteella kirkon päärappusten julkisivuun tehtiin oviaukko, josta järjestettiin kulku rappusten alla olevaan kylmään tilaan. Rappusten ja pihakannen alle tehtiin kylmä varastotila sekä talomiehen varasto. Lisäksi lämpimään kellarikerrokseen tehtiin väestönsuojaan kerhohuonetiloja.

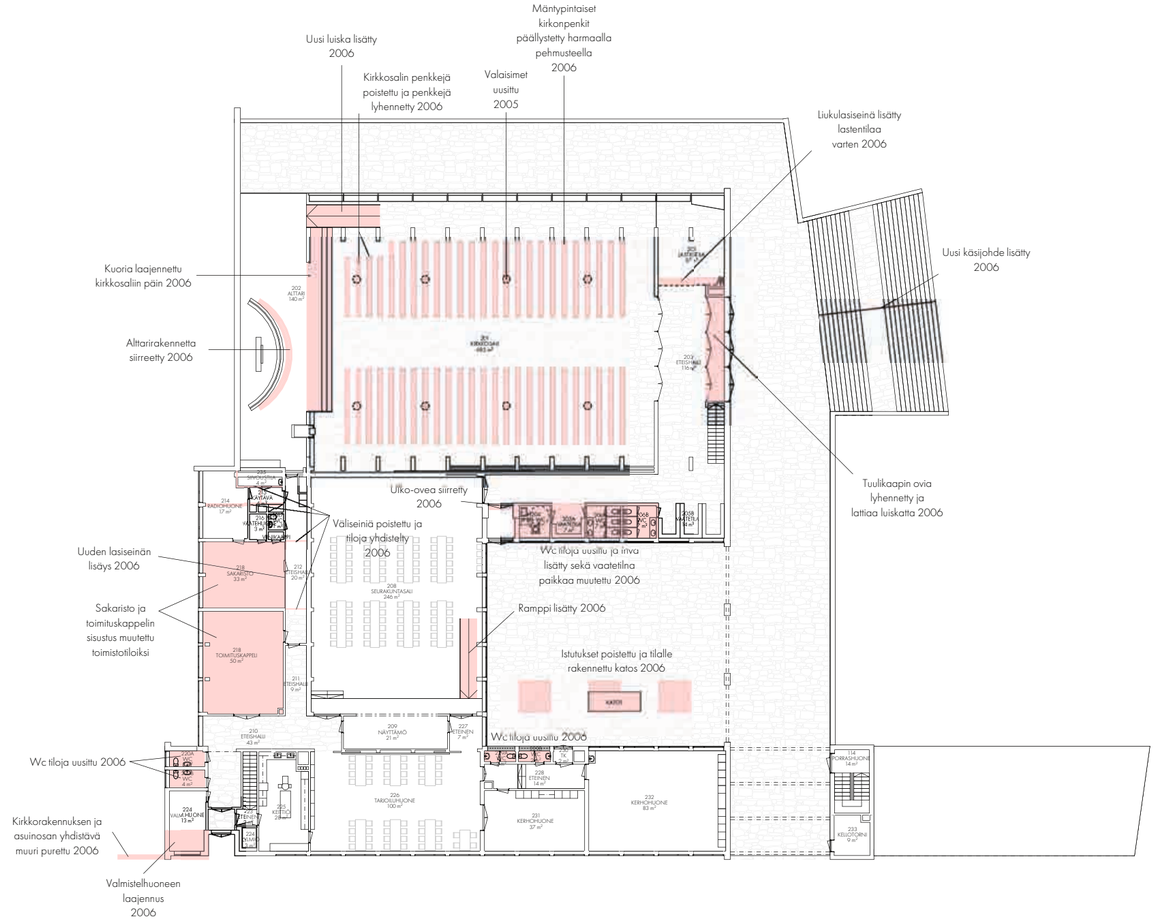
1990-luvulla Joutjärven kirkon valaisimia uudisteen Heikki Turusen suunnittelemilla ja kirkkoon saatiin myös Helmi Vuorelman suunnittelemat kirkkotekstiilit.

Joutjärven kirkon suurin korjaus toteutettiin vuosina 2004–2006. Vuonna 2003 teetetyn kuntotutkimuksen perusteella perustusten ja kellarikerrosten korjaustoimenpiteet olivat välttämättömiä terveellisyyden ja turvallisuuden takaamiseksi. Kellarikerroksen maanpaineseinien vedeneristystä parannettiin sekä rakennuksen salaojitukset korjattiin ja maanvastaiset rakenteet kuivattiin. Myös pihakannen vedeneristeet uusittiin ja sadevedet johdatettiin paremmin vesikatolta sadevesikaivoihin. Vuosien 2004–2006 korjauksessa kellarikerroksen tiloja muutettiin hiukan purkamalla väliseiniä ja yhdistelemällä tiloja. Pihalla sijainnut kivimuuri oli suunniteltu korjattavaksi, mutta se päätettiin lopulta purkaa. Julkisivujen luonnonkivilaattoja oli paikoin irtoillut, mitkä korjattiin.[160]

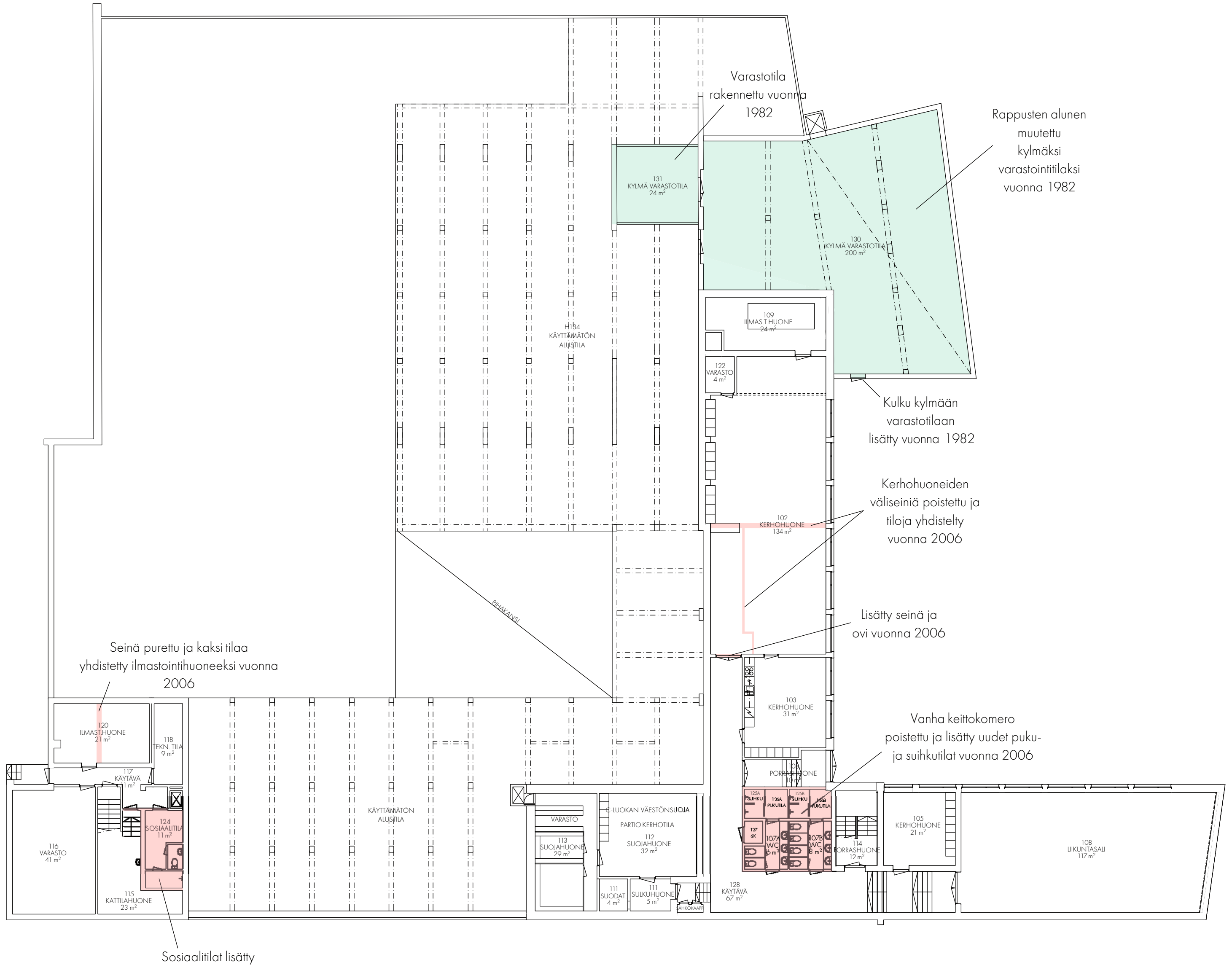
Ensimmäisen kerroksen rakennusosissa korjattavaa oli huomattavasti vähemmän. Tiiliseinissä oli paikoin halkeamia, jotka korjattiin. Vesikaton pellityksiä, räystäitä ja liittymädetaljien kunnostettiin ja sadevesikourut sekä syöksytorvet uudistettiin. Kellotornin betonirakenteita kunnostettiin paikkaamalla ja pinnoittamalla. Kuntotutkimuksessa todettiin myös, että kirkon betonirakenteet olivat pääosin tiiviitä ja tasalaatuisia, ja että betonimassan työaikainen tiivistys oli suhteellisen onnistunut.[161]

Kirkon rakenteiden korjaamisen lisäksi haluttiin parantaa kirkkosalin akustiikkaa, jota oli tutkittu jo vuosina 1993–1994 arkkitehtitoimisto Alpo Halmeen johdolla. Kaiunta-aika kirkkosalissa oli todettu liian lyhyeksi, jonka vuoksi sisäkattomateriaaleja oli korjattava kaiun pidentämiseksi. Arkkitehtitoimisto Vuorelma arkkitehdit Oy teki suunnitelmat katon akustiikan parantamiseksi maaliskuussa 2005. Kirkkosalin vanhan sisäkaton päälle rakennettiin uusi akustiikkarakenne ja uusi lautaverhous siten, että alkuperäinen ilme säilyi. Sisäkatto laskeutui alemmaksi muutamia kymmeniä senttejä. Samassa yhteydessä kirkkosalin mäntypintaiset penkit päällystettiin. Kattoon asennettiin samalla uudet katosta roikkuvat valaisimet. Kirkkosalin alttarialuetta suurennettiin ja muutamia penkkirivejä poistettiin sekä esteettömyyttä parannettiin alttarialueelle tehdyllä luiskalla. Kirkon luoteisjulkisivuun tehtiin pieni laajennus, jossa valmisteluhuonetta laajennettiin noin kolmella neliöllä.[162]

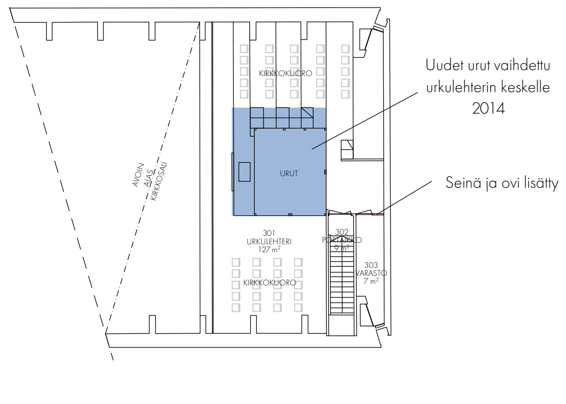
160 Kuntotutkimus 2004
161 Kuntotutkimus 2003
162 Asiakirja korjaustöistä 2004

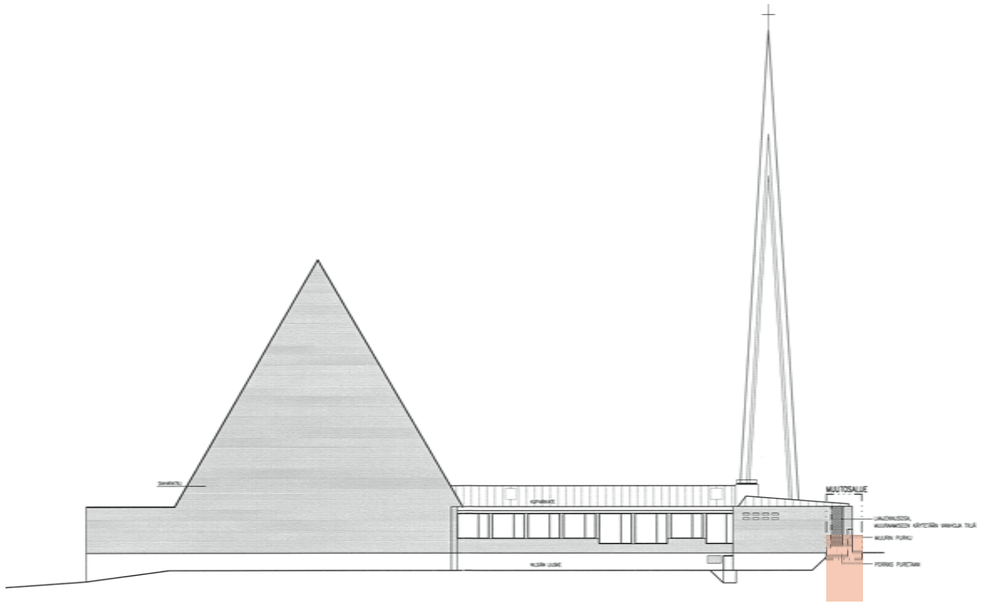
Joutjärven kirkon kirkkokerros. Kirkkokerroksen 2005 ja 2006 vuoden muutokset ja muutosalueet kuvattu punaisella. Kuva: Eetu Salminen 2024.

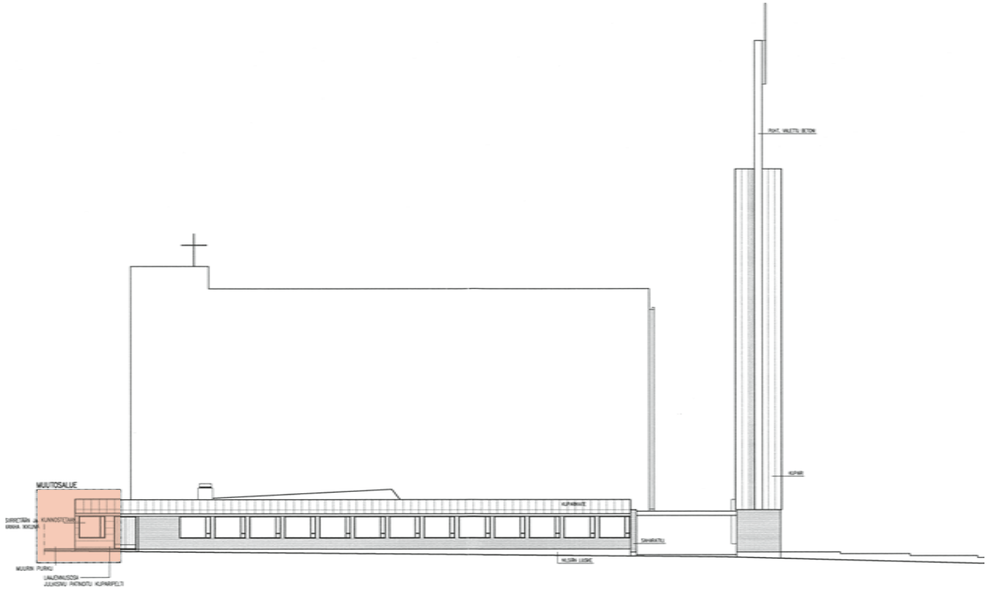
Joutjärven kirkon pohjakerros. Kellarikerroksen vuoden 2006 muutokset ja muutosalueet kuvattu punaisella sekä vuoden 1982 muutokset ja muutosalueet vihreällä. Kuva: Eetu Salminen 2024.

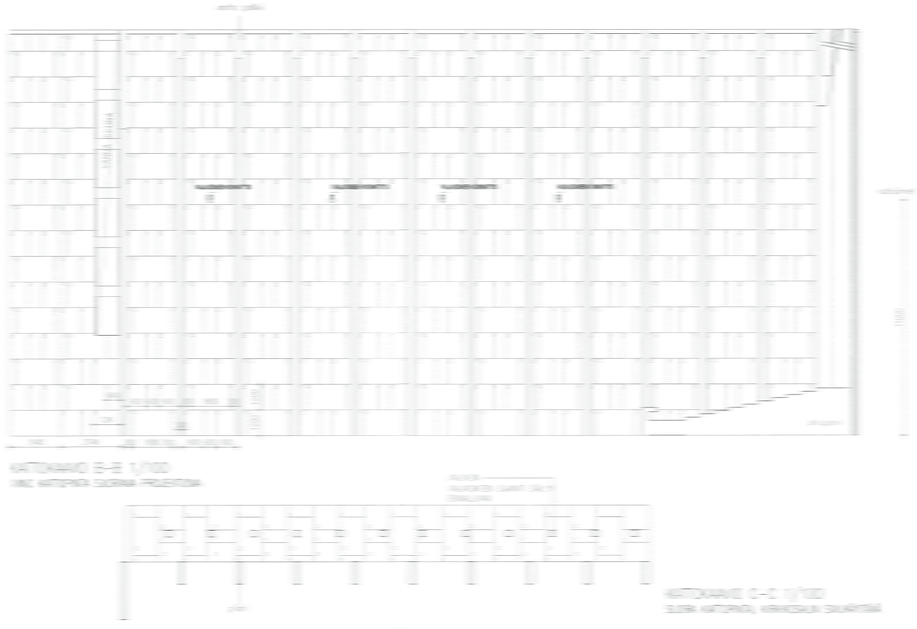
Joutjärven kirkon lehterikerros. Lehterikerroksen vuoden 2014 muutokset ja muutosalueet sinisellä. Kuva: Eetu Salminen 2024.

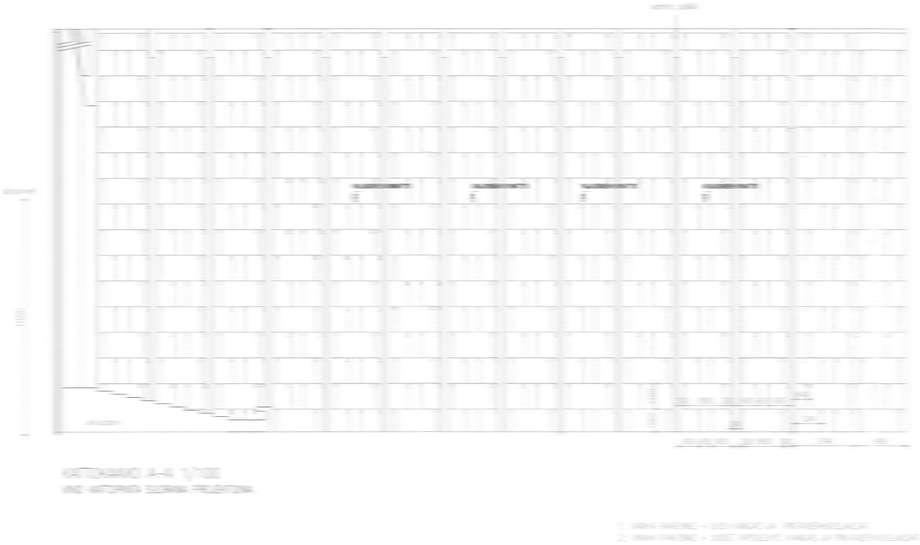
Joutjärven kirkon julkisivu koilliseen. Koillisjulkisivuun kohdistui pieni muutos vuonna 2005, kun matalaan siipiosan tehtiin pieni laajennus. Kuva: Lahden seurakunnat.

Joutjärven kirkon julkisivu luoteeseen. Luoteisjulkisivuun kohdistui myös pieni muutos vuonna 2005, kun matalan siipiosan tehtiin pieni laajennus ja asuinrakennuksen sekä kirkon välinen muuri purettiin. Kuva: Lahden seurakunnat.

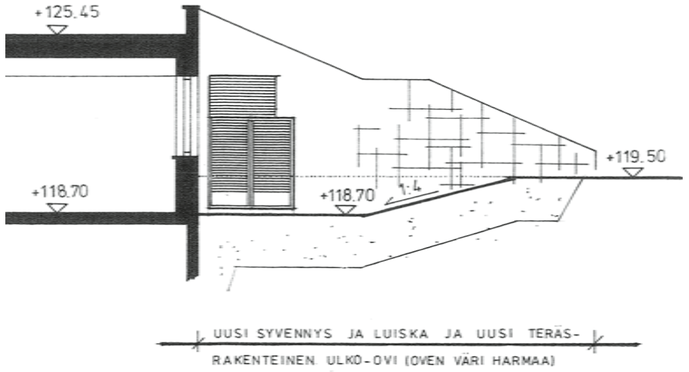

Joutjärven kirkon kirkkosalin akustiikka koettiin puutteelliseksi, jonka takia sitä parannettiin lisäämällä kirkkosalin kattoon uusi akustiikka kerros vanhan rakenteen päälle. Kuva: Lahden seurakunnat.

Kirkkosalin sisäkatto kasvoi sisäänpäin muutamia kymmeniä senttejä, mutta säilytti alkuperäisen ilmeensä. Kuva: Lahden seurakunnat.

Kirkon pääportaiden julkisivuun kohdistui myös pienimuotoinen muutos, kun siihen lisättiin kirkkosalin alle johtaviin huoltotiloihin ovi. Kuva: Lahden seurakunnat.

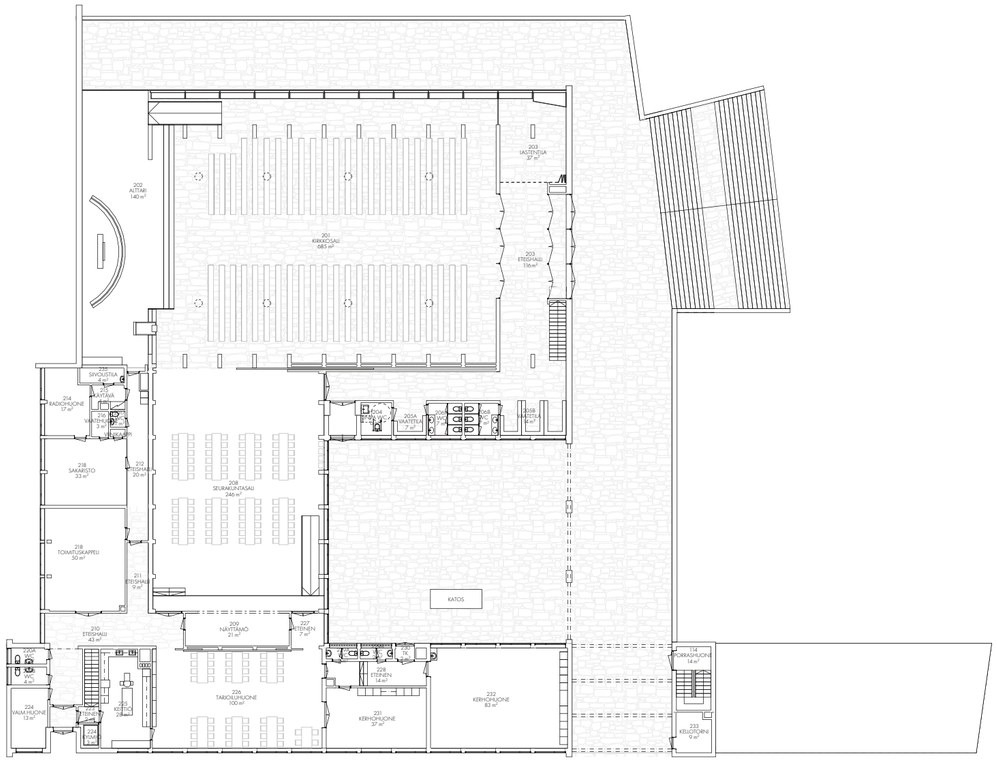
Matalan siipiosan laajennus on onnistuttu tekemään hyvin huomaamattomasti, sillä laajennuksessa käytettiin vanhoja osia kuten alkuperäistä ikkunaa. Hiukan erisävyiset tiilet julkisivussa kuitenkin paljastava laajennuksen rajan. Kuva: Eetu Salminen 2024.

5.8 Joutjärven kirkon säilyneisyys

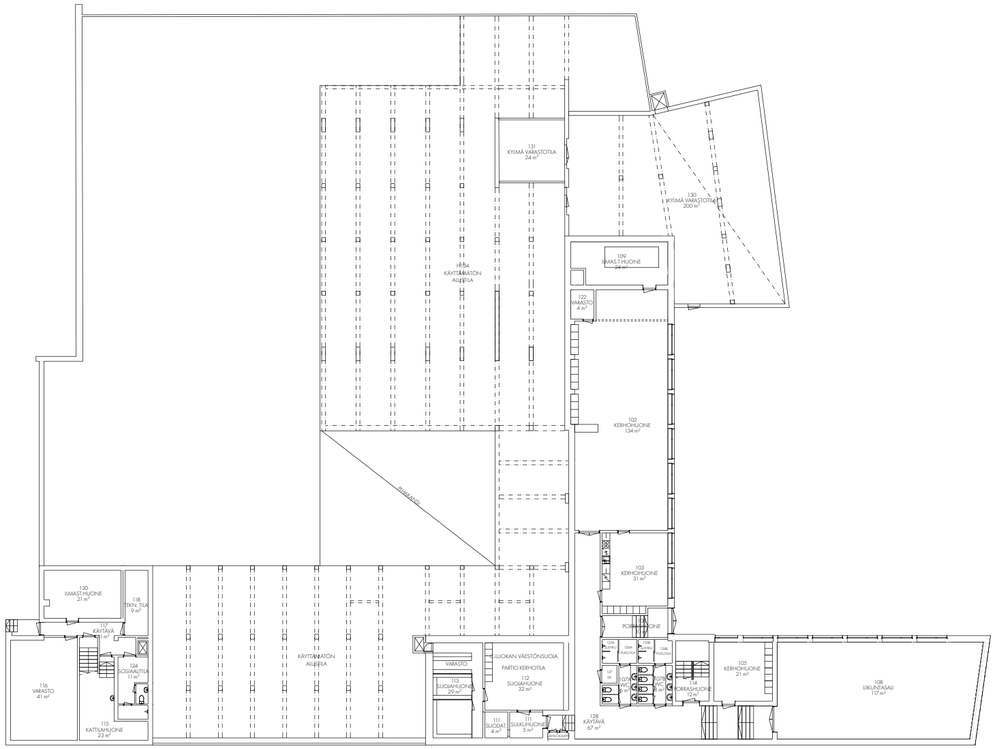
Joutjärven kirkon rakentamisen jälkeen eri vuosikymmeninä tehdyt korjaustoimenpiteet eivät ole muuttaneet Joutjärven kirkon arkkitehtuuria oleellisesti, mutta ne ovat kuitenkin vääristäneet Unto Ojosen, Olavi Liedon ja Lisa Johansson-Papen alkuperäisiä ideoita ja suunnitelmia. Pitkä tiilimuuri kuvasti vanhojen kirkkojen kivimuureja, alkuperäiset lattiavalaisimet antoivat tilaa katon arvokkaalle ja korkealle rakenteelle ja arkkitehtuurille. Kauniit, pelkistetyt ja yksinkertaiset lämminsävyiset mäntypintaiset penkit olivat kirkkosalin tärkeä osa. Penkit päällystettiin harmaalla nahkapintaisilla pehmusteilla, joka muutti ja latisti Olavi Liedon alkuperäisi suunnitelmia ja kirkkosalin kokonaistunnelmaa. Alttarialueen laajennukset rikkoivat kirkkosalin pelkistetyn symmetrian.

Sisätiloissa huonejakoon on tehty kuitenkin vähäisissä määrin muutoksia, joista suurin osa sijoittuu kellarikerroksen tiloihin. Kirkon ulkohahmo ja arkkitehtuuri on pysynyt lähes alkuperäisessä asussaan lukuun ottamatta pieniä muutoksia, kuten pääportaiden keskikaiteen lisäys, terassialueen istutusten poistaminen sekä pienen laajennusosan lisäys kirkon luoteisosaan. Suurin näkyvä muutos kirkon ulkoarkkitehtuurissa oli asuinrakennuksen ja kirkkorakennuksen yhdistävä pitkä kivimuuri, joka purettiin vuonna 2005.

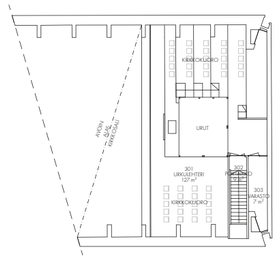
Ajantasapiirustukset

Joutjärven kirkon kirkkokerros 1:400. Kuva: Eetu Salminen 2024.

Joutjärven kirkon pohjakerros 1:400. Kuva: Eetu Salminen 2024.

Joutjärven kirkon lehterikerros 1:400.
Kuva: Eetu Salminen 2024.

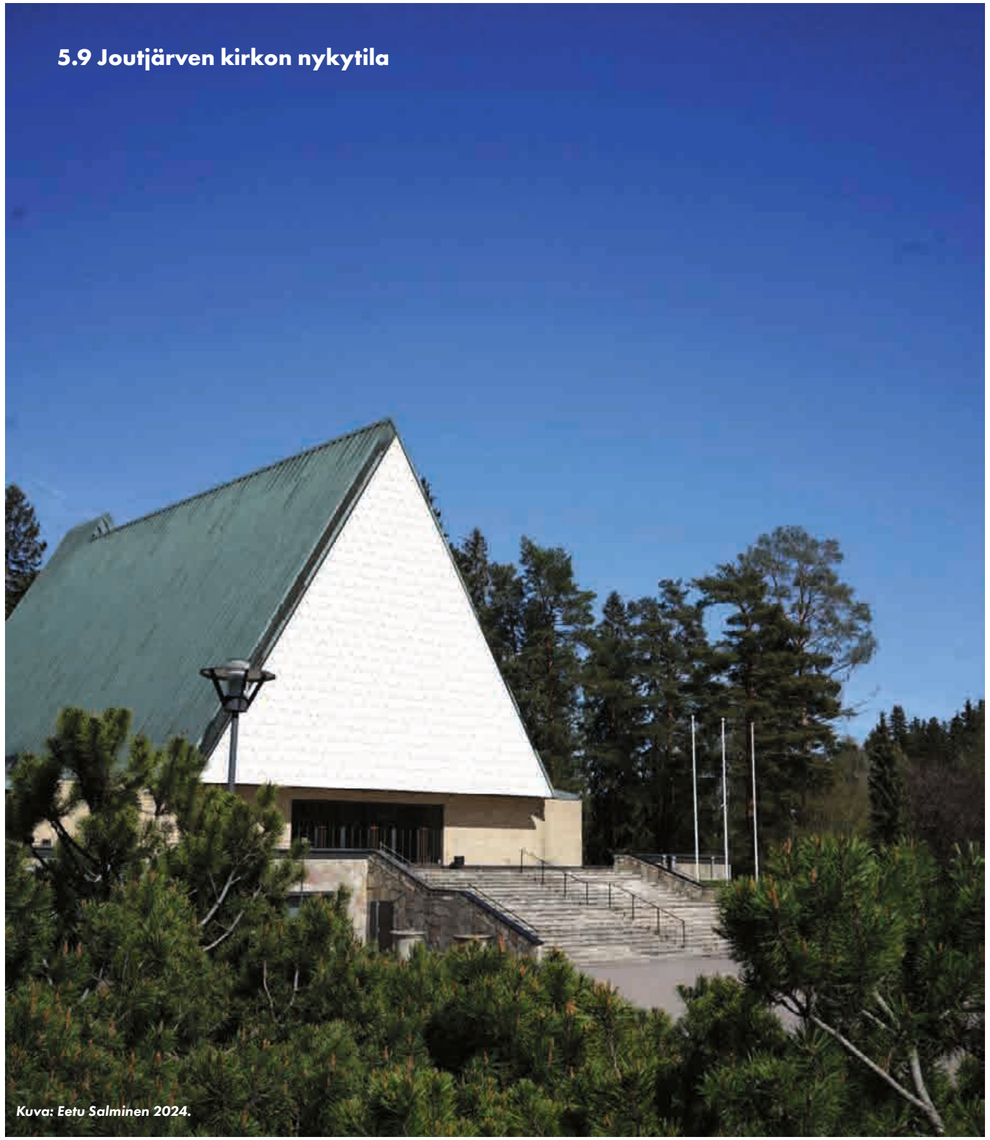

Vastavalmistunut Joutjärven kirkko vuonna 1962.
Kuva: Lahden museot.

Joutjärven kirkko 47 vuotta myöhemmin vuonna 2009.
Kuva: Tiina Rekola 2009, Lahden museot.

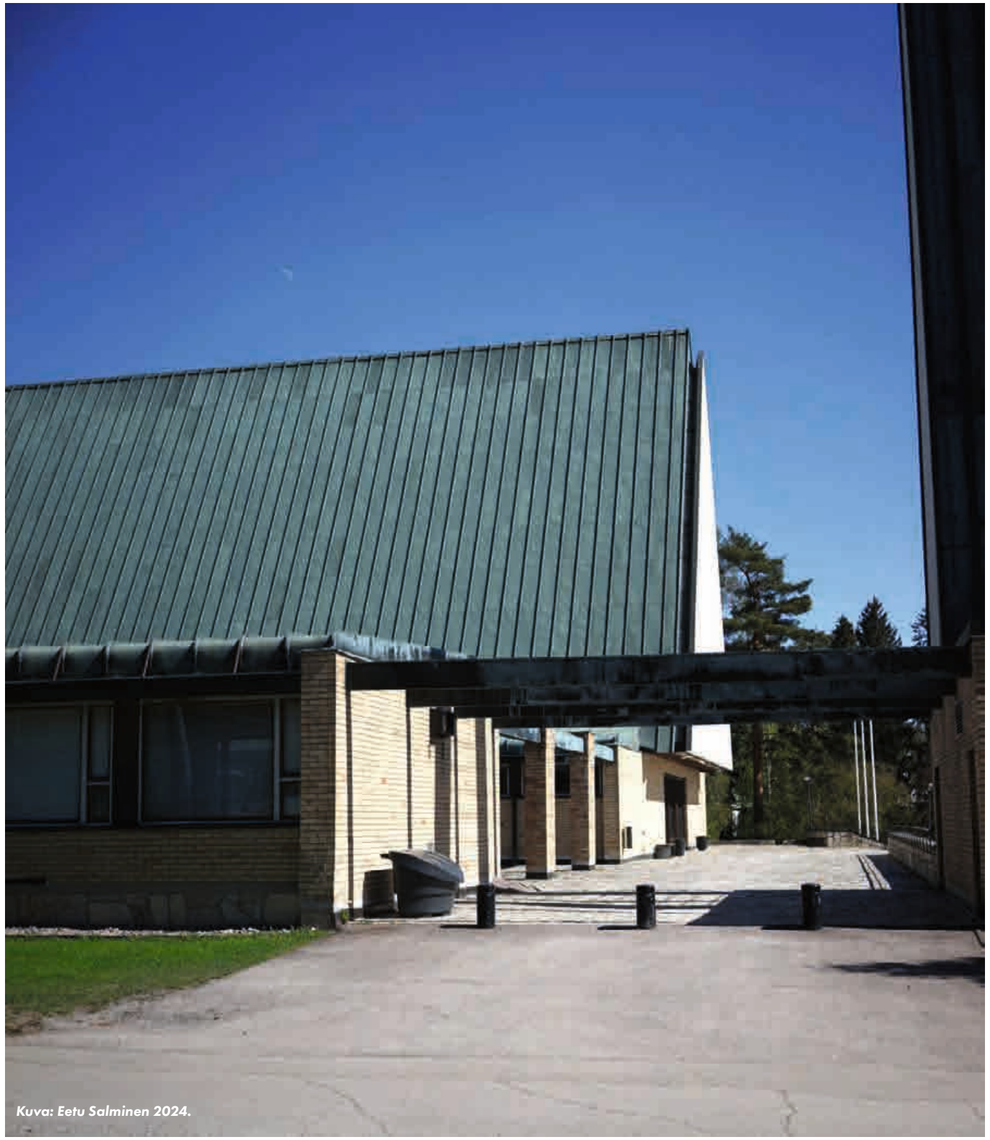
5.9 Joutjärven kirkon nykytila

Kuva: Eetu Salminen 2024.

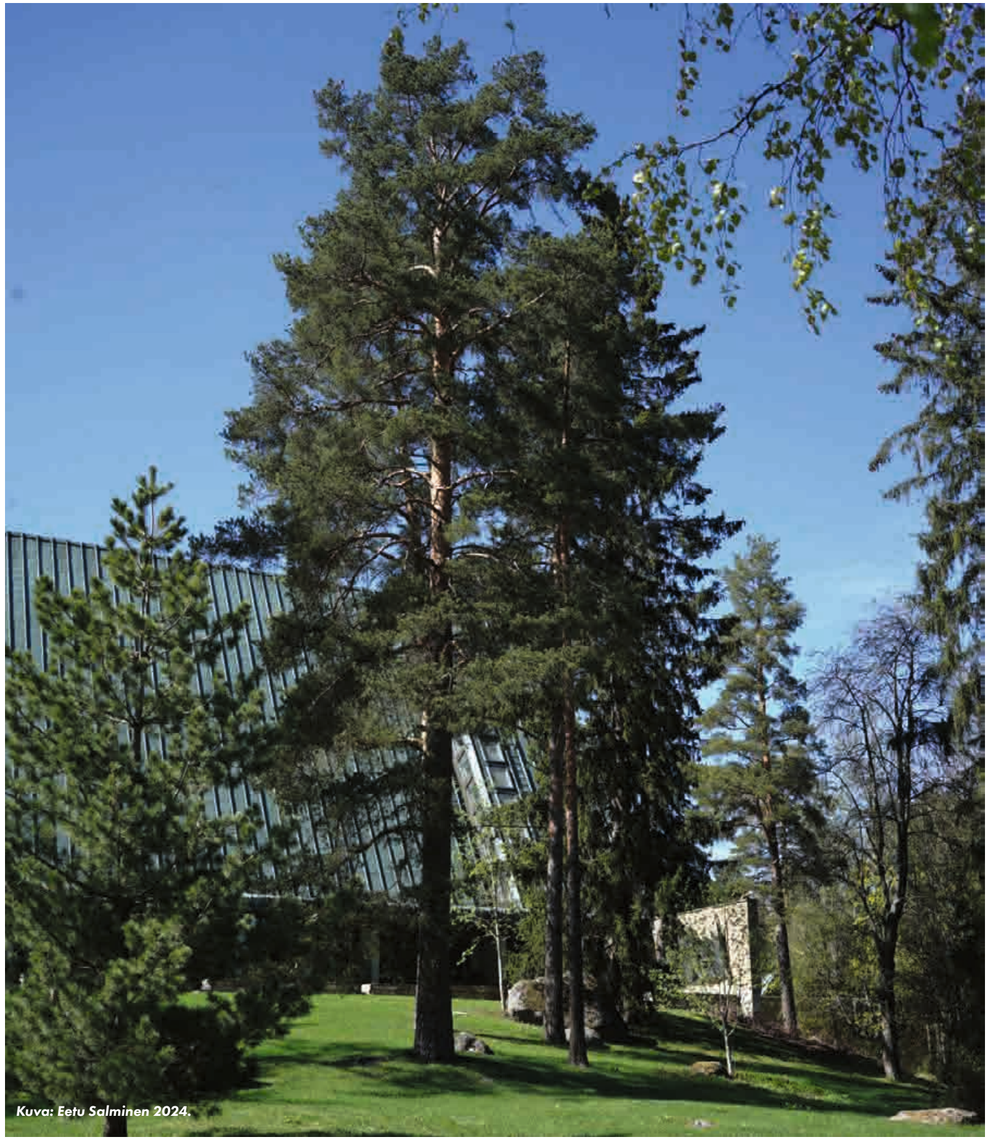
Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

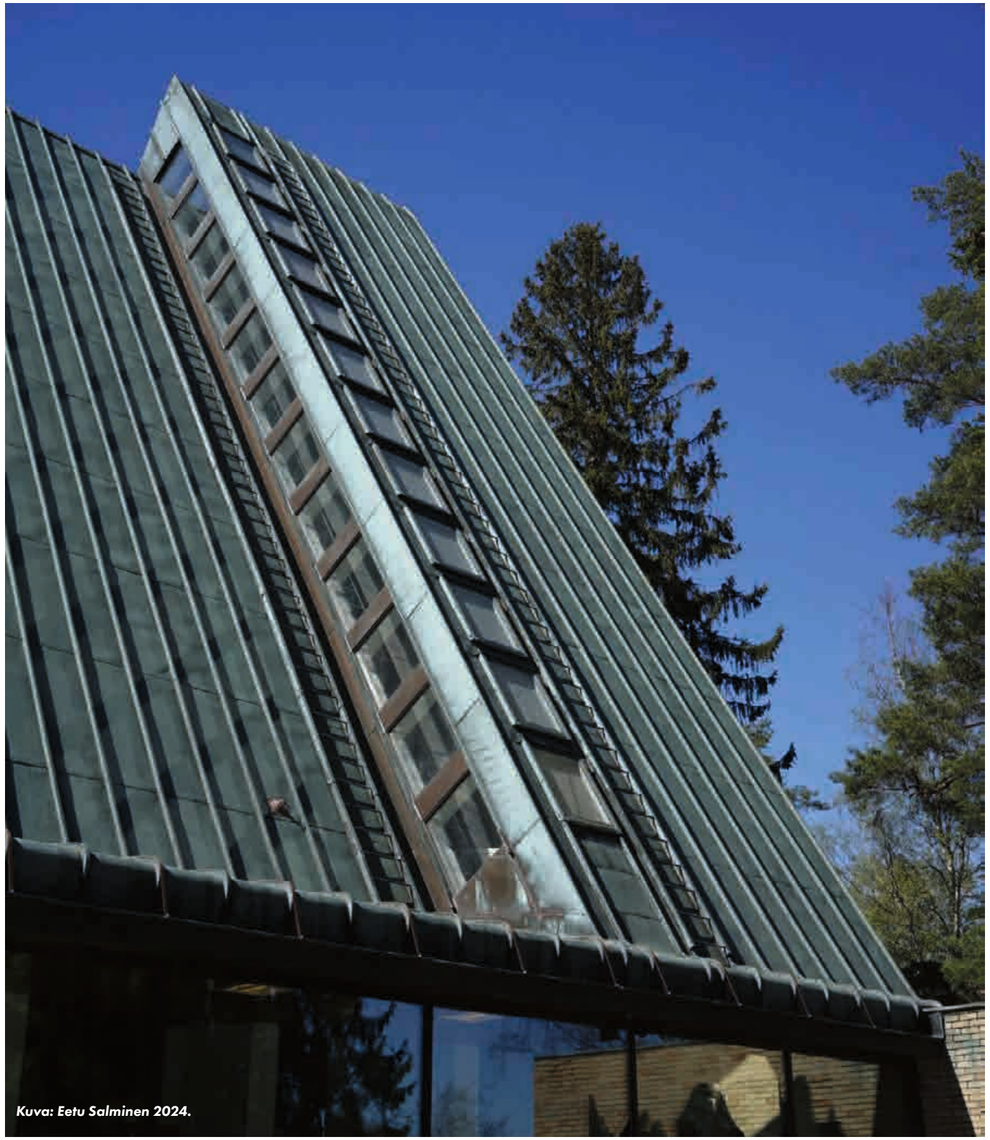
Kuva: Eetu Salminen 2024.

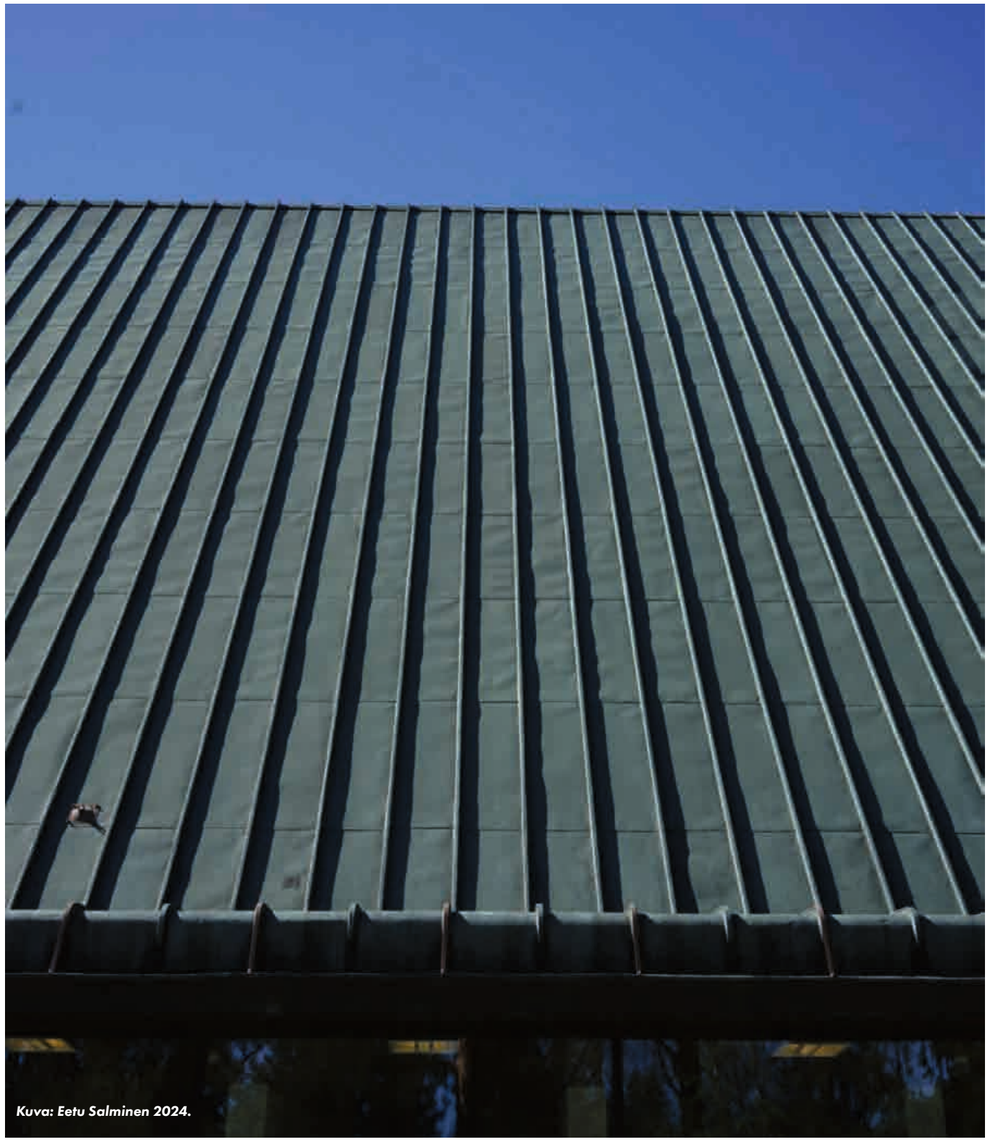
Kuva: Eetu Salminen 2024.

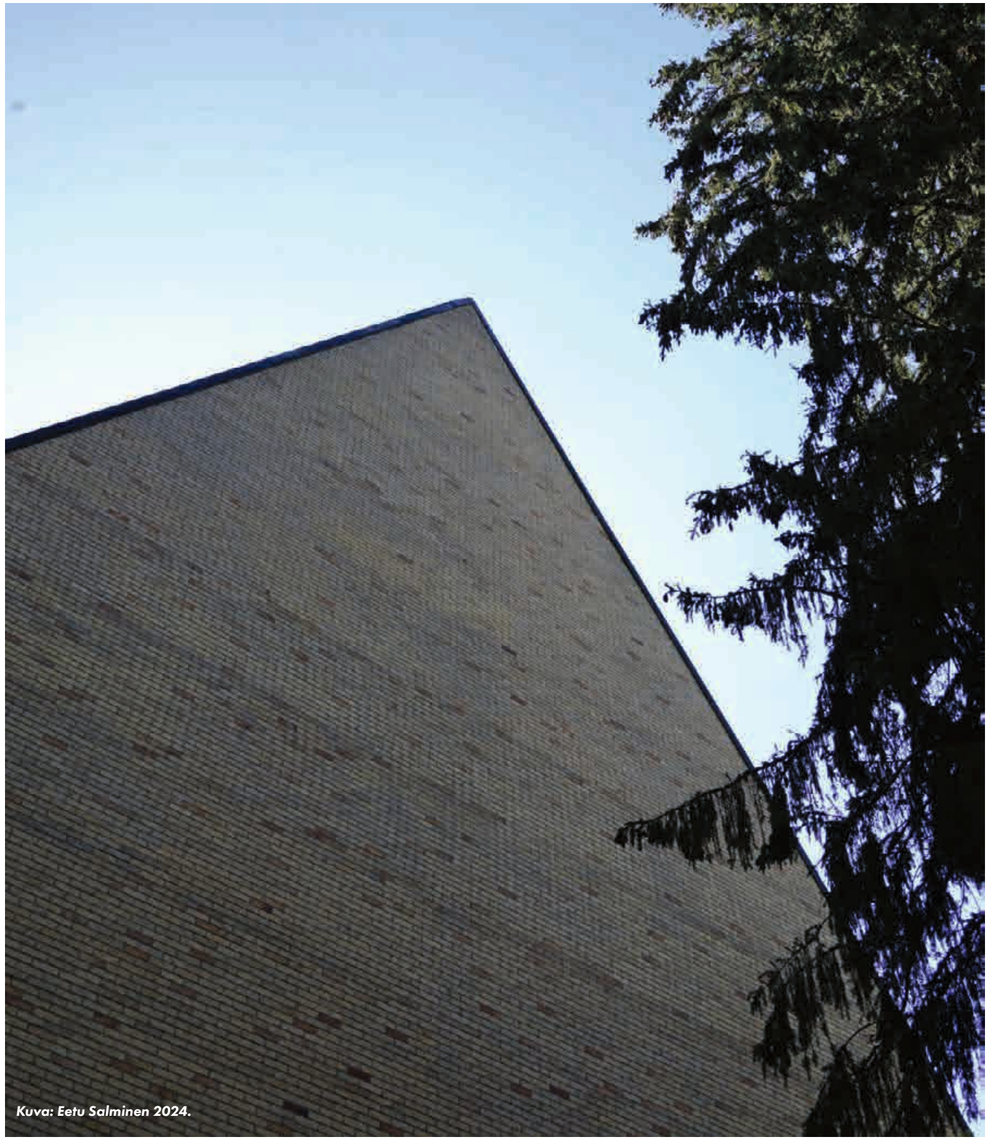
Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

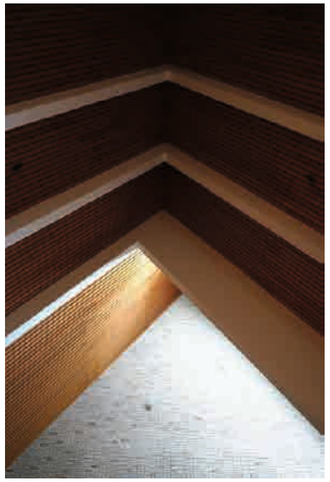

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

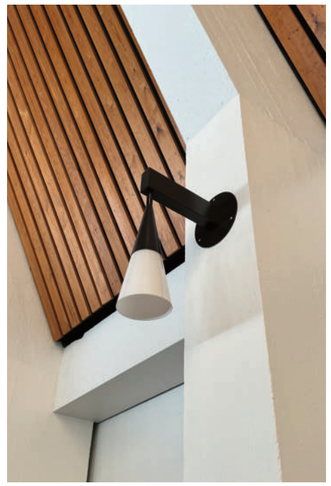
Kirkkosali 201

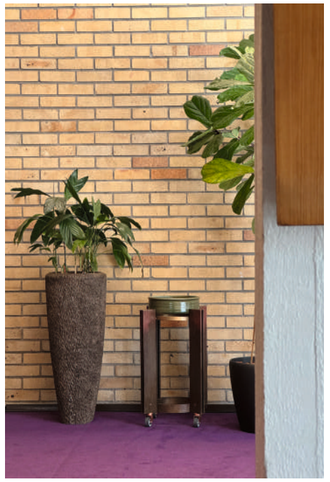

Joutjärven kirkon kirkkosali keväällä 2024. Kirkkosalia koristaa kauniit mäntypinnat, lisukekivilattia, korkea sisäkatto sekä alttarille kohdistuva luonnonvalo. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

Alttari 202

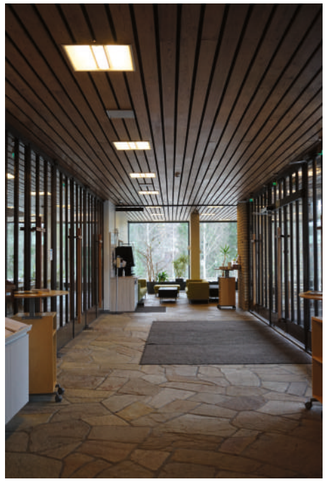

Kirkkosalin alttaria korostaa liturginen violetti väri, joka kuvastaa katumusta, odotusta ja parannusta. Violetti väri tulee esiin Olavi Liedon alkuperäisissä alttarisuunnitelmissa. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

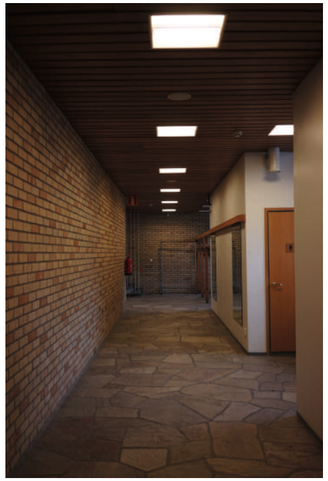
Eteishallli 203 Vaatetila 205B Lastentila 236

Kirkon eteishalli ja vaatetilat on pysynyt hyvin alkuperäisessä asussaan. Sisäänkäynniltä katsottuna eteishallin oikealle puolelle tehtiin vuonna 2005 Lastentila, joka muutti hiukan tilan rakennetta ja tunnelmaa. Lasiseinä on avattavissa kokonaan auki. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

Seurakuntasali 208

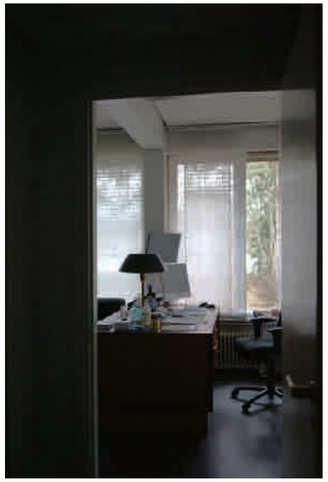

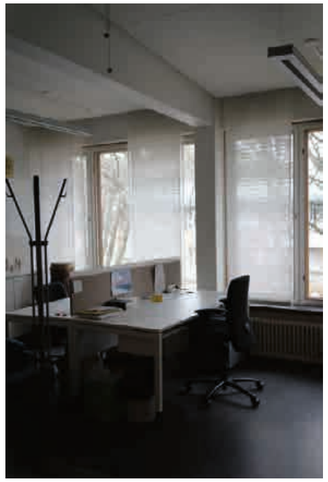
Seurakuntasali on säilyttänyt arvokkaan ilmeen. Yksi seurakuntasalin erikoisuuksista on suuri betoninen sähköllä siirrettävä seinä, jonka avulla tila saadaan yhdistettyä kirkkosaliin. Heikki Turunen suunnitteli seurakuntasaliin uudet valaisimet 1990-luvulla. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

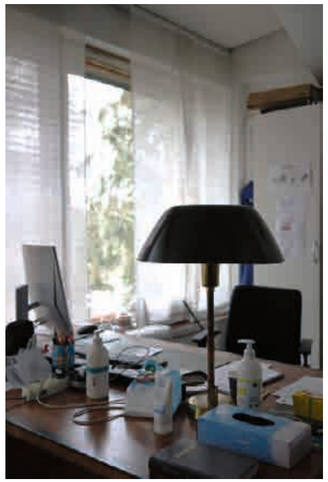
Radiohuone 214 Sakaristo 218

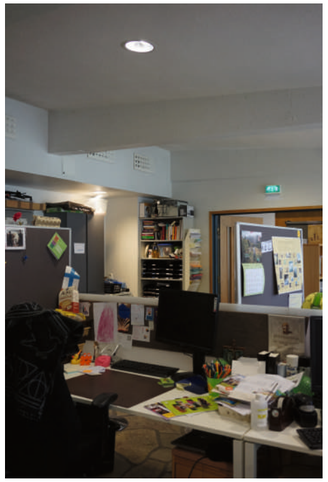

Radiohuonen on muutettu ajansaatossa toimistohuoneeksi ja sakariston sisustusta on muutettu. Vuonna 2006 sakaristoon lisättiin uusi lasiseinä, jossa on mäntypintaiset karmit ja ovi. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

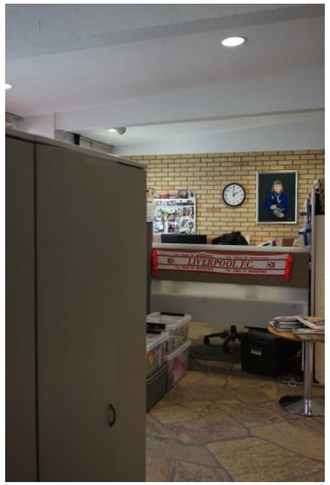
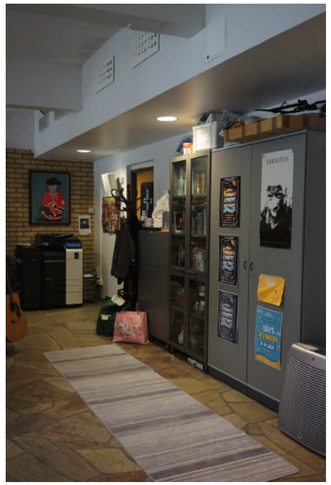

Toimituskappeli 219

Myös toimituskappelin alkuperäinen käyttötarkoitus on muuttunut. Nykyään tilassa on henkilökunnan työskentelytiloja.
Kuvat: Eetu Salminen 2024.

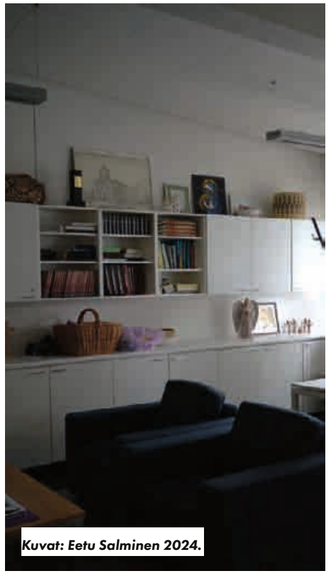
Toimituskappelin alkuperäinen ilme oli Unto Ojosen ja Olavi Liedon tarkkaan harkittu kokonaisuus. Sisäkatto koostui puurimoista, missä oli valaisinputket. Toimituskappelin penkit sijaitsevat nykyyän lehterikerroksella. Kuva: Lahden seurakunnat.

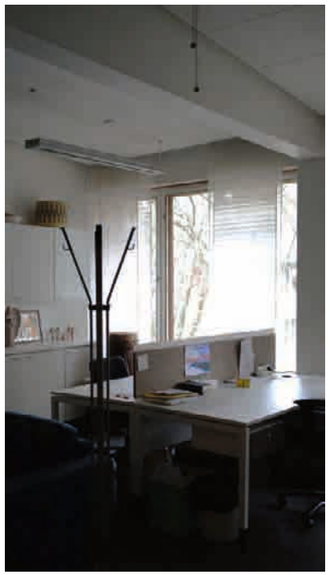

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Sakariston sisustus on aikoinaan ollut huomattavasti pelkistetympi. Kuvat: Lahden seurakunnat.

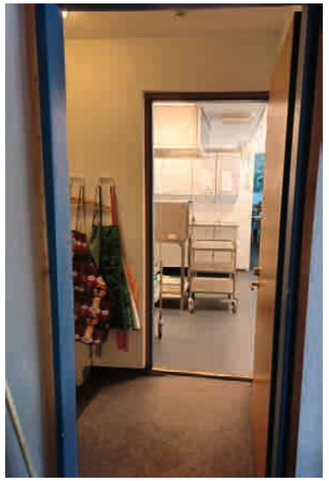

Kuvat: Eetu Salminen 2024.

Valmisteluhuone 221 Keittiö 225

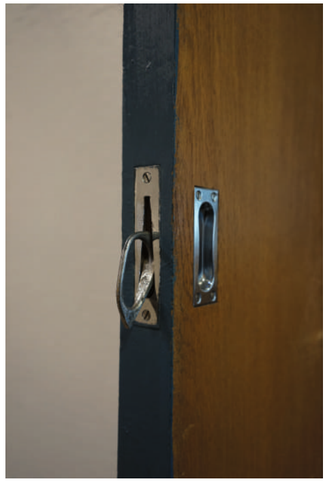

Valmisteluhuonetta laajenneettiin Ilmarisentien suuntaan vuonna 2006. Keittön eteisessä on säilyt alkuperäiset ovet.
Kuvat: Eetu Salminen, Outi Kalenius 2024.

Tarjoiluhuone 226

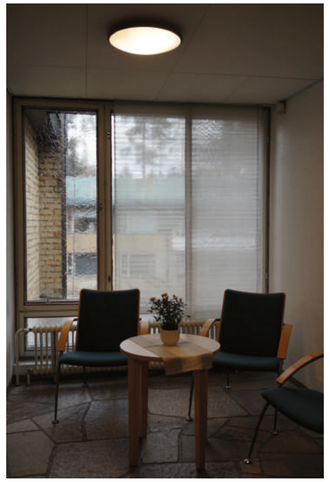

Tarjoiluhuoneessa on säilynyt paljon alkuperäisiä materiaaleja ja detaleja. Ikkunan alusissa ja ovissa on käytetty tehokeinona niin sanottua Ojosen sinistä. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

Eteinen 228

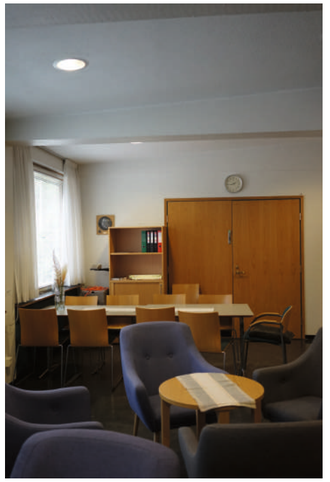
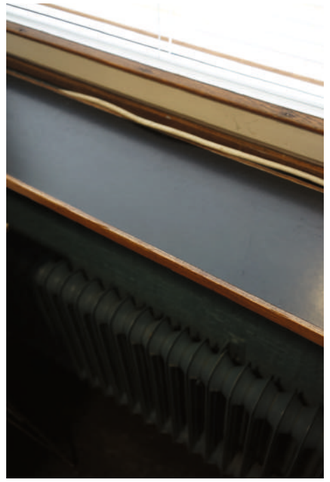

Matalan siipiosan eteisaulassa on myös säilynyt paljon alkuperäisiä materiaaleja. Sisäkattoa on kuitenkin muutettu ajansaatossa.
Kuvat: Eetu Salminen 2024.

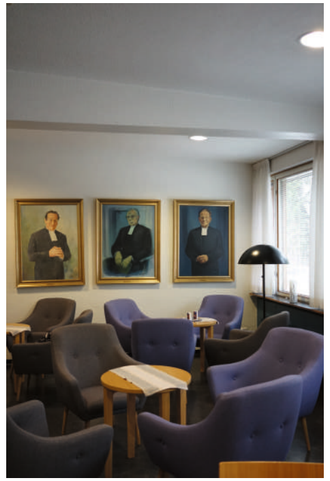

Kerhohuone 231

Kerhohuoneen materiaaleissa toistuu Unto Ojoselle tyypilliset materiaalit ja värit. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

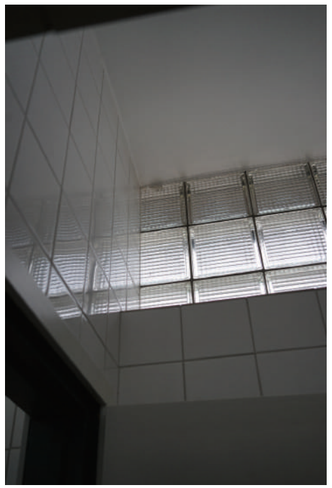
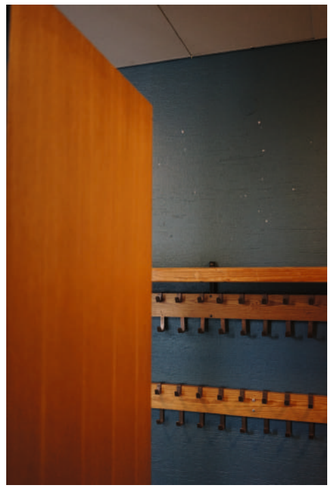

Eteinen 228 WC 229A WC 229B

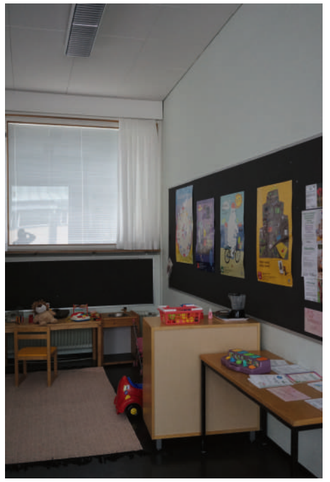
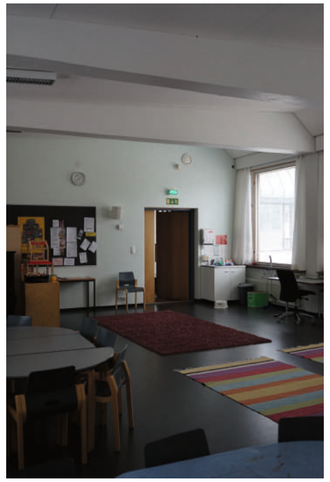

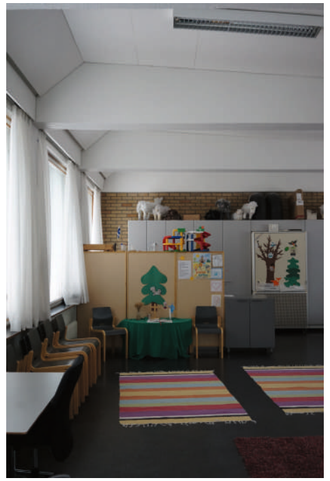
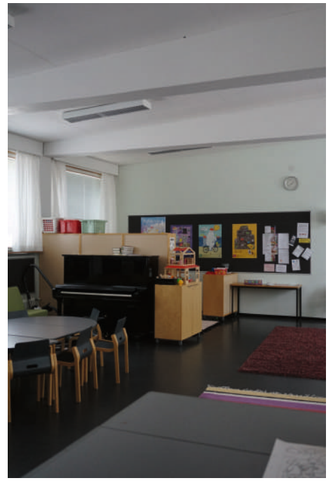
Matalan siipiosan toisessa eteisessä on myös käytetty laadukkaita materiaaleja kuten messinkisiä kaiteita. Wc-tilat on remontoitu 2000-luvulla. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

Rippikoulusali 232

Rippikoulusalissa on nykyään tilat, jotka ovat suunnattu lapsille ja nuorille. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

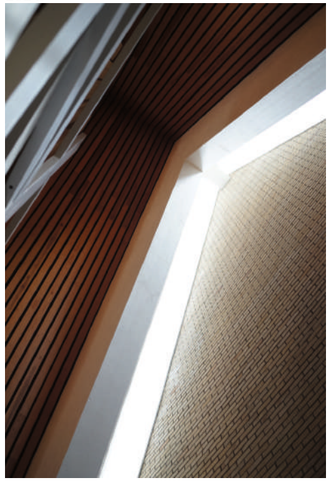
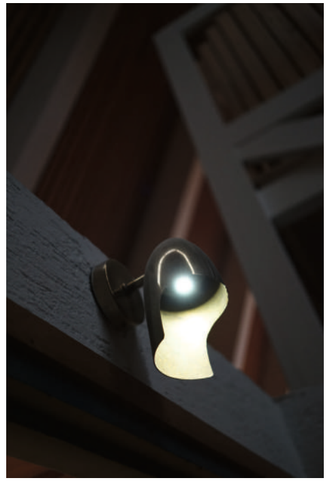
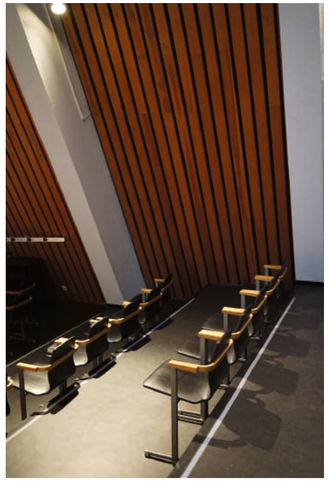

Urkulehteri 301

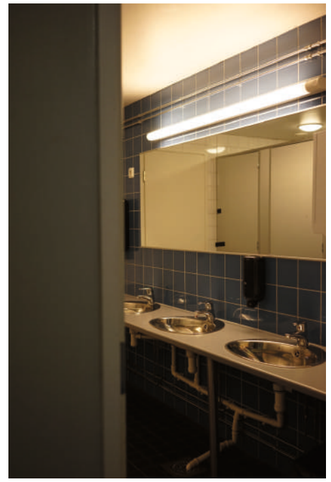

Urkulehterille tehtiin vuonna 2014 uudet urut, jotka on keskitetty urkulehterin keskelle. Ennen urkulehterillä oli huomattavasti pienemmät urut, jotka sijaitsi lehterin oikealla puolella alttarilta katsottuna. Tilassa on alkuperäisiä valaisimia ja toimituskappelin alkuperäiset tuolit. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

WC-tilat

Joutjärven WC-tiloja uudistettin 2000-luvulla. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

Kerhohuone 102

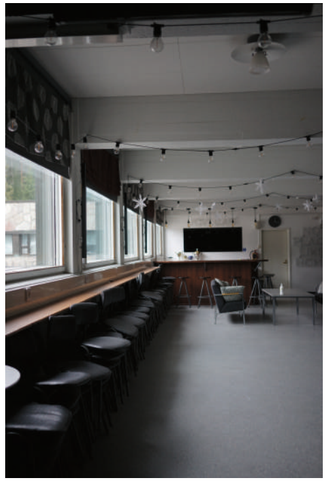

Matalan siipiosan kerhohuoneet ovat suunnattu nuorisotoiminnalle. Tiloja on uudistettu 2000-luvulla. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

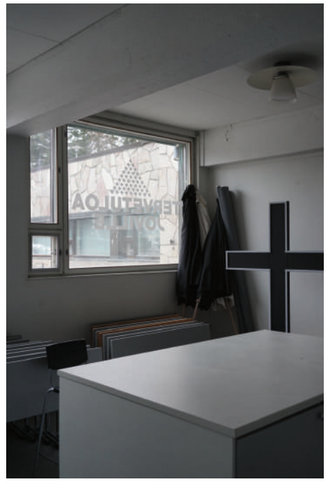

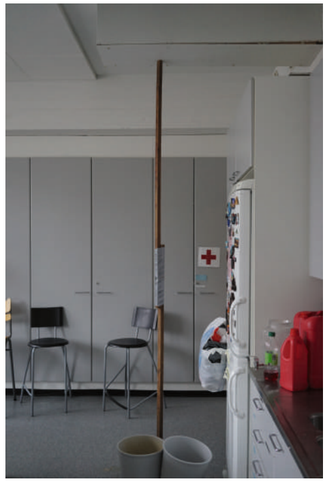

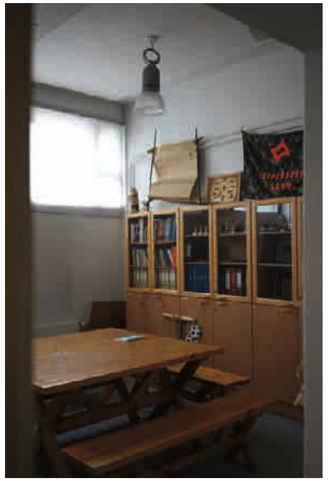
Kerhohuone 103 Kerhohuone 105

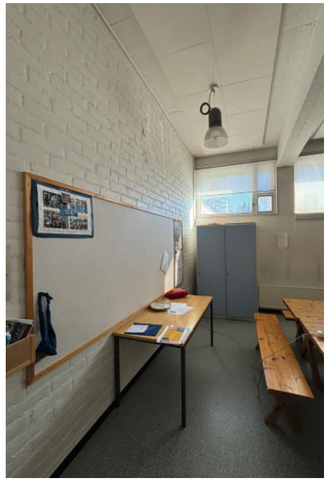

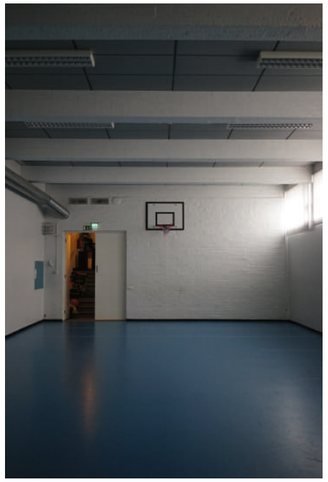
Kerhohuoneeseen 103 on tehty keittiötila nuorille. Kerhohuone 105 toimii partiolaisten tilana. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

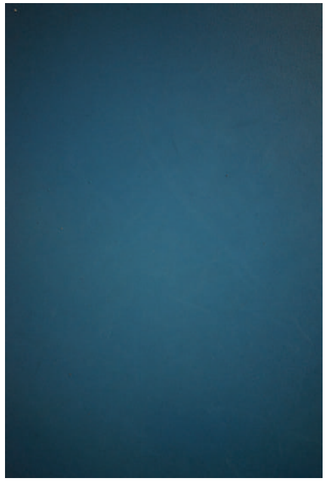
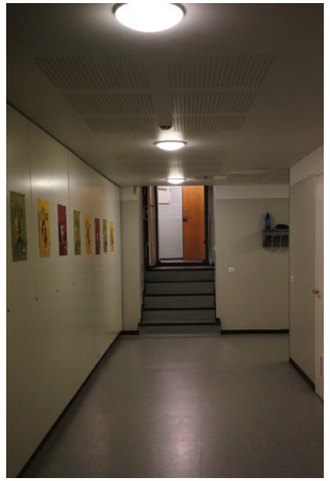
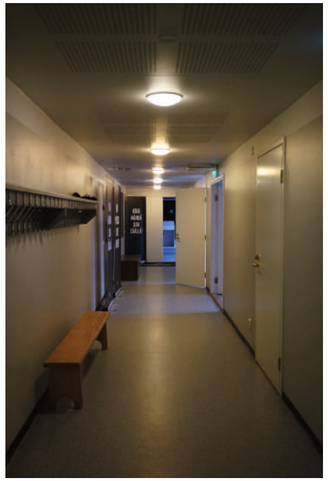

Liikuntasali 106 Käytävä 128

Liikuntasalissa on ollut nuorille suunnattua liikunnalista toimintaa. 2000-luvun alussa liikuntasalin maanvastaisten seinien vedeneristystä parannettiin. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

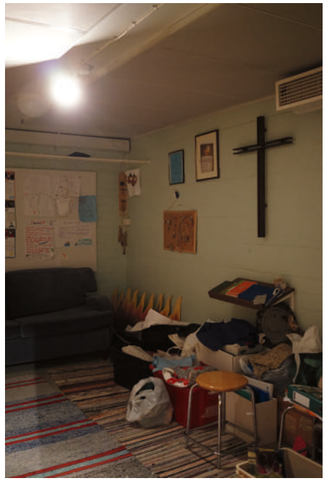

Sulkuhuone 111 Suojahuone 112 Suojahuone 113

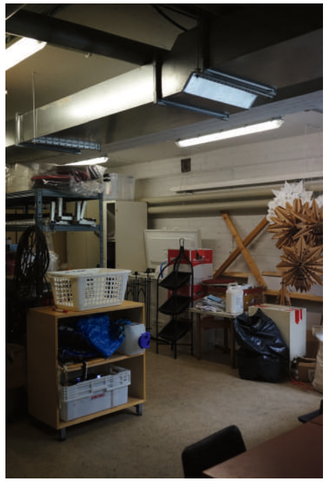
Kirkon väestönsuojatilat toimivat partiolaisten kerho- ja säilytystiloina. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

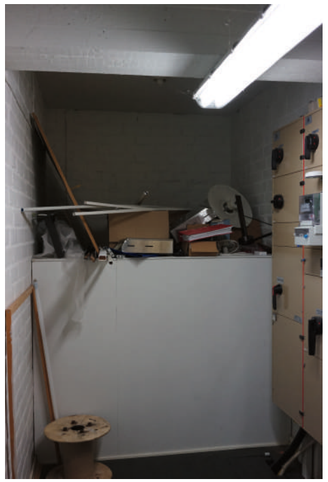

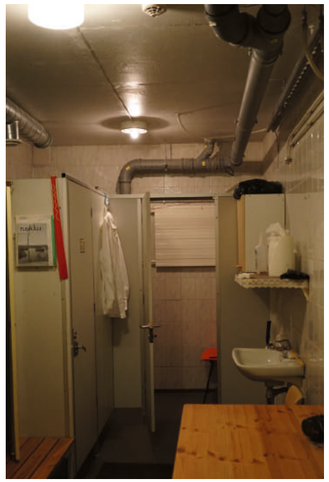
Kattilahuone 115 Varasto 116 Tekninen tila 118 Ilmastointihuone 120 Sosiaalitilat 124

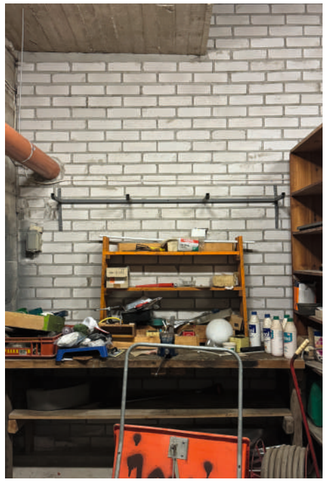

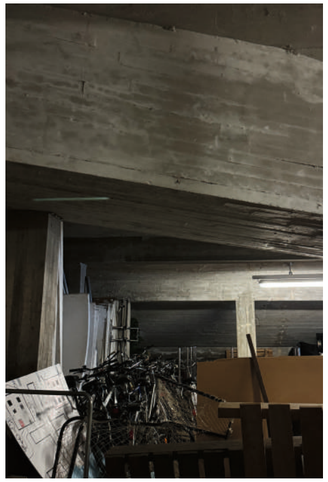
Kirkon teknisiä tiloja sekä varastoja. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

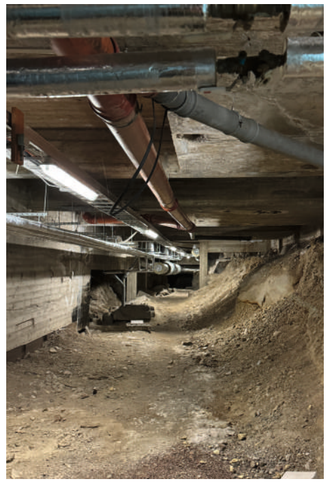

Kylmävarastotila 130 Kylmävarastotila 131 Käyttämätön alustila

Kylmä maanalainentila on otettu osittain käyttöön varastotiloiksi. Kuvat: Eetu Salminen 2024.

6 Johtopäätökset ja Joutjärven kirkon merkitys

Unto Ojosen merkittävin työ, Joutjärven kirkko ilmentää hänen osaamistaan ja näkemystään arkkitehtina. Hän oli erittäin tuottelias arkkitehti, jonka intohimo arkkitehtuuria ja rakennettua ympäristöä kohtaan näkyy lukuisina suunnitelmina ympäri Suomea. Joutjärven kirkko ei ole pelkästään 1900-luvun jälkipuoliskon tavanomainen kirkkorakennus, vaan se kuvastaa valtakunnallisesti muuttunutta kirkkoarkkitehtuuria, ja siinä yhdistyvät modernit arkkitehtoniset ja rakennustekniset piirteet. Kirkon suunnittelussa näkyvät myös vaikutteet keskiaikaisista ja jälleenrakennuskauden kirkoista. Näin Joutjärven kirkko katsoo tulevaisuuteen, nojautuen samalla entisajan perinteiseen kirkkoarkkitehtuuriin.

Kirkon uudistunut aikakausi näkyy erityisesti uudenlaisten tilojen suunnittelussa. Monikäyttöiset tilat kirkkosalin lisäksi, kuten nuorisolle suunnatut tilat osoittavat, kuinka kirkko mukautui seurakunnan jäsenten muuttuviin tarpeisiin. Modernit tilat ja käytännöt tuovat esiin seurakunnan kyvyn sopeutua ja kehittyä ajan mukana, tarjoten samalla tilaa perinteiselle kirkon toiminnalle, minkä vuoksi Joutjärven kirkko voi katsoa näyttelevän jopa valtakunnallisesti arvokasta roolia.

Joutjärven kirkko on myös paikallisesti hyvin merkittävä rakennus, sillä se symboloi Lahden sodan jälkeistä nopeaa kasvua. Joutjärven kirkko on Lahden toiseksi suurin kirkko. Se on ollut paikka monen lahtelaisen elämän koskettavimpina aikoina: uuden elämän syntyessä, hääkellojen soidessa ja elämän viimeisimpinä hetkinä.

Joutjärven kirkko on yhdistelmä modernia ja perinteistä arkkitehtuuria ja tekee siitä ainutlaatuisen ja arvokkaan osan Suomen rakennusperintöä. Se edustaa sekä historiallista jatkuvuutta että nykyistä kehitystä, ollen esimerkki siitä, kuinka arkkitehtuuri voi yhdistää menneen ja nykyisen. Joutjärven kirkon arkkitehtuuri on hyvin tarkkaan mietittyä, mitä tukee laadukkaat materiaalivalinnat, tilojen sijoittelu ja monikäyttöisyys.

Kirkkosalin taidokas valonkäyttö on yksi sen vaikuttavimmista piirteistä. Valo on suunnattu ja kohdistettu niin, että se luo saliin hyvin arvokkaan ja rauhallisen tunnelman. Valon avulla Unto Ojonen on halunnut korostaa kirkkosalin arkkitehtuurisia yksityiskohtia ja taideteoksia, mikä lisää tilan hengellistä ja esteettistä vaikutusta. Valon käyttö kirkossa ei ole sattumanvaraista, vaan se on hyvin tarkkaan harkittu ja suunniteltu luomaan kirkon hengellistä tarkoitusta tukeva ilmapiiri.

Kirkon sisustus, valaistus, reliefit, kirkonkellot ja urut olivat tunnettujen ja taitavien suunnittelijoiden luomia osia, jotka täydensivät Joutjärven kirkosta kokonaistaideteoksen. Olavi Liedon suunnittelemat hyvinkin pelkistetty sisustus loi tilaan modernin tunnelman, mutta toimi samalla tavoin kuin perinteisissä vanhoissa kirkoissa. Lämminsävyiset mäntypintaiset penkit pehmensivät kirkkosalin jylhää ja korkeaa tilaa. Lisa Johansson-Papen valaisinratkaisut antoivat taas tilaa kirkon yhdelle tärkeimmistä yksityiskohdista, korkealle nousevalle sisäkatolle. Pentti Papinahon jylhä, massiivinen ja katsojaa alistava reliefisarja täydentää kirkkosalin suurta ja yksinkertaista päätykolmiota.

Joutjärven kirkko on säilynyt jykevästi tontillaan lähes samanlaisena kuin se oli valmistuessaan vuonna 1962. Rakennuksen ulkoasu ja perusmuoto on kestänyt hyvin aikaa ja ympäristön muutoksia, säilyttäen Unto Ojosen alkuperäisen vision. Joutjärven kirkkoon on kuitenkin kohdistunut muuttamia pienimuotoisia muutoksia, jotka ovat vääristäneet alkuperäisiä suunnitelmia ja tilojen arvokkuuden tuntua. Joutjärven kirkon ja entisen kirkkoherran asunnon välinen muuri on purettu ja kirkon sisällä sisustuksissa ja valaisimiin on tehty muutoksia.

Kaiken kaikkiaan Joutjärven kirkon kokonaistaideteos, johon sisältyy mahtava kolmionmaiseen perusmassaan perustuva kirkkosali, käytännölliset sivutilat nuorisolle, perheille ja lapsille sekä asuinrakennus tontin laidalla, on tärkeä osa Lahden sodanjälkeistä rakennusperintöä, jonka tulisi säilyä myös tuleville sukupolville.

Kuva: Eetu Salminen 2024.

Lähteet

Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930–1950, Suomen rakennustaiteen museo, Rakennustietosäätiö RTS, Rakennustieto Oy 2008.

ISBN 978-951-682-875-9

Arkkitehtipiirustukset 1959. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, arkkitehtisuunnitelmat 1961. K.2.3:3

Arkkitehtipiirustukset 1960. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, arkkitehtisuunnitelmat 1961. K.2.3:3

Asiakirja, Enzio Forsblom. 1961. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

Asiakirja IBM 1960. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

Asiakirja 1956. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Muut lupa-asiakirjat, K.2.3:2

Asiakirja Joutjärven kirkosta, vuosi ja tekijä tuntematon. Muut lupa-asiakirjat, K.2.3:2

Asiakirja kellojen tilanteesta 1961. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

Asiakirja korjaustöistä 2004. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Rakennustekn. kuntotutkimus, kalliopintaselvitys, suunnittelusopimukset 2003–2004, K.2.3:11

Asiakirja kuvanveistokilpailusta. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

Asiakirja Schmidt 1962. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

Asiakirja Sillanpää. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Muut lupa-asiakirjat, K.2.3:2

Asiakirja urkujen huollosta 1963. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

Delius, Peter. 2008. Modernin arkkitehtuurin historia. 2008

Helsingin Sanomat 2005

Heinonen, Siikaniemi. 1992. Lahden historia 2. Lahden kaupunki.

ISBN 951-849-340-5

Huusko, Anna-Kaisa. 2012. Muotoilun aarteet, Suomalaisia valaisimia.

ISBN: 978–951-0–37040-7

https://www.iitinseurakunta.fi/vuolenkosken-siunauskappeli

Jehmlich-Orgelbau, yrityksen historia.

https://jehmlich-orgelbau.de/en/company_history/

Kilpailutoimikunnan kokouspöytäkirja 1962. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

Knapas, Marja Terttu. 2008. Suomalaista kirkkoarkkitehtuuria 1917–1970.

ISBN 951-616-150—2

Kuntotutkimus asiakirja. 2003. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Rakennustekn. kuntotutkimus, kalliopintaselvitys, suunnittelusopimukset 2003–2004, K.2.3:11

Kuntotutkimus asiakirja 2004. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Rakennustekn. kuntotutkimus, kalliopintaselvitys, suunnittelusopimukset 2003–2004, K.2.3:11

Kuvanveistokilpailun urakkasopimus 1962. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

https://www.lahdenhistoriallinen.fi/tee-ja-koe/lahden-historian-kohokohtia/suomen-nuorin-kaupunki/

Niskanen, Riitta. 2009. Koivun ja tähden alla, Unto Ojonen, Lahtelainen arkkitehti.

ISBN 978-952-5749-16-8

Niskanen, Riitta. 2014. Pyhän ja hiljaisuuden mailla: lahtelaisten kirkkoja ja siunauskappeleita.

ISBN 978-952-5749-47-2

O.H lehtiartikkeli. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

Orno Valaisin muotoilua. Leena Karttunen Juri Mykkänen Hannele Nyman 2019.

ISBN: 978–952-234-582-0

Pöytäkirjaote 1957. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Rakennusurakkasopimus 1961, K.2.3:1

Pöytäkirjaote reliefistä 1961. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

Rakennustyöselitys 1961. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, arkkitehtisuunnitelmat 1961. K.2.3:3

Rakennushallituksen asiakirja 1959. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Työmaakokouspöytäkirjat 1961–1962, K.2.3:7

Ryökäs, Esko. 2005. Aikojen halki, Kirkko kahdeksan vuosisataa Lahden seudulla.

ISBN 952-99185-2-6

Saarnisto, Marketta. 2024. Suullinen kommentti.

Salokorpi, Asko. 1971. Suomen arkkitehtuuri 1900-luvulla.

Selin, lehtiartikkeli. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, Urut, laskut 1961–1962, K.2.3:8

Seurakuntatalorakennukset ja -arkkitehtuuri 1940–1990-luvuilla. Ortiz-Nieminen 2022.

https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/en/kirkolliset-rakennukset/seurakuntatalorakennukset-ja-arkkitehtuuri-1940-1990-luvuilla

Sisustussuunnitelmat. Olavi Lieto 1962. Lahden seurakuntayhtymä, Joutjärven kirkko, arkkitehtisuunnitelmat 1961. K.2.3:3

Stockmann tilauslomake. Stockmannin piirustuskonttorin/Ornon valaisintehtaan arkisto, Keravan Museopalvelut Sinkka.

Suomen Evankelis-Luterilainen kirkko. Liturgiset värit.

https://evl.fi/sanasto/liturgiset-varit/

Tuppurainen, Erkki. 2001. Kansallisbiografia, Forsblom Enzio.

https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/1470

Uusilahti 1999.

Valomaja: https://www.valomaja.fi/tuote/la-boheme-valaisin-oranssi/?_gl=1*xhmpcd*_up*MQ..*_ga*MTY4MDE1NTYyMC4xNzEzOTY1NzI5*_ga_9JFFHKC3V7*MTcxMzk2NTcyOS4xLjAuMTcxMzk2NTcyOS4wLjAuMA..*_ga_8PY9FNVCZS*MTcxMzk2NTcyOS4xLjAuMTcxMzk2NTcyOS4wLjAuMA

Ylioppilaslehti 1.10.1938 N. 9B

Tilaaja: Lahden Seurakunnat - Julkaisija: Lahden Seurakunnat - Tekijä: Eetu Salminen - 2024